

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนกลไกทางสังคม
สู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ยุทธศาสตร์ปี พ.ศ. 2557 - 2560

จัดทำโดย

นางสาวสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์

นายวรพงศ์ ผูกภู

นายอนุวัตร อินทนา

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กรกฎาคม 2558

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนกลไกทางสังคม
สู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ยุทธศาสตร์ปี พ.ศ. 2557 - 2560

จัดทำโดย

นางสาวสุภาวณี	ทรงพรวาณิชย์
นายวรพงศ์	ผูกภู
นายอนุวัตร	อินทนา

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กรกฎาคม 2558

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการ สหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะ ประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ใน ตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึก และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาด อยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการ ดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงาน ด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจ ให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอ ออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยมีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอ กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง	19
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	36
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	41
บทที่ 5 อภิปรายผลการวิจัย	111
เอกสารอ้างอิง	122

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและสถานการณ์ปัญหา

ภายในเวลาช่วงสองทศวรรษ การท่องเที่ยวชุมชนได้พัฒนาขึ้นมาอย่างแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในกลางทศวรรษ 1990 โครงการการท่องเที่ยวชุมชนโครงการแรกได้รับการพัฒนาขึ้นมาและนำไปสู่การปฏิบัติในประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และประเทศไทย ซึ่งโครงการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดย Novib องค์กรด้านการพัฒนาจากประเทศเนเธอร์แลนด์ ในช่วงปีแรก โครงการเริ่มต้นที่การตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยวและบทบาทที่ชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน¹ โครงการแรกเริ่มส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาชนบท หลังจากนั้นผลของการท่องเที่ยวชุมชนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้กลายเป็นที่ยอมรับของภาคีต่างๆ ในประเทศไทย

ต่อมาประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียนได้ดำเนินรอยตาม ปลายทศวรรษ 1990 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการนำไปปฏิบัติในหลายประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน ในลาว โครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์น้ำหาพัฒนาขึ้นมาในปลายศตวรรษที่ 21 โดยมีหน่วยงาน SNV จากประเทศเนเธอร์แลนด์เริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในหลายๆ จังหวัดในปี 2000 ในซาปา เมืองในเวียดนามทางตอนเหนือ IUCN ร่วมมือกับ SNV ได้ริเริ่มส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน พร้อมกันนั้นในกัมพูชา CCBEN ก็ได้เริ่มลงมือสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตั้งแต่ปี 2002 โครงการริเริ่มทั้งหลายเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจนโดยมีการอนุรักษ์ธรรมชาติพ่วงไปด้วย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เติบโตและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเปรียบเสมือนการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน รวมทั้งการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น

ศ.ดร. มิ่งสรรพ ขาวสอาด ผู้อำนวยการแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีโดย กล่าวไว้ว่าแม้อัตราการท่องเที่ยวในประเทศไทยจะประสบกับปัญหาความวุ่นวายทางการเมือง แต่ตลอดทั้งปียังคงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทยประมาณ 14 ล้านคน มากเป็นอันดับ 17 ของโลก นอกจากนั้นแล้ว หากมองในด้านรายได้ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 5.27 แสนล้านบาท เป็นอันดับที่ 12 ของโลก แต่เม็ดเงินดังกล่าวยังคงกระจุกตัวอยู่เพียงบาง

¹ คู่มือการท่องเที่ยวชุมชนที่ตีพิมพ์ครั้งแรกยังได้บรรจุแนวคิดเรื่อง “ความยั่งยืน” ไว้อย่างชัดเจนในแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งใช้คำว่า การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน CBST (Community-Based Sustainable Tourism) โดย (Oxfam) Novib.

จังหวัดและอยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้สูงเป็นหลัก ประเด็นสำคัญของการฟื้นฟูการท่องเที่ยวไทยก็คือหากเรา ยอมรับกันว่า การเมืองไทยจะยังไม่นิ่งไปอีกหลายปี การท่องเที่ยวภายในประเทศจะต้องกลายเป็นเสาหลักของภาคเศรษฐกิจท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นไก่อรองบ่อนเช่นปัจจุบัน กลยุทธ์หลักจะไม่ใช้การตลาด นักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่เป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไปยังจังหวัดต่างๆ และกระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวให้ถึงชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมถึงการดูแลทรัพยากรท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน มากกว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนดังกล่าวจึงจำเป็นต้องผลักดันผ่านงานวิจัย ซึ่งงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะเป็นงานวิจัยที่เป็นการขับเคลื่อนและผลักดันเรื่องนี้ทั้งระบบ (มิ่งสรรพ, 2556)

สำหรับประเทศไทย เมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีจุดประสงค์ที่แตกต่างหลากหลาย และมี พัฒนาการที่ยาวนาน ทำให้ **องค์กรต่างๆ ในฐานะที่เล็งชุมชน** ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT เป็นเครื่องมือในการทำงานกับชุมชนบนบริบทและจุดประสงค์ที่แตกต่างและหลากหลายเช่นเดียวกัน โดย ปัจจุบัน องค์กรที่ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานกับชุมชนท้องถิ่น อาทิ ภาครัฐมีการจัดตั้ง ฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว เพื่อวางนโยบาย และทิศทางในการพัฒนางานด้านท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะ หน่วยงานในระดับท้องถิ่น ก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและสร้างพื้นที่ท่องเที่ยว ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในระดับจังหวัดมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 และ 2 ที่ให้ความสำคัญและจัดการประกวดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศน์ หมู่บ้านหัตถกรรม และหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร มาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนจังหวัดอื่น ๆ ก็ให้ความสำคัญในการจัดตั้ง เครือข่ายหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น แพร่ พะเยา ชุมพร สุราษฎร์ธานี และสตูล เป็นต้น ด้านผู้ประกอบการท่องเที่ยว ก็ให้ความสำคัญกับสินค้า การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำไปเสนอขายในงาน การท่องเที่ยวโลก ITB ที่ประเทศเยอรมัน เช่นบริษัท Wild Thailand, Tiger trail, Andaman Discovery, Tourmerngtai และบริษัท Royal Silk เป็นต้น องค์กรพัฒนาเอกชนเริ่มมีหลายองค์กรที่ใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการทำงานกับชุมชน เช่น N-ACT ในภาคใต้ สถาบันการศึกษาก็ให้ความสนใจ ในการทำวิจัยประเด็น CBT อย่างแตกต่างหลากหลายดังจะเห็นได้จากสถิติหัวข้อวิจัย จากคณะกรรมการ สภาวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่มีผู้วิจัยเสนอหัวข้อวิจัยด้าน CBT โดยเฉพาะ จำนวนมาก และหลายสถาบัน ก็ ใช้งานในความรับผิดชอบ ขับเคลื่อนและพัฒนาพื้นที่เป้าหมายเป็นหมู่บ้าน CBT เช่นวิทยาลัยชุมชนทั่วประเทศ โดยแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของแต่ละหน่วยงานนั้น ขาดการทำงาน อย่างเป็นองค์รวมในฐานะองค์กรที่เล็ง ทั้งที่พัฒนาสินค้า CBT เช่นเดียวกัน เมื่อมีนิยาม ทศนคติ วิสัยทัศน์ และความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ต่างกันไป จึงทำให้เกิดหมู่บ้านท่องเที่ยว ที่มีจุดเด่น และสาระสำคัญที่ต่างกันไป บนนิยามของคำว่า CBT ที่ ต่างต่างกัน ซึ่งมีผลกระทบเป็นอย่างมาก ต่อภาพการรับรู้ถึงหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งใน ระดับประเทศ ระดับนานาชาติ และในระดับสากล และกระทบไปถึงแนวทางในการทำการตลาดของผู้ที่ เกี่ยวข้องอีกด้วย ที่ไม่สามารถหาจุดยืนร่วมที่สำคัญ ของสินค้าประเภทนี้ได้ ซึ่งองค์กรภาคีต่างๆ ที่กำลัง ขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กล่าวมาแล้วนั้น นับว่าเป็น **“กลไกทางสังคม”** ที่สำคัญที่กำลังจะ นำพา “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” สู่ทางเลือก และทางรอดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Institute – CBT-I) ก่อตั้งขึ้นปลายปี พ.ศ.2549 โดยความร่วมมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่มงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) โดยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า **“การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และเพื่อให้การท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนชนบทยั่งยืน ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว”** ปัจจุบัน CBT-I มีฐานะเป็นนิติบุคคลในนาม “มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน”

ในช่วงสามปีแรกของการก่อตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ระหว่างปี 2549 - 2552 เป็นการจัดรูปองค์กรและบูรณาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว และสร้างการยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนด้วยตนเอง โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research – CBR) เป็นตัวขับเคลื่อนทั้งในระดับชุมชน เครือข่ายจังหวัด และเครือข่ายระดับภาค ในขณะที่เดียวกันก็มีการดำเนินการเพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนภายใต้ห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว (Supply Chain) นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของ CBT-I ได้เรียนรู้การทำงานวิจัยร่วมกันในทีมและร่วมกับชาวบ้านในการทำวิจัยเรื่องตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงสามปีแรกของการทำงานทาง CBT-I ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ได้รับความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สามารถตอบโจทย์บางระดับของชุมชน เครือข่าย พี่เลี้ยง/Node และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการทำงานร่วมกันหรือการให้บริการทางวิชาการ อาทิ การพัฒนาโจทย์วิจัย การหนุนเสริมในพื้นที่เรื่องกระบวนการวิจัยทั้งกับนักวิจัยชาวบ้าน พี่เลี้ยงนักวิจัย รวมทั้งการฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตร การเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานต่างๆ² และการเป็นผู้ประสานงานให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงาน หลักสูตรต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีความจำเป็นที่ต้องมีการผลิตซ้ำและทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน สถานการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละกลุ่ม ซึ่งความต่อเนื่องของการทำงาน องค์ความรู้ที่รอบด้าน และฐานงานวิจัยนับเป็นจุดแข็งขององค์กรที่สร้างการยอมรับแก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความเข้าใจและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีทั้งงานวิจัยและพัฒนาดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และบทเรียนอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตนในขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานให้กับชุมชน เครือข่าย และพี่

² มาตรฐาน Homestay ให้กับสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว ปี 2550
สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ปี 2551

เลี้ยงให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ

ผลการดำเนินงานของ CBT-I ภายใต้การการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปีที่ 1 (พ.ศ.25549 – 2552)

สถาบันการท่งเที่ยวโดยชุมชน ได้ทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่งเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องภายใต้การสนับสนุนของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งแบบดำเนินการเองตลอดทั้งกระบวนการในพื้นที่ภาคเหนือ และการสนับสนุนชุมชนวิจัยท่งเที่ยวร่วมกับ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) หรือ พี่เลี้ยงโครงการวิจัยในพื้นที่ โดยมีทั้งงานพัฒนาโครงการวิจัย งานติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย การประสานความร่วมมือกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัย จากการดำเนินงานโครงการวิจัย แนวทางการยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่งเที่ยวโดยชุมชน ปีที่ 1 ที่ผ่านมา พบว่าเป็นปีแรกที่คณะทำงานพยายามประมวลองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานทั้งในเชิงงานพัฒนาและงานวิจัยเพื่อเป็นฐานความรู้ในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างความเข้มแข็งและ Empowerment ชุมชนให้สามารถใช้การท่งเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น

ปีที่ 2 (พ.ศ.2553 – 2556)

จากแนวคิดที่ทาง CBT-I จะลดบทบาทการสร้างรูปธรรมด้วยโครงการวิจัยระดับพื้นที่ด้วยตนเอง เป็นการหนุนเสริมให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค/จังหวัด เข้ามามีบทบาทในการดูแลโครงการวิจัยประเด็นการท่งเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่มากขึ้น โดยที่ CBT-I ยังคงหนุนเสริมเรื่ององค์ความรู้เฉพาะและนำบทเรียนมาแลกเปลี่ยน ในปี พ.ศ.2553 ทาง CBT-I ได้ปรับแนวทางการสนับสนุนในเชิงรุกมากขึ้น โดยการวิเคราะห์สถานการณ์การท่งเที่ยว และโจทย์วิจัยใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งประเด็นเรื่องขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่ต้องสนับสนุนต่อเนื่องเพื่อสร้างองค์ความรู้ ที่จะสามารถทำให้ชุมชนที่ทำเรื่องการท่งเที่ยวได้นำเอาเรื่องนี้ไปวางแผนในการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในการถอดเป็น Model เพื่อขยายผลในพื้นที่ชุมชน CBT ทั่วประเทศได้ต่อไป รวมทั้งในปีนี้มีโจทย์วิจัยที่น่าสนใจเพื่อตั้งรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาวะวิกฤติโลกและสังคมไทย โดยการใช้เครื่องมือการท่งเที่ยวโดยชุมชนเข้าไปช่วยจัดการความมั่นคงทางอาหารของชุมชนท้องถิ่น

ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการดำเนินงานที่ผ่านมา

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็น การท่งเที่ยวโดยชุมชน นับว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสนับสนุนความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่งเที่ยว กว่า 10 ปีที่ผ่านมา มีชุมชนทั่วภาคเหนือกว่า 60 ชุมชนได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการขับเคลื่อนและสร้างฐานความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่งเที่ยว การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา พบว่ามีองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

- ฐานข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวทั่วประเทศไทย มีชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวทั้งหมดกว่า 150 ชุมชนทั่วประเทศ โดยกระจายอยู่ตามภาคต่างๆของประเทศไทย และกว่า 100 ชุมชนที่ผ่านการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- องค์ความรู้รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ชุดสังเคราะห์ความรู้ จัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้กว่า 5 หลักสูตร ประกอบด้วย (1) หลักสูตรแนวคิดและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) หลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (3) หลักสูตรมัคคุเทศก์มืออาชีพ (4) หลักสูตรการตลาด และ (5) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งหนังสือชุดความรู้กว่า 10 เล่ม
- ชุดความรู้และประสบการณ์การทำงานร่วมกับหน่วยงานในการประสานภาคีความร่วมมือในระดับนโยบายท้องถิ่น โดยเริ่มจากการขยายองค์ความรู้สู่หลักสูตรการเรียนการสอนทั่วประเทศกว่า 10 มหาวิทยาลัย และขยายฐานสร้างการเรียนรู้กับองค์กรหน่วยงานต่างๆ อาทิ มูลนิธิโครงการหลวง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อพท. และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศอีกมากมาย

นอกจากองค์ความรู้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ปัจจุบัน **กลุ่มคน** หรือ **นักวิจัย** ชุมชนท่องเที่ยวภาคเหนือภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ” ขึ้นมาอีกด้วย โดยมีเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนเครือข่ายวิจัยให้เกิดการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน **บนฐานความรู้**และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และยังได้มีการขยายความรู้สู่การสร้างและผลักดันให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคอื่นๆ ได้แก่ ภาคตะวันออกและภาคใต้ หากแต่การดำเนินงานของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยขาดการทำงานร่วมกับภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้องมิได้

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า การสังเคราะห์การสนับสนุนชุดความรู้เรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นพบความรู้ 2 ส่วน ได้แก่

ความรู้ในเชิงเนื้อหา คือการศึกษาข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและข้อมูลผลกระทบของชุมชนสามารถนำมาออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมิน รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์ในการวัดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเครื่องมือแบบง่ายที่ชุมชนสามารถวัด ประเมิน และจัดการได้ด้วยชุมชนเอง รวมทั้งวิธีการนำข้อมูลมากำหนดเป็นแผนและแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง

ความรู้ในเชิงกระบวนการ คือการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิชาการ สามารถประมวลการสนับสนุนโครงการวิจัยที่เกิดจากการทำงานร่วมระหว่างนักวิชาการและชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นอกจากนั้นยังสามารถสร้างเครือข่ายนักวิชาการเพื่อรับใช้สังคมได้อีกด้วย เป็นช่องทางในการผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สถาบันการศึกษา

สรุปสถานภาพและจำนวนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนของการสนับสนุนปีที่ 1 ได้ดังนี้

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
1	โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย ระยะที่ 3	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างพี่เลี้ยงเชื่อมหน่วยงาน
2	โครงการงานวิจัย “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเทศบาลตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัยเชื่อมหน่วยงาน
3	โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัยสร้างพื้นที่รูปธรรม
4	โครงการ การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า จ.เชียงราย	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัยสร้างพื้นที่รูปธรรม
5	โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่องกล้า อ.นครไทย จ.พิษณุโลก	ปิดโครงการ	วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์สร้างนักวิจัยสร้างพื้นที่รูปธรรม
6	โครงการวิจัยการศึกษาและพัฒนาองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาคใต้	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัยสร้าง Model เครือข่าย
7	โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพรและพื้นที่เชื่อมโยง	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการ
8	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน : บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัย(นักวิชาการ)สังเคราะห์ความรู้ใหม่
9	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษากำแพงน้ำร้อนจังหวัดเชียงราย	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการสร้างนักวิจัย(นักวิชาการ)สังเคราะห์ความรู้ใหม่

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
10	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว โดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัด สมุทรปราการ	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย(นักวิชาการ) สังเคราะห์ความรู้ใหม่
11	การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว โดยชุมชนของเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร	ปิดโครงการ	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย(นักวิชาการ)
12	โครงการวิจัยการสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการตลาด การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่าย เชื่อมโยงภาค/หน่วยงาน
13	โครงการ การจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจินยูนนาน เพื่อการท่องเที่ยว อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน	ปิดโครงการ	หนุนเสริมนักวิจัย เนื่องจาก นักวิจัยเป็น นศ.ป.โท มช. โครงการ ต่อเนื่อง cbmag
14	รูปแบบศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม โดยชุมชนบ้านปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode สร้างกลไกในพื้นที่ ทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัย เชิงเนื้อหา CBT
15	การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างผลประโยชน์ให้แก่ คนในชุมชน ของบ้านม้งดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode ทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัย เชิงเนื้อหา CBT
16	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงและชุมชนบ้านห้วย น้ำอุ่น	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode สร้างกลไกในพื้นที่ พัฒนาศักยภาพนักวิจัย
17	โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดย การมีส่วนร่วมของชุมชนพัฒนารพงษ์ ตำบลริมสีม่วง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะที่ 1	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode ทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัย
18	โครงการ แนวทางในการลดผลกระทบจากการ จัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหนอง แม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode สร้างกลไกในพื้นที่ ทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัย

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
19	โครงการวิจัยเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนจันทบุรี	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่าย เชื่อมโยงระดับภาค เชื่อมหน่วยงาน
20	โครงการวิจัย การศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพการ ท่องเที่ยวของการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดสตูล	ปิดโครงการ	พื้นที่ทำงานร่วมกับNode สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่าย เชื่อมโยงระดับภาค เชื่อมหน่วยงาน

ผลการดำเนินงานในปีที่ 2 (พ.ศ.2553 – 2556)

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นงานผูกพันจากงานปีพ.ศ.2553 โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามเพื่อให้ได้โครงการวิจัยคุณภาพในโครงการวิจัยที่เป็นโจทย์ยกระดับขึ้นจากเดิมจำนวน 7 โครงการ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มของงานในส่วนนี้ได้ 2 ระดับ ได้แก่ โจทย์วิจัยระดับพื้นที่ที่ยกระดับ เช่น การติดตามสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ การสร้างกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วม หรือการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก เป็นต้น โจทย์วิจัยระดับเครือข่ายที่ยกระดับ มีการยกระดับจากโครงการวิจัยระดับชุมชนหลายชุมชนเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จ.เชียงราย จ.จันทบุรี และ จ.สตูล เป็นต้น

ในช่วงต้นเดือนกันยายน ที่ผ่านมา ทางCBT-I ได้จัดเวทีปรึกษาหารือกับเครือข่าย CBT ทั้งในระดับจังหวัด อาทิ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน สตูล ชุมพร และจันทบุรี และเครือข่ายระดับภาค เช่น ภาคเหนือ และภาคใต้ รวมทั้งแกนนำชุมชนในภาคกลางและภาคอีสาน พบว่า การทำงานในระดับชุมชนและระดับจังหวัดมีความเข้มแข็งและสามารถหนุนเสริมกันได้ แต่ในระดับภาคและระดับชาติมีความต้องการที่จะพบปะแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการยอมรับและสร้างช่องทางให้เกิดการสื่อสารทางสังคมเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายได้รับรู้ และเรียนรู้บทเรียนการทำงานจากชุมชนที่มีประสบการณ์ เพื่อพัฒนาในทิศทางที่ต่อยอด ยกระดับ และมีการทำงานในเชิงบูรณาการมากขึ้น กำหนดนโยบายและแนวทางสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ตรงกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน จึงได้ร่วมกันในการวางกลยุทธ์ในการทำงานเพื่อให้องค์กรเครือข่าย CBT ระดับจังหวัดได้รับการยอมรับและได้รับการจัดสรรงบประมาณในการทำงาน โดยการประสานให้เกิดการแต่งตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวระดับจังหวัด หากการดำเนินการในระดับจังหวัดได้ผล การขับเคลื่อนในระดับกลุ่มจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติที่มีฐานชุมชนที่ชัดเจนก็น่าจะมีพลังและสามารถสร้างการยอมรับในระดับนโยบายได้

ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยนั้น ทีมวิจัยได้มีการวางแผนการทำงานและมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน และสามารถทำงานแทนกันได้ โดยมีทั้งแผนงานเชิงรุกและแผนงานเชิงรับ โดยแผนงานเชิงรับนั้นเป็นการเข้าร่วมเป็นพี่เลี้ยงและจัดกระบวนการในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัยตามแผนการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายของโครงการวิจัย ส่วนแผนงานเชิงรุกคือการสร้างสรรค์กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยผ่านการพัฒนาศักยภาพในรูปแบบต่างๆ เพื่อเสริมทักษะ เทคนิค และเครื่องมือให้กับทีมวิจัยชุมชนเป็นระยะๆ โดยให้ความสำคัญกับการสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวในพื้นที่ วิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ที่จะเอื้อต่อการทำงานของทีมงานวิจัย รวมทั้งการประสานความร่วมมือทั้งระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับนโยบาย และภาคการศึกษาที่เข้าหนุนเสริมให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การสร้างพื้นที่รูปธรรมของชุมชนจัดการความมั่นคงทางอาหารด้วยเครื่องมือการท่องเที่ยว
โดยชุมชนการดำเนินงานภายใต้เป้าหมายการสร้างพื้นที่รูปธรรมของชุมชนท่องเที่ยวในการจัดการความมั่นคงทางอาหารนั้น ได้มีการขึ้นโครงการวิจัย 3 พื้นที่ในบริบท ภูมิโนเวศและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างชุดความรู้พื้นฐานของความแตกต่างและเป็นตัวแทนของต่างภูมิโนเวศและวัฒนธรรม ได้แก่

พื้นที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนของพื้นที่วิกฤติด้านการท่องเที่ยวและด้านการจัดการฐานอาหาร ชุมชนบ้านแพมบก เป็นชุมชนไทยใหญ่ที่อยู่ในอำเภอปาย มีชุมชนตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกแพมบก ที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง และเป็นตัวแทนของชุมชนฐานการจัดการเกษตรชุมชนแบบพึ่งตนเอง

พื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนพื้นเมืองล้านนา เป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ถูกคุกคามด้วยพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวโพดที่เข้าไปทำลายฐานเกษตรของชุมชน บ้านหัวทุ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับดอยหลวงเชียงดาว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียง ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่แล้ว มีนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเป็นตัวแทนของชุมชนฐานการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

พื้นที่ความร่วมมือกับโครงการหลวง ได้แก่ บ้านดอยมด ต.แม่เจดีย์หลวง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ชุมชนชาติพันธุ์ล้าหู่ เป็นตัวแทนของชุมชนชนเผ่าที่อยู่บนที่สูง และมีการสนับสนุนการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายใต้ยุทธศาสตร์การ Install เครื่องมือวิจัยกับโครงการหลวง และเป็นตัวแทนของชุมชนบนฐานวัฒนธรรม

แนวทางในการขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาได้อย่างไร

สถาบันการศึกษา แนวทางในการผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ดำเนินการผ่านโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แนวทางในการดำเนินงานของโครงการ ต้องการบทเรียนการใช้หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่กรณีศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการวิเคราะห์หลักสูตรและ

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านต่างๆในปัจจุบัน การวิเคราะห์ด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน เนื้อหาหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านการพัฒนาให้สอดคล้องต่อบริบทพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งการดำเนินงานของโครงการวิจัยยังอยู่ในช่วงของการดำเนินงานวิจัย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนของแนวทางการดำเนินงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับภาคเหนือได้มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในการถอดบทเรียนและหาจุดร่วมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงานเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยระยะที่ 1 เป็นการจัดทำฐานข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดในภาคเหนือที่สามารถค้นหาแนวทางการทำงานร่วมภายใต้การขับเคลื่อนประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดทำ Mapping องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขับเคลื่อนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี พ.ศ. 2556 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเห็นประเด็นความสำคัญในการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่หน่วยงาน และได้เล็งเห็นว่ากลุ่มของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น และสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน น่าจะเกิดการขยายผลและเกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชน โดยผลจากการทำ mapping พบว่ามีมากกว่า 30 อปท. ทั่วภาคเหนือ ที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีประมาณ 10 อปท. ที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงออกแบบงานโดยการ Install เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเหนือ เพื่อสร้างรูปธรรมของการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่และร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันในแผนงานปี 2556 ต่อไป

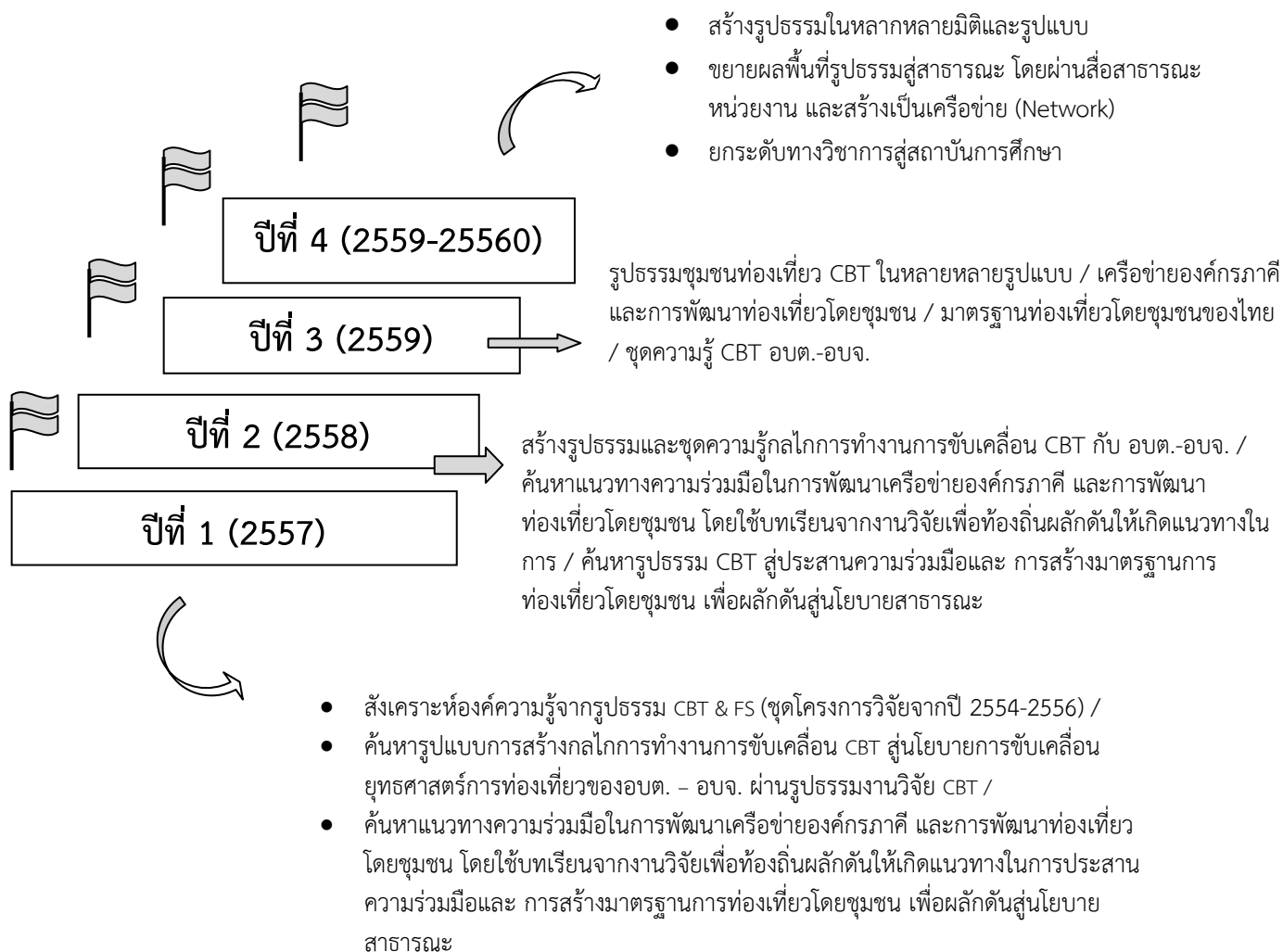
ดังนั้นเพื่อให้ตอบโจทย์ของการวางยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 3 ปีของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปีที่ 3 การออกแบบการดำเนินงานจึงเป็นการวางแผนต่อเนื่องจากปีที่ 1 และ 2 เพื่อตอบโจทย์การยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและยุทธศาสตร์การ Install เครื่องมือวิจัยท้องถิ่นกับหน่วยงานภาคีการทำงาน ซึ่งในปีที่ 3 จะวางแผนการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อสร้างฐานการสนับสนุนและกลไกการทำงานในระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง

ยุทธศาสตร์การดำเนินงานในปีที่ 3 (พ.ศ.2557 – 2560)

จากการดำเนินงานใน 2 ระยะ จำนวน 6 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2549 – 2556) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ค้นพบองค์ความรู้จำนวนมาก และเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนเพื่อยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายสาธารณะ และทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนเครือข่ายขององค์กรพี่เลี้ยง มีการพัฒนาและดำเนินกระบวนการควบคู่ไปกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดมาตรฐานการพัฒนา ในฐานะองค์กรพี่เลี้ยง มาดำเนินงาน

ควบคู่ในการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เกิดการยอมรับในสังคม มีวิถีปฏิบัติพื้นฐานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จนกระทั่งเกิดการยอมรับ ในระดับนโยบายสาธารณะได้ รวมถึงสร้างการยอมรับในระดับประเทศและระดับภูมิภาค เชื่อมโยงสู่ในระดับ ASEAN ซึ่งจะสอดคล้องกับกระแสและสถานการณ์การเปิดประเทศสู่ ASEAN และผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะในการบรรจุเป็นนโยบายสำคัญ และเพื่อเป็นการยกระดับองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นฐานในการสร้างความรู้ สร้างคน และยกระดับสู่การขับเคลื่อนทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศต่อไป การวางแผนในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ 4 ปีของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ.2557-2560) จึงให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนกลไกทางสังคมในหลายระดับทั้งกลไกระดับชุมชน กลไกระดับเครือข่าย รวมถึงกลไกระดับหน่วยงาน องค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลักดันองค์ความรู้จากงานวิจัยสู่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยสู่การสร้างรากฐานความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ภาพรวมยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 4 ปีและรายละเอียดปี พ.ศ.2557

2. คำถามวิจัย

2.1 คำถามวิจัยหลัก (ปีพ.ศ.2557 - 2560)

1. ทำอย่างไรให้กลไกทางสังคมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้ความรู้จากงานวิจัยและมีกระบวนการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการสนับสนุนการทำงาน
2. จะสามารถขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะได้อย่างไร

2.2 คำถามวิจัยรอง (ปีพ.ศ. 2556 – 2557 : 1 ต.ค. 2556 - 30 ก.ย. 2557)

1. องค์ความรู้ในการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างไร
2. การยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่ นโยบายสาธารณะทำได้อย่างไร
3. แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่ นโยบาย สาธารณะ
4. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงวิจัย

1. เกิดองค์ความรู้การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งใน ระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายที่มีคุณภาพ
2. เกิดโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย
3. ได้ชุดความรู้และพื้นที่รูปธรรมของชุมชนจัดการความมั่นคงทางอาหารด้วยเครื่องมือการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. เกิดนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างน้อย 10 คนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการสร้างและ สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้ความร่วมมือกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อย 3 โครงการ
6. เกิดการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ
7. ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
8. เกิดกระบวนการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
9. การจัดการความรู้ในรูปแบบของสื่อต่างๆ เช่น เอกสารประกอบการสัมมนา หนังสือความรู้ บทความเผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE) อย่างน้อย 10 เรื่อง

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงพัฒนา

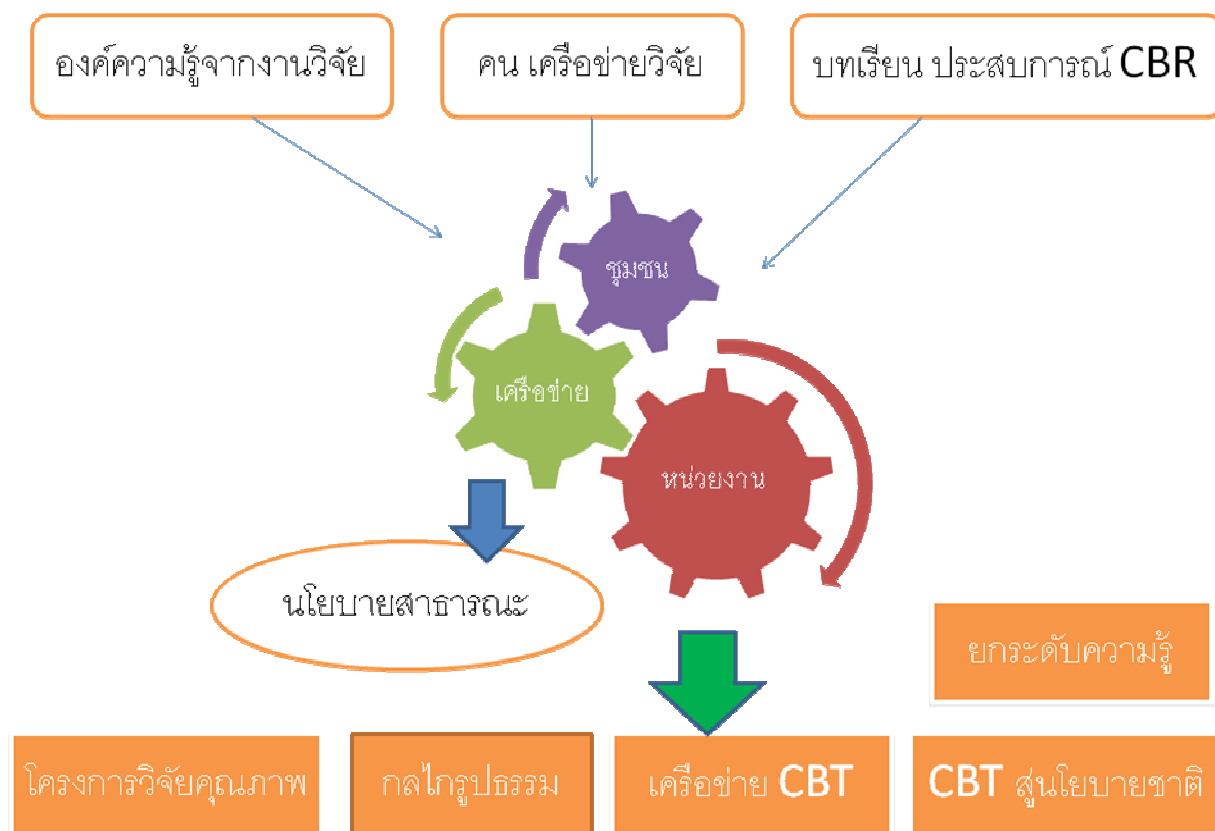
1. เกิดโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพทั้งในระดับพื้นที่และเครือข่าย 12 โครงการ
2. เกิดการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ อย่างน้อย 6 โครงการ แบ่งเป็น โครงการวิจัยภายใต้ชุด อปท. จำนวน 3 โครงการ โครงการวิจัยระดับเครือข่าย 2 โครงการ และโครงการวิจัยประเด็น ความมั่นคงทางอาหาร 1 โครงการ
3. เกิดการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเดิมจากสองปีที่แล้วจำนวน 6 โครงการวิจัย
4. เกิดรูปแบบในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นรูปธรรม
5. สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเกิดการทำงานร่วมกันภายใต้ความร่วมมือ
6. ได้หนังสือชุดความรู้จากงานวิจัย 1 เล่ม
7. สังคมวงกว้างยอมรับ รู้จักและเข้าใจการสนับสนุนชุมชนท่องเที่ยวผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

6. นิยามศัพท์

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดระบบความรู้บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

กลไกทางสังคม หมายถึง กลไกในการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ระดับเครือข่าย และระดับหน่วยงานองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น และกลไกในที่นี้หมายถึงรวมถึง การรวมกลุ่มของคน ระบบการจัดการ กระบวนการทำงานร่วมกัน ข้อระเบียบ มาตรการทางสังคม และนโยบายตลอดจนทิศทางการทำงานร่วมกัน

7. กรอบแนวคิด

8. วิธีการดำเนินงาน

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
 - 1.1. สรุบบทเรียนความรู้เรื่อง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหารจากปีที่ผ่านมา
 - 1.2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย
 - 1.3. พัฒนาโครงการ 1 โครงการวิจัย เพื่อตอบโจทย์การสังเคราะห์ชุดความรู้จากพื้นที่รูปธรรมเรื่องความมั่นคงทางอาหารกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - 1.4. ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
 - 1.5. จัดเวทีถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัย CBT กับความมั่นคงทางอาหาร 3 โครงการ รวมโครงการใหม่อีก 1 โครงการวิจัย
 - 1.6. จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัย

2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 2.1 จัดประชุมเพื่อวิเคราะห์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
- 2.2 ทำงานระดับนโยบายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมภายใต้ความร่วมมือ
- 2.3 ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ จำนวน 3 โครงการวิจัย ภายใต้พื้นที่ยุทธศาสตร์ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ และ จ. ลำพูน
- 2.4 ลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.5 พัฒนาศักยภาพนักวิจัยและสร้างนักวิจัยใหม่ในหน่วยงานเป้าหมาย
- 2.6 ติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเดิมจำนวน 3 โครงการ ได้แก่ อบต.ลวงเหนือ เทศบาลทาบลาดุก และ อบต.บ้านปง
- 2.7 ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
- 2.8 สรุปบทเรียนการดำเนินงานร่วมกัน
- 2.9 จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัย

3. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ

- 3.1 พัฒนาโครงการวิจัยระดับเครือข่าย จำนวน 1 โครงการ
- 3.2 จัดเวทีเครือข่ายฯ ในการจัดการความรู้ระดับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย เพื่อเป็นฐานความรู้ในการพัฒนากรอบสนับสนุนและผลักดันนโยบายสาธารณะ
- 3.3 สังเคราะห์ความรู้จากการจัดการความรู้เป็นหนังสือความรู้ เพื่อเผยแพร่

4. เพื่อแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 4.1 จัดประชุมทีมวิจัยและทีมสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสังคมไทย
- 4.2 เติมความรู้จากนักวิชาการ นักพัฒนาและนักเคลื่อนไหวเชิงประเด็นเพื่อพัฒนาศักยภาพคนทำงานในการคิดวิเคราะห์และรู้เท่าทันสถานการณ์ปัจจุบัน
- 4.3 จัดประชุมเพื่อประมวลชุดความรู้จากการทำงานของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับภาคีความร่วมมือ
- 4.4 จัดเวทีวิชาการ Forum ภาคประชาชนร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับชาติ เพื่อสร้างแนวร่วมและสื่อสารสังคม
- 4.5 จัดเวทีวิชาการ Partnership Forum เพื่อสร้างการยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีทิศทางในระดับชาติ

4.6 จัดทำหนังสือชุดความรู้จากนวัตกรรมงานวิจัย “CBT Carrying Capacity” เพื่อเผยแพร่
องค์ความรู้ในการสื่อสารสาธารณะในมิตินงานวิชาการ

9. ทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวณี ทรงพรพาณิชย์ (part time)	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายวรพงศ์ ผูกภู (full time)	ทีมวิจัย
3. นายอนุวัตร อินทนา (full time)	ทีมวิจัย
4. นางสาวพจนา สวนศรี	ที่ปรึกษา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ให้ความสำคัญต่อการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ การหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ รวมทั้งค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานวิจัยจึงได้มีการตรวจสอบเอกสารในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร
- แนวคิดเรื่องการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- แนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะ
- แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

จากกระแสของคนในสังคมที่เกิดความตื่นตัวเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนามากขึ้น การให้ความสำคัญของเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยการเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของคนในสังคม ซึ่งกระแสเหล่านี้อิงกับกระแสโลกโดยสหประชาชาติ องค์การนาซาติ นักวิชาการ และนักอนุรักษ์ที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ความเข้าใจของคนในสังคมที่มีต่อชุมชนชนบทที่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนายังมีช่องว่าง การท่องเที่ยวจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำพาผู้คนต่างวัฒนธรรมให้ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน สร้างความเข้าใจที่แท้จริงและสร้างพันธมิตรในการพัฒนาสังคม (พจนา, 2554) อย่างไรก็ตาม บทเรียนของการท่องเที่ยวกว่า 50 ปีนับแต่โลกเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนได้ประโยชน์น้อยมากหรือแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลย ในทางตรงข้ามกลับได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในหลายด้านทั้งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า “ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว” แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร”

การท่องเที่ยวที่มีชุมชน มีชื่อเรียกต่างๆ หลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน (Community Based Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco and Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวแบบพักบ้านชาวบ้าน (Home stay) โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2546) มีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกและนิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาจาก การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community Based Sustainable Tourism-CBST) จนสุดท้ายโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project-REST) ผู้บุกเบิกงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ได้เรียกการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community Based Tourism-CBT)

หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการกำหนดหลักการเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน (พจนานุกรม, 2546 : 12) ได้แก่ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเพื่อการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และ 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ซึ่งการที่จะให้ชุมชนดำเนินการการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าว จึงมีความจำเป็นจะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญและการเป็นนักท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม ในประเทศจีน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นพื้นฐานที่ดีของการกำหนดเป้าหมาย บนพื้นฐานของทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้รู้จักระบบการจัดการสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพของการปกป้องระบบนิเวศทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การมีนโยบายและการจัดการที่มียุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่นและรัฐ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพได้ (Xiaoli Zhuang, China) โดยที่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่คุ้มครองจำเป็นต้องมี GPI (Good Practice inventory) ซึ่งมีตัววัดได้แก่ self-regulatory, awareness, partnership และ capacity building จากกรณีศึกษา บ้านแม่กลางหลวง-อช.อินทนนท์, บ้านวังลูน-อช.เขาหลวง และบ้านเขาเหล็ก-อช.เฉลิมรัตนโกสินทร์ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่คุ้มครองต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มีการสนับสนุนและเสริมพลังให้กับชุมชนในการรวมกลุ่ม กำหนดกฎระเบียบ รวมทั้งกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งสามารถใช้กิจกรรมทางนันทนาการเป็นสื่อในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสร้างความตระหนักให้กับท้องถิ่น รัฐเปลี่ยนบทบาทจาก “working for” เป็น “working with” เน้นการให้โอกาสและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการด้วยตนเอง (Dachanee Emphandhu, 2005)

2. แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

2.1 ความมั่นคงทางอาหารของเอฟเอโอ (FAO)

จุดเริ่มต้นของแนวคิดความมั่นคงทางอาหารสามารถย้อนหลังกลับไปได้ตั้งแต่ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2513 - 2522 ซึ่งขณะนั้นทั่วโลกกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนธัญพืช ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านราคาอาหาร พร้อมกับภาวะวิกฤตราคาน้ำมัน (David McKeown, 2006 : 20) การใช้คำนี้อย่างเป็นทางการครั้งแรกเกิดขึ้นในการประชุมอาหารโลกปี พ.ศ.2517 โดยที่ประชุมมองความมั่นคงทางอาหารว่าเป็นปัญหาที่เกิดมาจากความ “ไม่พอเพียงทางด้านอุปทาน” ของประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ (FAO, 2006)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดความมั่นคงทางอาหารไม่ได้หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่นั้น แต่ถูกพัฒนาให้มีมิติที่ซับซ้อนขึ้นตามพลวัตความเข้าใจของผู้คนในเรื่องบทบาทอาหาร พัฒนาการที่สำคัญได้แก่ การนำเสนอแนวคิด “การทรงสิทธิด้านอาหาร” (Food entitlement) ของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล อมาตยา เซน ซึ่งเสนอว่า ประเทศที่มีประชากรขาดแคลนอาหารจำนวนมากล้วนเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหารทั้งนั้น ดังนั้น การขาดแคลนอาหารไม่ได้เกิดจากอาหารไม่เพียงพอหรือขาดหลักประกันทางกฎหมายเท่านั้น แต่เกิดจากการเข้าถึงสิทธิด้านอาหารในทางการเมือง ข้อเสนอของเซนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการขยายแนวคิดความมั่นคงทางอาหารไม่ให้ผูกติดอยู่กับความพอเพียงของอุปทานอาหารในระดับมหภาคเท่านั้นอีกต่อไป แต่ต้องพิจารณาถึงมิติ “การเข้าถึง” และ “เสถียรภาพ” ในระดับบุคคลและครัวเรือนด้วย (David McKeown, 2006 : 22)

ด้วยเหตุที่แนวคิดความมั่นคงทางอาหารได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีผู้นิยมความมั่นคงทางอาหารไว้เป็นจำนวนมาก มีรายงานว่าจนถึงปี พ.ศ. 2542 มีนิยามมากถึง 200 ความหมาย และยังมีการพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหารไว้มากถึง 450 ดัชนี (Hoddinott, 1999, cited in David McKeown, 2006.) อย่างไรก็ตาม นิยามที่เป็นที่รู้จักและได้รับการอ้างอิงมากที่สุดมาจากการประชุมสุดยอดอาหารโลก (WSF) ในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งระบุว่า

ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้นและสุขภาวะ”

ที่มา : (Food security exists “when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.”)

จากความหมายข้างต้น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้แบ่งและให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติย่อย (FAO, 2006.) ได้แก่

- *ความพอเพียง* : ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร
- *การเข้าถึง* : การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่วัดหมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน)
- *การใช้ประโยชน์* : การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย
- *เสถียรภาพ* : เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น วิกฤตทางทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร (เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล) ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

ส่วนสภาวะที่ตรงข้ามกับความมั่นคงทางอาหาร คือ ความไม่มั่นคงทางอาหาร สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามระยะเวลาของความไม่มั่นคง คือ ความไม่มั่นคงทางอาหารเรื้อรัง (chronic) และความไม่มั่นคงทางอาหารแบบชั่วคราว (transitory)

งานศึกษาความมั่นคงทางอาหารส่วนใหญ่มักจะกำหนดองค์ประกอบความมั่นคงทางอาหารในลักษณะที่สอดคล้องกับนิยามของเอฟเอโอ แต่งานบางชิ้นก็อาจจะบางมิติออกไป เช่น งานศึกษาของโครงการความช่วยเหลือด้านอาหารของ USAID (Frank Riely, 1999) คู่มือการประเมินความมั่นคงทางอาหารแอฟริกาของสหประชาชาติสากล (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2006) และเอกสารของสำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐสภาอังกฤษได้ตัดมิติเสถียรภาพด้านอาหารออกไป (The Parliamentary Office of Science and Technology, 2006)

แต่ขยายมิติการเข้าถึงเป็น มิติคุณภาพของอาหาร และความสามารถในการใช้ประโยชน์อาหารทั้งในเชิงร่างกายและอำนาจในการกำหนดลักษณะการกิน

แม้ว่าความมั่นคงทางอาหารในแบบฉบับของเอฟเอโอ จะเป็นที่ยอมรับและอ้างถึงมากที่สุด แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงจุดบกพร่อง ที่สำคัญ คือ คำนิยามข้างต้นเน้นเฉพาะเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร แต่ไม่ได้พูดถึงที่มาของอาหาร กระบวนการผลิตอาหารและบริบทแวดล้อมอื่นๆของความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษามิติอื่นๆของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องของอาหารโดยตรง แต่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร เช่น สถานการณ์ความเสี่ยง ความเปราะบาง ประเด็นความเป็นธรรมทางสังคม การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2.2 แนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางอาหาร

1) ความเปราะบาง (Vulnerability)

ความเปราะบางเป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับมิติด้านเวลาหรือ “เสถียรภาพ” ของความมั่นคงทางอาหารอย่างใกล้ชิด องค์ความรู้เรื่องความเปราะบางในความมั่นคงทางอาหารยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่แล้ว ความเปราะบางเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาในงานศึกษาเรื่องความยากจนมากกว่า

ความเปราะบางในมิติของความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง โอกาสที่คนๆ หนึ่งหรือครัวเรือนจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีระดับความมั่นคงทางอาหารต่ำกว่าเกณฑ์ความมั่นคงทางอาหารขั้นต่ำที่พึงมีในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ความต่างระหว่างความมั่นคงทางอาหารและความเปราะบางคือ ในขณะที่ความมั่นคงทางอาหารให้ความสนใจสถานการณ์และวิธีการแก้ไขปัญหา (coping strategies) ด้านอาหารใน “ปัจจุบัน” แนวคิดความเปราะบางมุ่งไปที่ความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารใน “อนาคต” อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความเปราะบางจะเป็นแนวคิดที่ดูจะเป็นกลางๆ แต่เมื่อถูกใช้ในบริบทความมั่นคงทางอาหารมักจะหมายถึงผลลัพธ์ของความไม่มั่นคงทางอาหารในเชิงลบ ทำให้ความเปราะบางมีนัยยะถึงการแทรกแซงจากรัฐหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารหรือป้องกันหรือลดผลกระทบที่จะเกิดจากความไม่มั่นคงทางอาหารผ่านมาตรการทั้งระยะสั้นและระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ในการประเมินความเปราะบางนั้น ในวงวิชาการยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่าจะใช้วิธีการใดเป็นมาตรฐาน รวมถึงยังไม่มีเกณฑ์ในการตัดสินอย่างชัดเจนว่าเส้นแบ่งของความเปราะบางอยู่ที่ใด (Christian Romer Løvendal and Marco Knowles, 2005: 4) แต่ตัวอย่างการวิเคราะห์ความเปราะบางเท่าที่มีอยู่ เช่น

- 1) พิจารณาจากทรัพย์สินหรือทุนที่บุคคลหรือครัวเรือนมีอยู่ (รวมถึงทุนทางสังคม) โดยมีสมมติฐานว่าการมีทรัพย์สินหรือทุนจะทำให้รับมือกับสถานการณ์เลวร้ายได้มากขึ้น และช่วยลดความเปราะบางลง
- 2) การเน้นไปที่แหล่งที่มาของความเสี่ยง ซึ่งหมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นฉับพลัน เหตุการณ์ตามกระแสน้ำ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล และศักยภาพในการจัดการความเสี่ยงของชุมชน
- 3) เน้นไปที่การพยากรณ์ความแปรปรวนหรือขาดแคลนอาหารในอนาคต
- 4) ความเป็นไปได้ที่ระดับการบริโภคของบุคคลหรือครัวเรือนจะลดต่ำลงจากระดับปกติ
- 5) การวัดภาวอนามัยที่ต่ำกว่าเกณฑ์หรือภาวะทุพโภชนาการ
- 6) พิจารณาจากแหล่งที่อยู่ และรูปแบบวิถีชีวิต (เช่น การผลิต การหารายได้ และแนวปฏิบัติทางสุขภาพ เป็นต้น)

2) ความมั่นคงทางอาหารในมิติจิตวิทยาและสังคม

งานศึกษาความมั่นคงทางอาหารในมิติจิตวิทยาและสังคมยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ในทางจิตวิทยา ความไม่มั่นคงทางอาหารทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกถูกกีดกันหรือขาดแคลน หรือทำให้ครัวเรือนรู้สึกกระวนกระวายใจว่าจะมีอาหารเพียงพอหรือไม่ ซึ่งนำมาสู่ปัญหาความเครียดตามมา ในมิติสังคม ความไม่มั่นคงทางอาหารหมายถึงการได้มาซึ่งอาหารโดยวิธีการที่ต่างไปจากแบบแผนปกติของสังคมและ

วัฒนธรรม เช่น ไม่อาจกินอาหารได้ 3 มื้อต่อวัน ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ต้องทานอาหารที่ได้มาจากการบริจาคทาน ต้องลักขโมย หรือติดหนี้ชำระค่าอาหาร เป็นต้น ซึ่งผลในทางสังคมนี้สามารถส่งผลกลับในทางจิตวิทยาได้ด้วย เช่น ทำให้รู้สึกไร้อำนาจ รู้สึกผิด และอาย และรู้สึกแปลกแยก เป็นต้น (Valerie Tarasuk, 2001 : 9-12)

งานศึกษาชิ้นหนึ่งที่ครอบคลุมทั้งมิติจิตวิทยาและสังคม คือ งานของนักวิชาการ ชื่อ Radimer ซึ่งมีอิทธิพลมากในวงการความมั่นคงทางอาหารของสหรัฐฯ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาแบบสเกลสำรวจความมั่นคงทางอาหารของกระทรวงเกษตรสหรัฐฯ (USDA) ในเวลาต่อมา (Jennifer Coates et al. 2006 : 1439S) Radimer และทีมวิจัยได้ทำการศึกษากลุ่มผู้หญิงผู้มีรายได้น้อยในนิวยอร์กโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์บรรยายถึงสถานการณ์ที่พวกเขาตกอยู่ในภาวะหิวโหยหรือใกล้เคียง ทำให้ทีมวิจัยสรุปว่าความไม่มั่นคงทางอาหารของบุคคลและครัวเรือนประกอบด้วยลักษณะ 4 อย่าง คือ ความรู้สึกกังวลใจเกี่ยวกับอาหาร คุณภาพของอาหารที่ไม่เพียงพอ ปริมาณอาหารไม่เพียงพอ และวิธีการได้มาซึ่งอาหารโดยไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม (ดูตาราง 1)

ตาราง 1 : มิติของความไม่มั่นคงทางอาหารจากงานวิจัยเชิงปริมาณของ Radimer (1990)

มิติความไม่มั่นคงทางอาหาร	ระดับปัจเจกบุคคล	ระดับครัวเรือน
เชิงปริมาณ	การบริโภคไม่เพียงพอ	อาหารหมดลง
เชิงคุณภาพ	ความไม่เพียงพอทางโภชนาการ	อาหารไม่เหมาะสม
เชิงจิตวิทยา	ขาดตัวเลือก รู้สึกขาดแคลน	กระวนกระวายใจเรื่องอาหาร
เชิงสังคม	รูปแบบการบริโภคถูกรบกวน	ได้อาหารมาโดยวิธีการที่สังคมไม่ยอมรับ

ที่มา : Kendall et al อ้างใน Valerie Tarasuk. 2001.

3) ความไม่มั่นคงทางอาหารเป็นกระบวนการที่มีพลวัต

ความไม่มั่นคงทางอาหารไม่ได้เป็นกระบวนการที่หยุดนิ่ง แต่มีพลวัตและขึ้นตอนในตัวของมันเอง ครัวเรือนไม่ได้นิ่งเฉยเมื่อเกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งอาจจะแสดงออกมาทั้งในแง่ของจิตวิทยาและความพยายามแก้ไขปัญหาในลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา เช่น งานศึกษากลุ่มผู้หญิงที่มีรายได้น้อยในสหรัฐฯ พบว่า เมื่อสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารเกิดขึ้น ความรู้สึกกระวนกระวายใจจะมาก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นจึงจะตามมาด้วยการลดคุณภาพอาหาร แล้วจึงลดปริมาณอาหารของสมาชิกผู้หญิง โดยที่การลดคุณภาพและปริมาณอาหารของสมาชิกเป็นเด็กเล็กแทบ

จะไม่เกิดขึ้นหากสถานการณ์ยังไม่แย่งเกินไป ในทางตรงกันข้าม ในกลุ่มผู้สูงอายุพบว่า คนกลุ่มนี้จะลดคุณภาพของอาหารลงเป็นอันดับแรก แล้วจึงตามมาด้วยความรู้สึกกระวนกระวายใจหากสถานการณ์ยังไม่ดีขึ้น (Valerie Tarasuk, 2001 : 12 - 13)

การแก้ไขปัญหาหรือยุทธศาสตร์ในการปรับตัวของครัวเรือนจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความสามารถ ทรัพยากร ความรุนแรงและระยะเวลาของสถานการณ์ รวมถึงปัจจัยด้านประชากรอื่นๆ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ชนชั้น อายุ เป็นต้น กราฟ 1 แสดงให้เห็นถึงพลวัตของการปรับตัวของครัวเรือน ในช่วงแรกที่เกิดวิกฤตขึ้น ครัวเรือนจะพยายามแก้ปัญหาโดยการลดความเสี่ยงและจัดการกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เช่น ปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก ปลูกพืชหลากหลายชนิด ขยายพื้นที่เพาะปลูก เป็นต้น ซึ่งกลยุทธ์เหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนไม่จำเป็นต้องลงทุนทรัพยากรมากนัก แต่หากวิกฤตยังไม่คลี่คลาย เมื่อมาถึงช่วงที่สอง ครัวเรือนก็จำเป็นต้องนำทรัพยากรที่มีอยู่ออกมาใช้มากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็น เช่น ขายวัวควาย ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ เป็นต้น และหากสถานการณ์ของครัวเรือนดำเนินต่อเนื่องมาถึงช่วงที่สามก็เป็นสัญญาณของความล้มเหลวในการจัดการกับปัญหา อาจทำให้ครัวเรือนต้องล้มละลาย ขายที่ดินและต้องตัดสินใจย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในเมืองท้ายที่สุด อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณายุทธศาสตร์ของครัวเรือน ควรตระหนักไว้ด้วยว่าในบางช่วงเวลา ครัวเรือนอาจเลือกชั่งน้ำหนักระหว่างการรักษาระดับความมั่นคงทางอาหารกับความมั่นคงอื่นๆ ของชีวิตไว้ เช่น ความมั่นคงทางการศึกษาของบุตร เป็นต้น ทำให้ครัวเรือนอาจยอมประสพความไม่มั่นคงทางอาหารในระดับหนึ่งต่อไปก่อนหากสถานการณ์ยังไม่ย่ำแย่จนเกินไป

4) ความมั่นคงทางอาหารในชุมชนของสหรัฐฯ (US's Community Food Security : CFS)

แนวคิดความมั่นคงทางอาหารของชุมชนมีจุดตั้งต้นอย่างเป็นทางการในวรรณกรรมเรื่องความมั่นคงทางอาหารในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณปี 2537 เกิดจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องการขยายแนวคิดและการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารแบบเดิมโดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำให้คลุมถึงระดับชุมชน เพราะเชื่อว่าความมั่นคงทางอาหารของปัจเจกบุคคลและครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับบริบทแวดล้อมในชุมชน หากชุมชนมีศักยภาพและความสามารถพึ่งพาและดูแลจัดการด้านอาหารได้มากขึ้นก็จะแก้ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืนขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือเร่งด่วนจากแหล่งทุนภายนอกหรือความช่วยเหลือด้านอาหารจากภาครัฐตลอดเวลา ปัจจุบัน แนวคิดนี้ถูกนำไปประยุกต์ใช้แพร่หลายในหลายร้อยองค์กรและชุมชนในทวีปอเมริกาเหนือ

แนวคิดความมั่นคงทางอาหารของชุมชนมีผู้นิยามไว้หลากหลาย โดยกว้างๆอาจนิยามได้ว่า คือ “การที่คนทุกคนได้รับอาหารเพียงพอ มีโภชนาการ และเป็นที่ยอมรับในทางวัฒนธรรมตลอดเวลา จากแหล่งอาหารในท้องถิ่นที่ไม่ใช่จากความช่วยเหลือฉุกเฉิน”(Fisher and Gottlieb 1995 : 2 อ้างใน Anne C. Bellows and Michael W. Hamm, 2002) คำนิยามอื่นๆอาจบรรจุมิติด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาหารอยู่ด้วย เช่น หมายถึง “สภาพที่คนในชุมชนทุกคนได้รับอาหารเพียงพอ มีโภชนาการ เป็นที่ยอมรับในทางวัฒนธรรม และปลอดภัย ผ่านระบบอาหารที่ยั่งยืน ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างความเป็นธรรมทางสังคม และส่งเสริมการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยมากที่สุด” (Hamm and Bellows, 2002 อ้างใน in Mark Winne, n.d.) ตามความหมายนี้ องค์ประกอบที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ

- *ความยั่งยืน* หมายถึง การผลิตอาหารที่ยั่งยืน ลดใช้พลังงานฟอสซิล และสร้างตลาดระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยตรงเพื่อลดระยะทางขนส่งอาหาร
- *ความเป็นธรรมทางสังคม* หมายถึง การหยุดยั้งความไม่เป็นธรรมด้านอาหารที่ดำรงอยู่ในสังคมที่ร่ำรวยอย่างสหรัฐฯ และยังรวมถึงในการที่บุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในห่วงโซ่อาหาร ไม่ว่าจะเป็นแรงงานรับจ้าง เกษตรกร ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม
- *การตัดสินใจแบบประชาธิปไตย* หมายถึง คนที่เกี่ยวข้องในระบบอาหารมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่จะกระทบกับความพอเพียง ต้นทุน ราคา คุณภาพ และคุณสมบัติของอาหาร

แต่ไม่ว่าจะเป็นคำนิยามใด สารสำคัญของความมั่นคงทางอาหารชุมชนภายใต้บริบทของสหรัฐฯ คือ การเน้นแก้ไขปัญหาอาหารที่ “ระบบอาหารท้องถิ่น” โดยพิจารณาตลอดทั้งห่วงโซ่อาหาร ตั้งแต่สภาพการผลิตทางการเกษตร ช่องทางการจัดจำหน่ายอาหาร สภาพการคมนาคมขนส่งอาหาร การให้การศึกษาด้านอาหาร รวมถึงการมีส่วนร่วมระหว่างบุคคลในท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การประเมินความมั่นคงทางอาหารชุมชนภายใต้บริบทชุมชนในสหรัฐฯ (ซึ่งอาจจะมีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างจากชุมชนในประเทศอื่นๆ) จะใช้ตัวแปรที่ค่อนข้างกว้าง เช่น จำนวนร้านค้าปลีกที่จำหน่ายอาหารสุขภาพหรืออยู่ใกล้ชุมชนรายได้ต่ำ ระบบขนส่งสาธารณะและการเชื่อมต่อร้านอาหารหรือตลาดเกษตรกรที่มีอาหารคุณภาพและราคาพอเหมาะเข้ากับชุมชนที่มีรายได้ต่ำ ช่องทางการจัดจำหน่ายเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน (เช่น เบาหวาน อัตราการตายทารก สัดส่วนเด็กทารกที่น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์) เวลาในโรงเรียนที่ให้การศึกษาด้านโภชนาการ อายุเฉลี่ยของชาวนา การสูญเสียที่ดิน สภาพการณ์ของภาคเกษตร การทำการเกษตรยั่งยืน และพื้นที่ทางนโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้อง (เช่น สถานนโยบายอาหาร ขนาดของโครงการความช่วยเหลือฉุกเฉินด้านอาหาร เทียบกับความต้องการ)

5) สิทธิทางอาหาร (Right to food)

สิทธิทางอาหารเป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน โดยปรากฏอยู่กฎหมายหลายฉบับ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) เป็นต้น คณะกรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้กำหนดความหมายของสิทธิอาหารว่าคือ “สิทธิของทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและเด็ก ไม่ว่าโดยลำพังหรือร่วมกับผู้อื่นในชุมชนในการเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอหรือมีวิธีการสำหรับจัดซื้ออาหารที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ตลอดเวลาทั้งในทางกายภาพและในทางเศรษฐกิจ” (Jean Ziegler, n.d.) องค์ประกอบสำคัญของสิทธิทางอาหาร(ทศพล ทรรศนกุลพันธ์, 2549: 26-27) ได้แก่

- การมีอาหารเพียงพอต่อความต้องการ (adequacy) ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ปราศจากสารที่เป็นอันตราย และสอดคล้องกับวัฒนธรรมการบริโภค
- การมีอาหารอย่างยั่งยืน (sustainability) คือ การมีอาหารเพียงพอต่อความต้องการของคนรุ่นนี้และคนในอนาคต รวมทั้งสามารถเข้าถึงและจัดหาอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการในระยะยาวได้

- จัดให้มีอาหารอย่างเพียงพอ (availability) คือ สามารถเลี้ยงดูตนเองโดยตรงจากทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตร หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ หรือจัดให้มีอาหารเพียงพอผ่านระบบการแจกจ่าย การแปรรูป และการตลาดมีระบบเหมาะสม
- ปัจเจกชนเข้าถึงอาหารได้ (accessibility) ในลักษณะที่ยั่งยืนและไม่แทรกแซงสิทธิมนุษยชนอื่นๆ ที่พึงมีพึงได้

สิทธิทางอาหารนี้ถือเป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจำเป็นจะต้องมีเพื่อบรรลุสิทธิมนุษยชนด้านอื่นๆ ตามแนวคิดนี้ รัฐแต่ละประเทศจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพ ปกป้องและเติมเต็มสิทธิด้านอาหารของประชาชนโดยการดำเนินการเองภายในหรือร่วมมือกับต่างประเทศโดยผ่านมาตรการที่สำคัญ คือ มาตรการทางกฎหมาย

6) อธิปไตยทางอาหาร (Food sovereignty)

อธิปไตยทางอาหาร มีจุดกำเนิดที่ต่างจากความมั่นคงทางอาหาร เพราะในขณะที่ความมั่นคงทางอาหารเกิดจากปัญหาการขาดแคลนอาหารและการเข้าถึงอาหารเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีการแก้ไขอาจหมายถึงการส่งเสริมผลิตภาพหรือการนำเข้าอาหารราคาถูกจากต่างประเทศ แต่อธิปไตยทางอาหารเกิดมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองของชาวนาเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาและการค้าเสรี ทำให้รายละเอียดว่าด้วยใครคือผู้ผลิตอาหาร แหล่งที่มาของอาหารและกระบวนการผลิตอาหารกลายเป็นประเด็นสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติความมั่นคงทางอาหารที่รับรู้กันโดยทั่วไป

แนวคิดอธิปไตยทางอาหารถูกนำเสนอขึ้นครั้งแรกในการประชุมสุดยอดอาหารโลกปี 2539 โดยขบวนการเคลื่อนไหวระหว่างประเทศของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและรายกลาง (Via Campesina) ความหมายของอธิปไตยทางอาหารที่ใช้กันโดยทั่วไป หมายถึง “สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหารของตนเอง ที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะกำหนดขอบเขตที่พวกเขาต้องการพึ่งพาตนเอง ที่จะจำกัดการทุ่มตลาด และที่จะให้ชุมชนประมงท้องถิ่นได้รับความสำคัญในการจัดการการใช้และสิทธิต่อทรัพยากร” (Via Campesina et al, 2007) หลักการที่สำคัญของอธิปไตยทางอาหารมี 7 ข้อคือ (Via Campesinas, 1996)

- อาหารคือสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ ทุกคนต้องเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการและยอมรับได้ในทางวัฒนธรรมในปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอที่จะดำรงไว้ซึ่งชีวิตที่มีสุขภาวะอย่างเต็มศักดิ์ศรีมนุษย์
- การปฏิรูปการเกษตรโดยการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรโดยเฉพาะที่ไร้ที่ดินและเกษตรกรผู้หญิงเป็นเจ้าของที่ดินของตนเองในการทำการเกษตร
- ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์และปศุสัตว์
- จัดระบบการค้าใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศและสร้างความพอเพียงเป็นอันดับแรก

- **ยุติโลกาภิวัตน์ของความอดอยาก** อันเกิดมาจากการผูกขาดของบริษัทข้ามชาติ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยนโยบายทางเศรษฐกิจการค้าเสรี จะต้องมีการควบคุมและเก็บภาษีการเก็งกำไรและบริษัทจะต้องมีมาตรฐานความประพฤติ
- **สันติภาพทางสังคม** โดยจะต้องไม่ใช้อาหารเป็นเครื่องมือของความรุนแรง ยุติความยากจนและการทำให้คนเล็กคนน้อยกลายเป็นคนชายขอบ
- **การควบคุมทางประชาธิปไตย** โดยเกษตรกรรายย่อยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทุกระดับ

ดังนั้น การสร้างเสริมอธิปไตยทางอาหารจึงมีความหมายถึงการมีกรอบนโยบายในประเทศและระหว่างประเทศที่ส่งเสริมและสนับสนุนหลักการข้างต้น

7) ความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรม

วัฒนธรรมกับอาหารมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม งานศึกษาความมั่นคงทางอาหารจากมุมมองด้านวัฒนธรรมยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย ตัวอย่างดัชนีด้านวัฒนธรรมในที่นี้มาจากข้อเสนอของขบวนการชนพื้นเมือง (Indigenous people) ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยดัชนีทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เชื่อมร้อยฐานทรัพยากรทางอาหารเข้ากับของความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงวิถีชีวิตของตน ดัชนีด้านวัฒนธรรมนี้ได้นำเสนอในการประชุมปรึกษาหารือระดับโลกครั้งที่ 2 ว่าด้วยสิทธิอาหารและความมั่นคงทางอาหารของคนพื้นเมือง ที่ประเทศนิการากัวในปี 2549 ด้วยการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ดัชนีวัฒนธรรมของกลุ่มชนพื้นเมือง (ซึ่งอันที่จริงน่าจะหมายถึงกรอบความคิดด้านวัฒนธรรมของความมั่นคงทางอาหารมากกว่า) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ในแต่ละองค์ประกอบได้แยกย่อยออกเป็นดัชนีอีก 3 ประเภท ได้แก่ ดัชนีเชิงโครงสร้างเชิงกระบวนการ และเชิงผลลัพธ์

บทสรุปเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนท้องถิ่นได้ เช่น มีส่วนช่วยในการจัดการแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ดี การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ระบบการผลิตทางการเกษตร ความเชื่อ อาหารท้องถิ่น องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนท้องถิ่นและการยกระดับราคาผลผลิตทางการเกษตร สินค้า และการบริการท้องถิ่น เป็นต้น

การนำแนวคิด ความมั่นคงทางอาหาร ดังกล่าว มาปรับใช้เป็นฐานคิดในการออกแบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะรากฐานของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ การจัดการระบบทรัพยากรธรรมชาติ ระบบเกษตร และระบบฐานวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์และวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว การทำให้ชุมชนเข้มแข็งบนรากฐานของการจัดการความมั่นคงทางอาหารด้วยเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเส้นทางที่จะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน

3. แนวคิดเรื่องการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ (เทิดชาย, 2552) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการตลาดท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชีแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและควมมีศักยภาพทางการตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภค การสำรวจทัศนคติและการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยว

2) บทบาทในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในท้องถิ่นและร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

3.2 ด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่ 5 ประการ คือ

- 1) การสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ
- 2) การพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 3) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 4) การพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ และ
- 5) การฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

3.3 ด้านการให้บริการท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน เช่น การให้บริการด้านคมนาคม ที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม การนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว

3.4 ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการ คือ

1) บทบาทในการจัดทำแผนต่างๆ เช่น

1.1) แผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยึดดูใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนและโครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและป้องกันไม่ให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม

1.2) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยึดดูใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้และคำนึงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน โดยมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันและสามารถรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดีต่อไป

1.3) แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญ โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นบริการของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของแผนและโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการและรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคต และเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชน

1.4) แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดใจและสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนสร้างกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนยกระดับมาตรฐานการบริการ เป็นต้น ในปัจจุบันแผนและโครงการพัฒนาด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง ซึ่งเป็นการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการกระจายการบริการการท่องเที่ยวตามพื้นที่ต่างๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างกว้างขวาง

1.5) แผนส่งเสริมการตลาด ความสำคัญของแผนและโครงการการตลาดเป็นองค์ประกอบด้านอุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว โดยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวและความต้องการด้านต่างๆ ของนักท่องเที่ยวการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่ใช้วัดการบรรลุเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พื้นที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

- 2) บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- 3) บทบาทในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3.5 ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบ 4 ประการ คือ

- 1) การกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว
- 3) การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 4) การจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

3.6 แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 3) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและยืดระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเพิ่มการใช้จ่าย นั้นหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 4) พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 5) พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 6) วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

3.7 ขั้นตอนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) สำรวจ ค้นหาสถานที่และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของกลุ่มชน รวบรวมข้อมูล เส้นทาง ประวัติ และความสำคัญของสถานที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์ และหากแหล่งเดิมกำลังทรุดโทรมก็ซ่อมแซมให้คงเดิม

2) ร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผนวกแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว

3) จัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสุขอนามัยของที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ปรับปรุง หรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ในชุมชน ทั้งระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การจัดเก็บหรือกำจัดขยะ การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชม การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์นำเที่ยวในท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

5) การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสารหนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ใกล้ชิดชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดี จึงสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ ในการหนุนเสริม

4. แนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะ

ความหมายและนิยาม Ira Sharkansky (1970 : 1) นโยบายสาธารณะ คือ กิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาลซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาล Thomas R. Dye (1984: 1) นโยบายสาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลเลือกจะกระทำหรือไม่กระทำ ในส่วนที่จะกระทำครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส และ James E. Anderson (1994 : 5 - 6) นโยบายสาธารณะคือ แนวทางการปฏิบัติหรือการกระทำซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติหรือชุดของผู้กระทำที่จะต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดย มีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่า สิ่งใดที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ มีสิ่งซึ่งรัฐบาลเพียงแต่ตั้งใจกระทำหรือเสนอให้กระทำเท่านั้น เป็นการจำแนกให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างนโยบายกับ การตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญระหว่างการเลือกทางเลือกที่ต้องเปรียบเทียบกับ (Competing Alternatives)

องค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ เป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดสรรกิจกรรมเพื่อตอบสนองค่านิยมของสังคม ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ พรรคการเมือง สถาบันราชการ ข้าราชการ และประมุขของประเทศ เป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะ

กระทำต้องเป็นชุดของการกระทำที่มีแบบแผน ระบบ และกระบวนการอย่างชัดเจนเป็นการกระทำที่มีการสานต่ออย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจำนวนมาก เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำให้ปรากฏเป็นจริง มิใช่เป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์หรือความตั้งใจที่จะกระทำด้วยคำพูดเท่านั้น กิจกรรมที่เลือกกระทำต้องมีผลลัพธ์ในการ แก้ไขปัญหาที่สำคัญของสังคม ทั้งปัญหาความขัดแย้ง หรือความร่วมมือของประชาชน เป็นการตัดสินใจที่จะกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนจำนวนมาก มิใช่การตัดสินใจเพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล และเป็นชุดของการตัดสินใจที่เป็นระบบมิใช่เป็นการตัดสินใจแบบเอกเทศ

5. แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้

แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge management)

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช บุคคลผู้บุกเบิกแนวความคิด การจัดการความรู้ได้ให้ทรรศนะ นิยามของการจัดการความรู้ไว้ว่า การจัดการความรู้ หรือเคเอ็ม (KM = Knowledge Management) คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม 2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม ซึ่งความรู้ Tacit เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์และฝังรากลึกในตัวบุคคล เป็นความรู้ที่มีการถ่ายโอนยากกว่าความรู้ Explicit (Rusli Haji Abdullah, Kamal Z. Zamli, 2009)

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร 2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ 3) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน 5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ 6) การจดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้ บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกันไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการความรู้”

จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการโดยรีเข้าไปที่ความรู้ คือ เริ่มที่ความรู้ นี่คือความผิดพลาดที่พบบ่อยมาก การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน (ณพศิษฐ์ จักรพิทักษ์, 2552)

เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้างเพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะสมต่อสภาพของตน และทดลองใช้งาน จัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วย ความรู้ในบริบทนี้อาจจะหมายถึง ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลทั่วไป ไหวพริบ ทักษะ ความชำนาญ ความคิด สัญชาตญาณ ขึ้นอยู่กับบริบทของการใช้คำ

แนวคิดการจัดการความรู้ Plato (1955) พูดถึง ความรู้ มี 3 ลักษณะคือ (1) จากความเชื่อที่เป็นจริง (2) กระบวนการของมนุษย์ที่เป็นพลวัตรในการสรนียมความเชื่อสู่บุคคลสู่ความเป็นจริง (3) การเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างโดยมาจากพื้นฐานของการปฏิบัติ หรือการลงมือทำที่มีประสิทธิภาพที่แตกต่าง

การจัดการความรู้ (KM = Knowledge Management) คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1) **ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge)** เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2) **ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)** เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุกกลัน อุ่นวิจิตร (2551: 183) การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีวิธีการวางแผนโดยมีการประชุมประชาคมของแต่ละหมู่บ้านและการประชุมประชาคมระดับตำบล โดยให้ประชาคมระดับหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวร่วมกัน แต่ละหมู่บ้านทำแผนของตนเองโดยมีเจ้าหน้าที่จากองค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นที่เลี้ยงและคอยให้คำแนะนำโดยนำประสบการณ์ถ่ายทอดให้ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมรับฟังก่อนตัดสินใจในการวางแผนการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในแหล่งที่มีนักท่องเที่ยวมี

การสนับสนุนการท่องเที่ยวในระดับค่อนข้างมากโดยมีทั้งฝ่ายสนับสนุนการท่องเที่ยวให้ความสำคัญด้านการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและฝ่ายสนับสนุนน้อยจะเน้นความสำคัญด้านอุปโภคได้แก่ การสร้างถนน น้ำประปา เป็นหลัก ปัญหาการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมคือประชาชนในพื้นที่มีการศึกษา และรู้ทักษะด้านการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย

เพชรศร นนท์ศิริ (2551) การดำเนินการขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศฝรั่งเศส เป็นไปอย่างมีระบบ มีการระดมความคิดและทำงานประสานร่วมกันเป็นอย่างดีตั้งแต่ระดับภูมิภาคจนถึงระดับท้องถิ่น มีการวางแผนการทำงานอย่างรัดกุม และสอดคล้องประสานกัน ทั้งในแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ เช่น ในระดับจังหวัด สภาจังหวัดจะเป็นผู้วางแผนการจัดระเบียบด้านการท่องเที่ยว ส่วนคณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับจังหวัด (Le Comete' Departementel du Tourisme) ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของสมาคม จะวางแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับนโยบายของสภาจังหวัด และในระดับเทศบาล สภาเทศบาลจะเป็นผู้วางนโยบายการท่องเที่ยวในท้องถิ่นโดยอยู่ภายใต้กรอบและแนวทางของแผนระดับจังหวัด

ในประเทศไทยตาม พรบ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งองค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบลและเทศบาล มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการกำหนดไว้อย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจน ส่งผลให้การวางแผนและการกำหนดนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดความซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นในการจัดทำแผนในแต่ละครั้งมักมีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประชุมการวางแผนร่วมกัน อนึ่ง ถึงแม้ว่าการพัฒนาในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นของไทย ได้กำหนดให้มีการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประจำปี และประจำ 5 ปีก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติมักพบว่า โครงการต่างๆที่กำหนดขึ้นมิได้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ปัญหาการขาดระบบการทำงานที่ชัดเจน และขาดการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพเช่นนี้ จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวขาดรูปแบบที่ชัดเจนและส่งผลให้แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน (CBT-I) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการดำเนินงานวิจัยภายใต้โครงการนี้ เพื่อให้เกิดกระบวนการการวิจัยที่มีคุณภาพและนำไปสู่การแสวงหาองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการท่งเทียวโดยชุมชน รวมไปถึงการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้

1. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.1 เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 1.2 เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 1.3 เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่งเทียวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ
- 1.4 เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชน

2. กระบวนการทำงาน

2.1 สังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

1. สรุปบทเรียนความรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหารจากปีที่ผ่านมา
2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย
3. พัฒนาโครงการ 1 โครงการวิจัย เพื่อตอบโจทย์การสังเคราะห์ชุดความรู้จากพื้นที่รูปธรรมเรื่องความมั่นคงทางอาหารกับการท่งเทียวโดยชุมชน
4. ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
5. จัดเวทีถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัย CBT กับความมั่นคงทางอาหาร 3 โครงการ รวมโครงการใหม่อีก 1 โครงการวิจัย
6. จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัย

ผู้รับผิดชอบ

นายอนุวัตร อินทนา และ นางสาวสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์

2.2 ค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. จัดประชุมเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
2. ทำงานระดับนโยบายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมภายใต้ความร่วมมือ
3. ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ จำนวน 3 โครงการวิจัย ภายใต้พื้นที่ยุทธศาสตร์ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดลำพูน
4. ลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. พัฒนาศักยภาพนักวิจัยและสร้างนักวิจัยใหม่ในหน่วยงานเป้าหมาย
6. ติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเดิมจำนวน 3 โครงการ ได้แก่ เทศบาลตำบลลวงเหนือ เทศบาลตำบลทาบลาดุก และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง
7. ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
8. สรุปบทเรียนการดำเนินงานร่วมกัน
9. จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัย

ผู้รับผิดชอบ

นายวรพงศ์ ผูกภู และ นางสาวสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์

2.3 เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ

1. พัฒนาโครงการวิจัยระดับเครือข่าย จำนวน 1 โครงการ
2. จัดเวทีเครือข่ายฯ ในการจัดการความรู้ระดับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเทศไทย เพื่อเป็นฐานความรู้ในการพัฒนากรอบสนับสนุนและผลักดันนโยบายสาธารณะ
3. สังเคราะห์ความรู้จากการจัดการความรู้เป็นหนังสือความรู้ เพื่อเผยแพร่

ผู้รับผิดชอบ

นายวรพงศ์ ผูกภูและ นางสาวสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์

2.4 เพื่อแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. จัดประชุมทีมวิจัยและทีมสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสังคมไทย
2. เติมความรู้จากนักวิชาการ นักพัฒนาและนักเคลื่อนไหวเชิงประเด็นเพื่อพัฒนาศักยภาพคนทำงานในการคิดวิเคราะห์และรู้เท่าทันสถานการณ์ปัจจุบัน

3. จัดประชุมเพื่อประมวลชุดความรู้จากการทำงานของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับภาคีความร่วมมือ
4. จัดเวทีวิชาการ Forum ภาคประชาชนร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับชาติ เพื่อสร้างแนวร่วมและสื่อสารสังคม
5. จัดเวทีวิชาการ Partnership Forum เพื่อสร้างการยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีทิศทางในระดับชาติ
6. จัดทำหนังสือชุดความรู้จากนวัตกรรมงานวิจัย “CBT Carrying Capacity” เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในการสื่อสารสาธารณะในมิตินงานวิชาการ

ผู้รับผิดชอบ

นางสาวสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ นายวรพงศ์ ผูกภู และ นายอนุวัตร อินทนาและคณะทำงาน

3. ทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ (part time)	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายวรพงศ์ ผูกภู (full time)	ทีมวิจัย
3. นายอนุวัตร อินทนา (full time)	ทีมวิจัย
4. นางสาวพจนา สวนศรี	ที่ปรึกษา

4. บทบาทและภาระหน้าที่ของทีมวิจัย

นางสาวสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- วิเคราะห์สถานการณ์และพัฒนาประเด็นที่น่าสนใจเพื่อประกาศโจทย์วิจัยในลักษณะชุดโครงการ
- ติดต่อประสานงาน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาหนุนเสริมงานวิจัยทั้งในระดับโครงการและชุดโครงการ
- พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงและผู้นำชุมชน ให้สามารถนำเอา CBR ไปเป็นเครื่องมือในการทำงาน
- ติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- รวบรวมรายงานวิจัย สังเคราะห์ข้อมูล เผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบบทความหรือเวทีวิชาการ
- ติดตามให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาได้จริงทั้งในระดับพื้นที่ เครือข่าย และนโยบาย
- สังเคราะห์ชุดความรู้ในการสนับสนุนชุดโครงการวิจัยและชุดความรู้ CBT

นายวรพงศ์ ผูกภู

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริมเพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามรวบรวมรายงานวิจัยประสานงานให้เกิดการสังเคราะห์และเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ
- บันทึกการประชุม เขียนรายงานภาคสนามเพื่อนำลงเว็บไซต์ และส่งข่าวผ่านช่องทางของสกว. และเครือข่ายภาคีการทำงาน

นายอนุวัตร อินทนา

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริมเพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามรวบรวมรายงานวิจัยประสานงานให้เกิดการสังเคราะห์และเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ
- บันทึกการประชุมเขียนรายงานภาคสนามเพื่อนำลงเว็บไซต์ และส่งข่าวผ่านช่องทางของสกว. และเครือข่ายภาคีการทำงาน
- เขียน RE และสื่อสารสังคม
- จัดทำเอกสารและรายงานการเงินของโครงการ

นางสาวพจนา สวนศรี

บทบาทในฐานะที่ปรึกษา ให้คำแนะนำในภาพรวมของการดำเนินงาน ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ สังเคราะห์ชุดความรู้เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน รวมทั้งใช้ฐานงานวิจัยและงานพัฒนาสู่การขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสังคมไทย และขยายสู่ประเทศเพื่อนบ้านในระดับ ASEAN

5. สรุปกระบวนการทำงาน

ในช่วงการดำเนินงานของโครงการวิจัยระยะที่ 1 นั้น เป็นการทำงานใน 4 ส่วนคือ 1) การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ 2) การพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ 3) การประสานงานและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี 4) การสื่อสารผลการดำเนินงาน จากการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมาสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ในด้านการติดตามโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานที่ผ่านมาพี่เลี้ยงโครงการวิจัยได้ติดตามและหนุนเสริมโครงการวิจัยอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ทั้งในด้านประสิทธิภาพในการทำงาน กระบวนการการทำงาน และการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย การประสานกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อให้โครงการวิจัยสามารถเชื่อมร้อยผู้คนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มากขึ้น ส่งผลให้โครงการวิจัยสร้างผลกระทบ (Impact) ในเชิงบวกเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสร้างผลสัมฤทธิ์ (Outcome) ระหว่างกระบวนการวิจัยอีกด้วย ซึ่งถือเป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิจัยของชุมชน รวมทั้งประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโครงการวิจัยที่สามารถดำเนินการได้เป็นไปตามแผนงานและระยะเวลาที่วางไว้

2. การพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ ในการดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาโครงการวิจัยในประเด็นการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสังเคราะห์ชุดความรู้จากงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งอยู่ในระหว่างการลงพื้นที่เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย รวมทั้งการประสานงานและพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยชุดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร

3. การประสานงานและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี ในโครงการ “พัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ได้มีการเชิญหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องหรือสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทั่วประเทศ และได้มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงแนวทางการทำงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งได้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้น ซึ่งมีตัวแทนจากหลายภาคส่วน เช่น ส่วนราชการ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน

4. การสื่อสารผลการดำเนินงาน ในระหว่างการทำงานวิจัยนั้น ได้มีการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวและผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในรูปแบบของบทความ ข่าว ภาพการทำงานในพื้นที่ ตลอดจนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (RE) ในช่องทางต่างๆ ของทางสถาบัน เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และที่สำคัญคือการสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะ ทั้งโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ที่มีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยและพื้นที่วิจัย ส่งผลให้งานวิจัยและพื้นที่วิจัยเป็นที่รู้จักและรับรู้ต่อสาธารณะอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานในโครงการวิจัยนี้ ที่ทางสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน(CBT-I) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นการสนับสนุนการทำงานวิจัยและการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง มาเป็นเวลามากกว่า 10 ปี ดังนั้นยุทธศาสตร์ในการทำงานวิจัยและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชน ได้มีการปรับตัวตามสถานการณ์และการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของโลก ประเทศ และสังคม มาโดยตลอด เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นยุทธศาสตร์ในการทำงานวิจัยและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนและหน่วยงานภาคีต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหล่านี้เท่าทันต่อสถานการณ์ และสามารถปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ภาพรวมที่เปลี่ยนไป เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง การจัดการการท่งเทียวที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถดำรงรักษาทรัพยากรและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นไว้ อย่างยั่งยืน

1. คำถามวิจัย

1.1 คำถามวิจัยหลัก (ปีพ.ศ. 2557 - 2560)

1. ทำอย่างไรให้กลไกทางสังคมด้านการท่งเทียวโดยชุมชนใช้ความรู้จากงานวิจัยและมีกระบวนการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนในการสนับสนุนการทำงาน
2. จะสามารถขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะได้อย่างไร

1.2 คำถามวิจัยรอง (ปีพ.ศ. 2556 - 2557 : 1 ต.ค. 2556 - 30 ก.ย. 2557)

1. องค์ความรู้ในการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างไร
2. การยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่งเทียวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะทำได้อย่างไร
3. แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ
4. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2557

การพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปี 2557

ในปีงบประมาณ 2557 ได้มีการพัฒนาโครงการวิจัยในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและได้รับอนุมัติโครงการแล้วจำนวน 2 โครงการ คือ 1) การจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปางไคร้ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นประเด็นการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่แวดล้อมด้วยการท่องเที่ยวกระแสหลักและการสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง และ 2) แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการวิจัยที่ขยายผลกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของเทศบาลตำบลลวงเหนือและชาวบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ โดยมีกระบวนการในการพัฒนาโครงการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาโครงการวิจัยของบ้านปางไคร้ ต.โป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ รวมทั้งสิ้น 6 ครั้ง มีรายละเอียดดังนี้

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สิ่งที่ได้รับและผลที่เกิดขึ้น
1	24/12/56	สำรวจพื้นที่และพูดคุยกับกลุ่มผู้นำชุมชน	เป็นการพูดคุยถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่และประสบการณ์ บทเรียนที่ผ่านมาของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งลงสำรวจศักยภาพพื้นที่
2	15/01/57	เวทีชี้แจงและทำความเข้าใจกับในรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการท่องเที่ยวโดยชุมชน	เป็นที่ที่มีตัวแทนจากชุมชนเข้าร่วมกว่า 60 คน เพื่อรับฟังแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการกระบวนการทำงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน และในเวทีครั้งนี้ทำให้ได้กลุ่มผู้สนใจเข้าร่วมกระบวนกรงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน
3	05/02/57	เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียต่อการท่องเที่ยวของชุมชน	เป็นเวทีพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อหาความชัดเจนของคณะทำงานหรือทีมวิจัย รวมทั้งเป็นกำหนดเป้าหมายในการทำงาน วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อโครงการวิจัยและการท่องเที่ยวของชุมชน
4	14/02/57	เวทีพัฒนาโครงการวิจัย	อาสาสมัครของชุมชนที่จะมาร่วมในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ร่วมกันออกแบบโครงการวิจัย ในองค์ประกอบต่างๆ และกำหนดประเด็นการศึกษา กิจกรรมภายใต้โครงการวิจัย รวมทั้งบทบาทหน้าที่ในโครงการวิจัย จนได้เป็นร่างโครงการวิจัย เพื่อนำเสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5	21/03/57	ปรับข้อเสนอโครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อชี้แจงผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยครั้งที่ 1 และแก้ไข เพิ่มเติมข้อมูล ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ในประเด็นดังต่อไปนี้ 1. ข้อมูลบทบาทการสนับสนุนชุมชน ของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง 2. ข้อมูลด้านเรื่องราว เหตุการณ์สำคัญ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สิ่งที่ได้รับและผลที่เกิดขึ้น
			3. ทบทวนเป้าหมายของชุมชนในด้านการท่องเที่ยว
6	14/05/57	ปรับข้อเสนอโครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อชี้แจงผลการพิจารณาโครงการวิจัยครั้งที่ 2 และแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูล ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ในประเด็น ดังต่อไปนี้ 1. เป้าหมายในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสร้างรายได้เสริมจากฐานอาชีพของคนในชุมชน 2. ข้อมูลประชากรในชุมชน 3. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้และความตระหนักต่อสถานการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน 4. การจัดทำ Mapping ข้อมูลผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต.โป่งแยง 5. เพิ่มเติม ปรับแก้กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 และ 2 : แสดงการพัฒนาโครงการวิจัยบ้านปงไคร้

2. การพัฒนาโครงการวิจัยของบ้านป่าสักงาม ต.หลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ รวม
ทั้งสิ้น 5 ครั้ง มีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สิ่งที่ได้รับและผลที่เกิดขึ้น
1	7/01/57	สำรวจพื้นที่และพูดคุยกับ กลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกับ คณะผู้บริหารเทศบาล ตำบลหลวงเหนือ	เป็นการพูดคุยถึงสถานการณ์การท่องเที่ยว ในพื้นที่และประสบการณ์ บทเรียนที่ผ่าน มาของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งลงสำรวจศักยภาพพื้นที่ด้านการ ท่องเที่ยว เช่น บ้านพักเอเฟรม ป่าชุมชน น้ำตก ถ้ำ กาดผี
2	16/05/57	เวทีวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาของพื้นที่	เป็นเวทีที่มีแกนนำชุมชนจำนวน 10 คน มา พูดคุยแลกเปลี่ยนถึงประสบการณ์การ ทำงานและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ปัญหา ของพื้นที่ ซึ่งพบว่าชุมชนมีประเด็นปัญหาที่ หลากหลายและซับซ้อน ได้แก่ 1. เรื่องความขัดแย้งกับกลุ่มนายทุน(ผู้มี อิทธิพล) ที่เข้ามาครอบครองกรรมสิทธิ์ พื้นที่ในชุมชน 2. ความขัดแย้งทางความคิดของคนใน ชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้าน 3. ผู้ประกอบการที่พักรีสอร์ทในชุมชน ที่ ใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของ ชุมชนโดยไม่เคารพและแบ่งปัน ผลประโยชน์ต่อชุมชน 4. สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่กำลัง จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการสร้าง สะพานแขวนที่จะทำให้คนภายนอก สามารถเดินทางเข้ามายังหมู่บ้านได้ง่าย ขึ้นและความกังวลต่อผลกระทบที่จะ ตามมาทั้งด้านบวกและลบ 5. ชุมชนมีความพร้อมในด้านศักยภาพของ พื้นที่ ทั้งแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภค (ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก ที่ได้รับ การสนับสนุนจากศูนย์ฯ ห้วยฮ่อมไคร้ แต่ขาดการบริหารจัดการที่มี ประสิทธิภาพ

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สิ่งที่ได้รับและผลที่เกิดขึ้น
3	03/07/57	เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยและกำหนดแนวทางการเขียนโครงการ	เป็นเวทีพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อหาความชัดเจนของคณะทำงานหรือทีมวิจัย รวมทั้งเป็นกำหนดเป้าหมายในการทำงาน วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อโครงการวิจัยและการท่องเที่ยวของชุมชน
4	28/07/57	เวทีปรับข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	สืบเนื่องจากผลการพิจารณาโครงการวิจัยเมื่อวันที่ 24 ก.ค. 2557 ที่ผ่าน ตัวแทนชุมชนบ้านป่าสักงามและเทศบาลตำบลวงเหนือได้นำเสนอโครงการวิจัยต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับข้อเสนอแนะเพื่อให้ปรับแก้ข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงได้มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและร่วมปรับข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อให้ความชัดเจนมากขึ้น
5	4/08/57	ปรับข้อเสนอโครงการวิจัยตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 2	ได้มีการดำเนินการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังต่อไปนี้ 1. ปรับแก้ชื่อโครงการวิจัยเป็นโครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาล 2. ปรับแก้เนื้อหาในความเป็นมา ความสำคัญของปัญหา ในย่อหน้ารองสุดท้าย 3. ปรับแก้วัตถุประสงค์ที่ 1 และ 4 4. ปรับแก้และเพิ่มเติมนิยามศัพท์เฉพาะ ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง 5. ปรับแก้และเพิ่มเติมกิจกรรมในโครงการวิจัยระยะที่ 1 6. ปรับแก้กรอบแนวคิดการวิจัย 7. ปรับแก้ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงวิจัย ในข้อที่ 4

ภาพที่ 3 และ 4 : แสดงการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยบ้านป่าสักงาม

3. โครงการวิจัย “กลไกการบริหารจัดการระบบท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านแม่กลางหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”

บ้านแม่กลางหลวงเป็นชุมชนชาวปกาเกอะญอ ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่ผ่านมาชุมชนแม่กลางหลวงได้ร่วมกับชุมชนอ่ากาน้อย ผาหมอน และหนองหล่มดำเนินการศึกษาเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามโครงการ “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่” การวิจัยดังกล่าว ทำให้ชุมชนแม่กลางหลวงพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชนในด้านต่างๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าที่ผ่านมาชุมชนแม่กลางหลวงจะสามารถดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพกระทั่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนในหลายด้าน แต่ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวทั้งจากผู้ประกอบการภายใน และนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงหลายด้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ชุมชนจะตั้งรับได้ทันจนส่งผลกระทบไปถึงทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เมื่อเริ่มตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว คนในชุมชนจึงได้จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนในทุกระดับ ทั้งจากคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน ผู้ประกอบการ คนในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับทราบสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน

จากการที่พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ร่วมพูดคุย และลงพื้นที่สำรวจสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังประสบในเบื้องต้นร่วมกันคนในชุมชนแล้วพบว่า สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่ชุมชนยังขาดกระบวนการ หรือกลไกในการจัดการผลกระทบ

เหล่านี้อย่างเป็นระบบ คนในชุมชนจึงลงความเห็นว่าจะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษาปัญหาของชุมชน นำมาสู่การจัดเวทีการพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อออกแบบโครงการวิจัยในครั้งนี้

การพัฒนาโครงการวิจัยบ้านแม่กลางหลวง จำนวนทั้งสิ้น 5 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1	14 ม.ค. 2557	พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนชุมชนและตัวแทนจากกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน	พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้รับทราบสภาพปัญหา และความต้องการแก้ปัญหาจากตัวแทนผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเบื้องต้น โดยได้มอบหมายให้ตัวแทนชุมชนสื่อสารข้อมูลให้แก่คนในชุมชนและได้นัดหมายการพูดคุยครั้งต่อไปเพื่อสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนในวงกว้างต่อไป
2	27 ม.ค. 2557	ประชุมเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชน	ประชุมเพื่อรับทราบสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการระดมความคิดเห็นผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อใช้เป็นประเด็นการศึกษาปัญหาร่วมกัน ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ได้แก่ - ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - วิถีชีวิตและวัฒนธรรม - เศรษฐกิจ - การบริหารจัดการการท่องเที่ยว - จำนวนนักท่องเที่ยว
3	11 ก.พ. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อระดมความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการวิจัยในด้านรายละเอียดของประเด็นการศึกษา วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวมถึงมีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้เพิ่มเติม
4	27 ก.พ. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อชี้แจงรายละเอียดด้านระยะเวลา และงบประมาณในการดำเนินงาน หลังจากนั้นได้ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อออกแบบโครงการวิจัยในด้านระยะเวลาการดำเนินงาน และงบประมาณในการดำเนินงาน
5	6 เม.ย. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อปรับแก้โครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อปรับแก้เนื้อหา และงบประมาณ และแผนกิจกรรมตามเนื้อหาที่ได้ปรับแก้ โดยเน้นด้านเป้าหมายของการวิจัยเพื่อการยกระดับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งก่อน

งานวิจัยนี้คาดหวังว่าชุมชนใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นำไปสู่การค้นหาแนวทางและระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อจัดการผลกระทบในเบื้องต้น รวมถึงการสร้างกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับชุมชน ผ่านความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือจะทำให้ชุมชนสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อรับกับสถานการณ์การท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบัน และสถานการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

4. โครงการวิจัย “การจัดการความรู้เพื่อเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มเยาวชนปกากะญอบ้านผาหมอนเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”

บ้านผาหมอนเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ได้ใช้แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมแบบยั่งยืนโดยชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 การวิจัยในครั้งนั้นทำให้ชุมชนสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งผ่านการดำเนินการโดยคนในชุมชนทั้งระบบ ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยวยังคงดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ปัจจุบันกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนผาหมอนเริ่มตระหนักถึงกลุ่มผู้สืบทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งยังคงขาดการรับช่วงการดำเนินงานจากคนทำงานรุ่นใหม่ หรือแม้แต่การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่กลุ่มเยาวชนชุมชนผาหมอนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และยังได้รับความคาดหวังจากกลุ่มท่องเที่ยวให้เป็นผู้สานต่อการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนในอนาคต

โดยที่ผ่านมามีว่ากลุ่มเยาวชนจะมีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนมาแล้วในระดับหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่กลุ่มเยาวชนยังคงมีส่วนร่วมในงานด้านการสนับสนุน ซึ่งจะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในด้านการท่องเที่ยวยังคงมีอยู่น้อย โดยเฉพาะขาดการมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด วิเคราะห์ วางแผน ซึ่งทำให้ความเข้มข้นของการเรียนรู้กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งระบบยังคงมีไม่มากนัก

ด้วยเหตุนี้ ชุมชนผาหมอน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงได้ร่วมกันพัฒนาโครงการวิจัย “การจัดการความรู้เพื่อเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มเยาวชนปกากะญอบ้านผาหมอนเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” โดยมีรายละเอียดการพัฒนาโครงการ ดังนี้

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1	9 พ.ค. 2557	เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสถานการณ์การท้องเที่ยวชุมชนผาหมอนกับตัวแทนชุมชนและตัวแทนจากกลุ่มท้องเที่ยวชุมชน	- ความคิดเกี่ยวกับเห็นสถานการณ์การท้องเที่ยวชุมชนผาหมอน เพื่อรับทราบสภาพปัญหา และความต้องการแก้ปัญหาจากตัวแทนผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการท้องเที่ยวจากกลุ่มผู้นำชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มท้องเที่ยวซึ่งพบว่าปัญหาสำคัญของการท้องเที่ยวชุมชนผาหมอน ได้แก่ การขาดกลุ่มผู้สานต่อการดำเนินการบริหารจัดการการท้องเที่ยวของชุมชน
2	26 พ.ค. 2557	เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสถานการณ์การท้องเที่ยวในชุมชน และแนะนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้แก่กลุ่มเยาวชนผาหมอน	- ประชุมเพื่อรับทราบสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท้องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการระดมความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวร่วมกัน - กลุ่มเยาวชนมีความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งเห็นว่าเป็นแนวทางที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบ - ได้คณะทำงาน (บางส่วน)
3	15 มิ.ย. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย	- ความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาโครงการวิจัยในประเด็นรายละเอียดของประเด็นการศึกษา วิธีการ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา รายละเอียดด้านระยะเวลา และงบประมาณในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการวิจัย - ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อออกแบบกิจกรรมโครงการวิจัย - ได้ทีมวิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย
4	12 ก.ค. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย	ประชุมคณะทำงานเพื่อปรับแก้เอกสารข้อเสนอโครงการวิจัย
5	27 ก.ค. 2557	ประชุมคณะทำงานเพื่อปรับแก้เอกสารโครงการวิจัย	- ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อปรับแก้โครงการวิจัยตามคำแนะนำจากเวทีพิจารณาโครงการวิจัย - เพิ่มเติมรายชื่อทีมวิจัย และที่ปรึกษาโครงการวิจัย

การวิจัยนี้คาดหวังให้เกิดพื้นที่ในการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทัศนคติของกลุ่มท่องเที่ยว และกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยว และข้อมูลด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคนในชุมชน เพื่อจัดการองค์ความรู้กระบวนการเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดองค์ความรู้และกระบวนการที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ และการถ่ายทอดระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมาหาหมอนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างกลุ่มผู้สืบทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถพัฒนาระบบการท่องเที่ยวของชุมชนมาหาหมอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชนในอนาคต

5. โครงการวิจัย “การสังเคราะห์ความรู้และพัฒนารอบกระบวนการงานวิจัยด้านความมั่นคงทางอาหารผ่านการท่องเที่ยวชุมชน”

สืบเนื่องจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดำเนินโครงการวิจัยชุดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร ภายใต้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหาร ปี 2553-2556 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ใน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ โครงการ “วิถีพอเพียงแบบพึ่งตนเองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” พื้นที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ได้แก่ โครงการ “การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” และพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ โครงการ “การปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

จากการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่าทั้งสามโครงการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารที่แตกต่างและหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ทั้งจากสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีกรณีศึกษา หรือจัดการความรู้การสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน ดังนั้นสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเห็นว่าจากการดำเนินการวิจัยใน 3 พื้นที่ดังกล่าวสามารถสร้างชุดความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนั้นยังสามารถเชื่อมโยงถึงบริบทของการดำรงชีพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงได้พัฒนาโครงการวิจัยเชิงสังเคราะห์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร โดยมีพื้นที่เป้าหมายหลักจากชุดโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร 3 พื้นที่ ร่วมกับพื้นที่อื่นที่ได้ดำเนินโครงการวิจัยด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทต่างๆ รวม 9 พื้นที่ เพื่อการสร้างชุดความรู้ดังกล่าว โดยมีรายละเอียดการพัฒนาโครงการ ดังนี้

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1	15 พ.ค. 57	ทำความเข้าใจแนวคิด กรอบการวิจัยร่วมกับ อาจารย์	ได้กรอบคิดในการวิจัย และกำหนดเป้าหมาย ในการวิจัยร่วมกัน
2	22 มิ.ย. 57	ประชุมพัฒนาโจทย์วิจัย ร่วมกับที่ปรึกษา (คุณอรุณี เวียงแสง)	ได้โจทย์วิจัย และร่างข้อเสนอโครงการเพื่อ เสนอต่อ สกว.
3	13 ก.ค. 57	นำเสนอข้อเสนอโครงการ ต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น	ได้รับข้อเสนอในการปรับแก้
4	18 ส.ค. 57	นำเสนอโครงการต่อ ผอ. สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ได้รับข้อเสนอแนะในการปรับข้อเสนอ โครงการ
5	20 ส.ค. 57	ส่งข้อเสนอโครงการที่ ปรับแก้พร้อมทำสัญญา	สกว.แจ้งให้ดำเนินการยกร่างสัญญา

โครงการวิจัยนี้คาดหวังให้เกิดกระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านการนำประเด็นการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน เชื่อมโยงไปสู่มิติฐานทุนต่างๆ ของชุมชน โดยผ่านกระบวนการประมวล การ
วิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิด กรอบกระบวนการ ฐานองค์ความรู้
ใหม่ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมทั้งบทเรียนและองค์ความรู้จากโครงการด้านการท่องเที่ยวชุมชนใน
ภาคเหนือ ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ที่ผ่านมา ทั้งหมดนี้สามารถนำมาเรียงร้อยเสนอเป็นภาพแบบ
องค์รวมที่สมบูรณ์ขึ้น เป็นทุนด้านองค์ความรู้ที่สามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติต่องานวิจัยชุมชน และการ
พัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ ที่นำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและความยั่งยืนของการดำรงชีพได้ใน
อนาคต

6. พื้นที่ชายแดน เชียงแสน

ด้วยสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสนใจประเด็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน
เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่รองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งจากการท่องเที่ยว และ
การค้า ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนโดยตรง รวมถึงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคม
อาเซียนที่จะเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งถือเป็นโอกาสของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดน
ที่จะมีการพัฒนาเพื่อการรองรับนโยบายดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเข้าสู่
ประชาคมอาเซียนได้อย่าง

จากการศึกษาสถานการณ์และศักยภาพของพื้นที่ในเบื้องต้น พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยว
โดยชุมชนจึงได้เลือกพื้นที่อำเภอเชียงแสนเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย ซึ่งได้ทำการสำรวจพื้นที่ และพูดคุยกับ
ตัวแทนชุมชนพบว่าเมืองเชียงแสนเป็นพื้นที่ที่มีประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ ทางคณะพี่เลี้ยงจึงได้นัดหมาย

ตัวแทนชุมชนเพื่อพูดคุยในประเด็นด้านการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษา รวมถึงเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ และปัญหาที่ชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ โดยประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มองค์กรต่างๆ ได้แก่ สมาคมเชียงแสนเมืองน่าอยู่ สภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ ครู และตัวแทนจากเทศบาล

จากการระดมความคิดเห็นในเวทีการพัฒนาโครงการครั้งที่ 1 คนในชุมชนทำให้พบสถานการณ์ปัญหาของเมืองเชียงแสนในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน เช่น ยาเสพติด เด็กแว้น เด็กติดเกมส์ ฯลฯ ปัญหาเกี่ยวกับวัยทำงานและผู้สูงอายุ เช่น ความปลอดภัยจากการบริโภค และการใช้สารเคมีในระบบการผลิตทางการเกษตร ปัญหาสุขภาพ นอกจากนั้นยังพบการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชุมชนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคม ดังเช่น การที่เยาวชนเลียนแบบสู่มากขึ้น รวมถึงปัญหาจากการลักลอบข้ามแดนของคนต่างด้าว

ด้วยเหตุดังกล่าวที่เล็งจากสถาบันการทอ่งเกี่ยวโดยชุมชนและตัวแทนชุมชนจึงระดมความคิดเห็นในเบื้องต้นเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ และปัญหาของชุมชน รวมถึงเริ่มพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อการวิจัยที่มีพื้นฐานความต้องการมาจากคนในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1	13 มี.ค. 2557	เดิมความรู้ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนชุมชนเพื่อเรียนรู้สถานการณ์/ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	ทราบสถานการณ์ และสภาพปัญหาของชุมชน รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาชุมชน
2	10 เม.ย. 2557	การเดิมความรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศึกษาการวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านสารคดี การฟื้นฟูความรู้ชุมชนผ่านแหล่งโบราณคดีเวียงบัว จังหวัดพะเยา	ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาของชุมชน รวมถึงกรอบคิดการศึกษาวิจัยเบื้องต้น
3	20 ก.ค. 2557	เวทีชี้แจงการเขียนเอกสารข้อเสนอโครงการวิจัย	ผู้เข้าร่วมเวทีทราบแนวทาง และระบบการจัดทำเอกสารข้อเสนอโครงการวิจัย
4	30 ส.ค. 2557	ปรับแก้เอกสารโครงการวิจัย	แนวทางการปรับแก้เอกสารโครงการวิจัย

สถานะ

อยู่ในระหว่างการพัฒนาโครงการ

7. โครงการวิจัยเครือข่ายชาติพันธุ์ 17 ชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงราย

เครือข่ายชาติพันธุ์เชียงรายเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย ในระยะแรกของการจัดตั้งกลุ่มได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เช่น ศิลปะการแสดง วิถีชีวิต ฯลฯ ตามงานเทศกาลหรือกิจกรรมในระดับจังหวัดซึ่งเริ่มดำเนินการในลักษณะดังกล่าวมาแล้วกว่า ๗ ปี ต่อมาเมื่อได้รับเชิญให้จากหน่วยงานต่างๆ ให้นำเสนอวัฒนธรรมชาติพันธุ์ตามงานต่างๆ มากขึ้น จึงได้จดทะเบียนเป็นองค์กรเมื่อประมาณ ๒ ปีมาแล้ว ในชื่อ “เครือข่ายชาติพันธุ์เชียงราย” มีลักษณะเป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์เพื่อเป็นศูนย์ในการประสานกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม รวมถึงริเริ่มโครงการต่างๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มสมาชิก โดยปัจจุบันกลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์เชียงรายมีสมาชิก 17 ชาติพันธุ์

จากการที่กลุ่มได้นำวิถีชีวิตวัฒนธรรมชาติพันธุ์เผยแพร่สู่สาธารณชนตามกิจกรรมต่างๆ ทำให้มีผู้สนใจได้ถามข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แต่ข้อมูลในหลายประเด็นกลุ่มเครือข่ายฯ ไม่สามารถตอบคำถามเหล่านั้นได้อย่างชัดเจนเนื่องจากปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมบางประเภทได้เลือนหายไปจากชีวิตประจำวันของผู้คน ข้อมูลด้านองค์ความรู้ของผู้คนจึงได้สูญหายไปด้วย กลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์เชียงรายจึงได้ระดมความคิดเพื่อร่วมกันแสวงหาแนวทางออก และมีความเห็นร่วมกันว่าควรใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการกลุ่มเครือข่ายฯ รวมถึงนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในการผลักดันเป็นหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น และแผนยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัดต่อไป

นอกจากนั้นสมาชิกในกลุ่มยังมีเป้าหมายสำคัญของกรวิจัยคือเพื่อการสร้างพื้นที่ให้ชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มีความเสมอภาค และสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวกระแสหลัก เช่น การเชิญให้มาแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ในเทศกาลหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในจังหวัด ทำให้ตนเองยังรู้สึกว่าการกลุ่มชาติพันธุ์ถูกมองเป็นเพียงสินค้า ไม่มีสิทธิในการจัดการวัฒนธรรมของตน รวมถึงรายได้ที่ไม่กระจายไปสู่ชุมชนอย่างแท้จริง

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว และโครงการ/กิจกรรมที่กลุ่มฯ มีส่วนร่วม

- ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (อยู่ในระหว่างการพัฒนาโครงการ)
- เข้าอบรมเป็นผู้สังเกตการณ์การเลือกตั้งร่วมกับ กกต. จังหวัด
- บางหมู่บ้านเริ่มมีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว แต่ยังไม่ถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนหมู่บ้านสมาชิกในกลุ่มฯ

ประเด็น/เป้าหมายในการดำเนินการวิจัย

จากการระดมความคิดเห็นในเบื้องต้น สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันเสนอเป้าหมายสำหรับการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- ฟื้นฟูและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์
- นำเสนอวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในด้านคุณค่ามากกว่าการเป็นเพียงสินค้า
- ยกระดับคุณภาพชีวิต
- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- สร้างรายได้
- จัดทำหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชนเผ่า
- ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน
- ยกระดับองค์ความรู้ชาติพันธุ์สู่องค์ความรู้ทางวิชาการ
- ใช้งานวิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนและคน
- สร้างองค์ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชน
- สร้างยุทธศาสตร์/แผนแม่บทกลุ่มเครือข่ายฯ และผลักดันเป็นแผนยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด

ข้อสรุปเชิงประเด็น

จากเวทีการระดมความคิดเห็นในครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่ากลุ่มเครือข่ายชาติพันธุ์เชียงรายมีเป้าหมายในการวิจัยในประเด็น “การสร้างแผนแม่บทของกลุ่มเครือข่าย” เนื่องจากจะทำให้ได้รับแผนยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้กำหนดทิศทางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม รวมถึงเป็นการศึกษาในประเด็นต่างๆ ที่ครอบคลุมรายละเอียดของแต่ละชาติพันธุ์ที่สมาชิกต้องการหาคำตอบ

สถานะ อยู่ระหว่างการพัฒนาโครงการ

การติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภารกิจในการติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นภารกิจที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงการวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 โดยมีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต้องติดตามสนับสนุนเพื่อให้โครงการวิจัยสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 ชุดโครงการ 6 โครงการวิจัย ดังนี้

ชุดโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร

โครงการวิจัยชุดความมั่นคงทางอาหารเป็นชุดโครงการที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ปี 2553 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านแนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร” ซึ่งได้ดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ใน 3 พื้นที่ ได้แก่ โครงการ “วิถีพอเพียงแบบพึ่งตนเองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โครงการ “การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” และโครงการ “การปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งแต่ละโครงการได้ดำเนินกิจกรรมมาถึงการวิจัยในระยะที่ 2 หรือในช่วงของแผนปฏิบัติการ โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานในแบ่งตามโครงการ ได้แก่

1. โครงการ “วิถีพอเพียงแบบพึ่งตนเองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

ผลการดำเนินงาน

การเจาะเลือดเพื่อตรวจหาสารพิษในร่างกายให้กับกลุ่มเกษตรกร

การเจาะเลือดเพื่อตรวจหาสารพิษในร่างกายมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทราบปริมาณสารพิษที่ตกค้างในร่างกายของกลุ่มผู้มีความเสี่ยงประเภทต่างๆ เพื่อการตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร และกระตุ้นให้เกิดการลดใช้สารเคมี ซึ่งจะส่งผลต่อการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัยของคนในชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งของการสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่

การดำเนินการในครั้งนี้นี้ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่จาก รพสต. บ้านแพมบกช่วยดำเนินการเจาะเลือดเพื่อตรวจหาสารเคมีในร่างกายในครั้งนี้ โดยกลุ่มตัวอย่างหลักได้แก่ กลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะรับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายโดยตรง นอกจากนั้นยังคัดเลือกกลุ่มประชากรอื่นที่มีความเสี่ยงรองลงมา เช่น กลุ่มผู้บริโภค เป็นต้น

ผลการตรวจเลือดของชาวบ้านจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ดำเนินการมาข้างต้นได้ผลสรุปดังนี้ จากการตรวจทั้งหมด 4 ครั้ง ผลการตรวจครั้งที่ 1 สามารถจำแนกประเภทของผู้ตรวจเลือดหาสารพิษได้เป็นกลุ่มไม่ปลอดภัย ประมาณ 75.80 % กลุ่มที่มีความเสี่ยง ประมาณ 13.20 % กลุ่มปลอดภัย ประมาณ 11 % ซึ่งหลังจากการตรวจผลครั้งที่ 1 แล้ว ทาง รพสต.บ้านแพมบกได้จัดการบรรยายให้แก่คนในชุมชนใน

ด้านเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรอย่างปลอดภัย รวมถึงแนวทางการลดใช้สารเคมี ซึ่งทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรอย่างปลอดภัย รวมถึงแนวทางการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัยซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวประเด็นหนึ่ง

กิจกรรมส่งเสริมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านไทใหญ่ของกลุ่มเยาวชนบ้านแพมบก

กิจกรรมส่งเสริมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านไทใหญ่ของกลุ่มเยาวชน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแสดง การละเล่นพื้นบ้านไทใหญ่ รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนที่เกี่ยวข้องศิลปะการแสดง การละเล่นพื้นบ้านชาติพันธุ์ไทใหญ่ของชุมชนแพมบก

กระบวนการในการดำเนินการเริ่มต้นจากการที่คนในชุมชนได้ทำการศึกษา รวบรวมภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงและการละเล่น ทั้งด้านรูปแบบ ความหมาย และความคุณค่าด้านภูมิปัญญาที่มีความสำคัญต่อชุมชนมาตั้งแต่อดีต หลังจากการรวบรวมและศึกษาแล้วทางคณะนักวิจัยได้จัดกิจกรรมการสอนศิลปะการแสดงและการละเล่นให้แก่เยาวชนในชุมชนที่มีความสนใจ โดยผู้รู้ในชุมชน และครูโรงเรียนบ้านแพมบก และได้มีการบันทึกข้อมูลด้วยวิดีโอ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงถ่ายทอดให้แก่เยาวชนเพื่อให้คงอยู่สืบไป

กิจกรรมในครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ชุมชนสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปะการแสดงและการละเล่นของชุมชนแพมบกแล้ว ยังเป็นการทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และชุมชนของตน นอกจากนั้นเยาวชนในชุมชนยังสามารถนำศิลปะการแสดงมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การแสดงเปิดงาน หรือการแสดงในพิธีการต่างๆ นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างรายได้เสริมเมื่อมีการแสดงภายนอกชุมชน รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งที่นำมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

อบรมเติมความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแพมบก

การอบรมเติมความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนเรียนรู้และมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงความรู้เรื่องระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการสร้างองค์กร และรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนแพมบก

โดยความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เน้นให้คนในชุมชนเข้าใจหลักการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารงานหรือกิจการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน ซึ่งต่างจากรัฐกิจการท่องเที่ยวที่แม้จะเป็นการท่องเที่ยวในชุมชนแต่มิใช่ของชุมชนหรือเจ้าของสถานประกอบการเป็นผู้บริหารการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นเพียงส่วนประกอบ รวมถึงจ้างคนในชุมชนโดยที่คนในชุมชนขาดการมีส่วนในการบริหารงานซึ่งไม่ถือเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง

ในส่วนของกิจกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดตั้งองค์กรท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยชุมชนได้ระดมความคิดเห็นว่า

องค์กรท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนควรประกอบด้วยฝ่ายใดบ้าง เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายสถานที่ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น บ้านพักโฮมสเตย์ ฝ่ายบริการด้านต่างๆ เป็นต้น จากนั้นจึงได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมทำงานในแต่ละฝ่ายตามความสมัครใจ นอกจากนั้นคนในชุมชนยังได้เรียนรู้ระบบการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระจายผลประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับอย่างเป็นธรรม และมีการสะสมเงินกองทุนที่ได้รับจากรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว องค์กรในชุมชน หรือ กิจกรรมส่วนรวมของชุมชนต่อไป

กิจกรรมทดลองท่องเที่ยว บ้านแพมบก

การจัดการทดลองท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนได้ทดลองระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฝึกการจัดการและการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนผ่านการปฏิบัติงานจริง โดยผ่านการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว การจัดการแหล่งเรียนรู้ การสื่อความหมายของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การบริการด้านต่างๆ รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งทางกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแพมบกได้ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ได้แก่ กิจกรรมวันแรก เรียนรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปผลผลิตบนวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ เรียนรู้การคั้นน้ำอ้อยโดยเครื่องอัดอ้อยแบบโบราณ การตำข้าวแบบดั้งเดิม การทำถั่วเน่าแคบ เทียวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมในหมู่บ้าน สักการะศาลเจ้าเมือง ชมเรือนไตดั้งเดิม ภาควกลางคืนชมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านไทใหญ่ และพักผ่อนในบ้านพักแบบโฮมสเตย์ กิจกรรมในวันที่สอง เรียนรู้ภูมิปัญญาการรักษาโรคแบบท้องถิ่น ชมสวนสมุนไพรและเรียนรู้ภูมิปัญญาการปรุงยาสมุนไพร เรียนรู้วิถีการผลิตของชุมชน การปลูกข้าว ชมสวนกระเทียม ไร่หัวพระ ทำบุญ ณ วัดแพมบก เลือกซื้อของที่ระลึกจากชุมชน

จากการทดลองการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้และเกิดผลแก่ในชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแพมบก

จากการจัดกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวทำให้เกิดองค์กรชุมชนในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีที่มาจากการกิจกรรมพัฒนาในงานวิจัยระยะที่ 2 ทั้งจากการอบรมแนวความคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การศึกษาดูงาน โดยได้เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การเตรียมงานจนจบกระบวนการในกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแพมบกจะได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

2. ประสพการณ์และบทเรียนจากการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมทดลองการท่องเที่ยวชุมชนแพมบกในครั้งนี้ได้ทำให้กลุ่มท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมดังกล่าวตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการรายได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

3. การสร้างเครือข่ายภาคีด้านการท่องเที่ยว

การจัดการทดลองท่องเที่ยวชุมชนแพมบก ทำให้ชุมชนแพมบกเป็นที่รู้จักในตลาดท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นจากกระบวนการดำเนินงานวิจัยชุมชนยังได้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาโดยร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนหลายกิจกรรม โดยเฉพาะในกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวที่ชุมชนได้มีพิธีเปิด “เฮินโต” ศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนแพมบกได้เชิญหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมในพิธีทั้งเทศบาล รพสต. รวมถึงบริษัททัวร์ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเหล่านั้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนแพมบกต่อไป

4. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

หลังจากกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลและบทเรียนที่ชุมชนจะได้นำไปปรับใช้ในการท่องเที่ยวครั้งต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้รับ

- แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
- แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
- องค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- พัฒนาศักยภาพด้านการเป็นบุคลากรการท่องเที่ยว
- แนวทางในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร และการดูแลสุขภาพด้วยองค์ความรู้สมุนไพร
- โปรแกรมการท่องเที่ยวบนวิถีพอเพียงที่เหมาะสม
- องค์การเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน

ภาพที่ 5 - 6 : แสดงการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยบ้านแพมบก

2. โครงการ “การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย”

ผลการดำเนินงาน

กิจกรรมถ่ายทอดวัฒนธรรม องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ แก่เยาวชน

กิจกรรมนี้เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อในเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจคุณค่า ความหมายของวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งมีคุณค่าต่อคนในชุมชนสืบมาตั้งแต่อดีต

กระบวนการในการดำเนินงานนี้ คณะนักวิจัยได้จัดเวทีเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ระบบความเชื่อ เช่น จอหมื่อ ซาปี นากี รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ โดยได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้ของชุมชน โดยกิจกรรมนี้เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาหู่บ้านดอยมดให้คงอยู่สืบต่อไป

กิจกรรมนี้ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม องค์ความรู้ และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิต เพื่อให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนั้นวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาหู่บ้านดอยมดยังถือเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย

กิจกรรมถ่ายทอดการเล่นเครื่องดนตรีชนเผ่า

กิจกรรมถ่ายทอดการเล่นเครื่องดนตรีชนเผ่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการถ่ายทอดวิธีการเล่นเครื่องดนตรีของชนเผ่าลาหู่ให้กับเยาวชนในชุมชนที่มีความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมได้เน้นการถ่ายทอดการเล่นเครื่องดนตรีชนเผ่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาหู่ที่มีมาแล้วตั้งแต่อดีต

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้คณะนักวิจัยได้จัดเวทีให้ความรู้เกี่ยวกับการเล่นเครื่องดนตรี โดยมีผู้รู้ด้านเครื่องดนตรีประจำชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีชนเผ่าลาหู่ชุมชนดอยมดที่ยังคงมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย แคนใหญ่ แคนกลาง แคนเล็ก และตึงหรือซิง ซึ่งนอกจากการถ่ายทอดวิธีการเล่นเครื่องดนตรีแล้วผู้รู้ยังได้บอกเล่าความหมาย บทบาทหน้าที่ และความสำคัญของเครื่องดนตรีเหล่านั้นที่มีต่อชุมชน

กิจกรรมนี้ทำให้เกิดการถ่ายทอดทักษะการเล่นดนตรีให้แก่เยาวชน รวมถึงช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจคุณค่าองค์ความรู้เครื่องดนตรีชนเผ่า ซึ่งนับเป็นกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

เวทีพูดคุยสถานการณ์การท่องเที่ยว บ้านดอยมด

การจัดเวทีพูดคุยสถานการณ์การท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบ้านดอยมดมีความเข้าใจสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ นวมถึงร่วมกันหาแนวทางหรือรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

กิจกรรมในครั้งนี้ผู้เข้าร่วม ประกอบไปด้วย นักวิจัยชุมชนดอยมด ตัวแทนผู้ประกอบการภายในชุมชน ได้แก่ สวณกาแพ รีสอร์ท เจ้าของหน้าที่จากโครงการหลวงห้วยน้ำริน และคนในชุมชนที่สนใจ โดยเป็นการพูดคุยถึงรูปแบบการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการ ข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว รวมถึงสถานการณ์ทั่วไปของการท่องเที่ยวชุมชนดอยมด จากการจัดเวทีพูดคุยในครั้งนี้ทำให้คนในชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้ให้การสนับสนุนได้รับทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้ทราบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน

หลังจากการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจและรับทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนดอยมดแล้วทางชุมชนจะได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะในด้านการสร้างภาคีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนดอยมด เพื่อร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

จัดทำสื่อในการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ชนเผ่าลาหู่บ้านดอยมด

การจัดทำสื่อในการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ชนเผ่าลาหู่บ้านดอยมด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รับสื่อที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบการเรียนรู้ และถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมนี้ชุมชนได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของ VCD ที่มีเนื้อหาบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อของชุมชน ดังเช่น พิธีเลี้ยงจ่อหม้อ ซาปี นากี การเต้นจะคี เป็นต้น โดยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลร่วมกับพี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเจ้าหน้าที่จากโครงการหลวง รวมถึงการจัดทำสื่อเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อเป็นการเผยแพร่ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชนและคนภายนอกต่อไป

การจัดทำสื่อเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่บ้านดอยมด เป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลาหู่ โดยเฉพาะในด้านของรูปแบบพิธีกรรม ซึ่งทำให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมลาหู่ของชุมชน รวมถึงเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย

ฝึกอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การฝึกอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่างๆ รวมถึงเพื่อสร้างกลุ่มองค์กร และรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านดอยมด

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ที่เล็งวิจัยจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ให้ความรู้แก่คนในชุมชนในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่างๆ เช่น หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์ประกอบ และกระบวนการในการดำเนินงาน รวมถึงการสร้างระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างแท้จริง

กิจกรรมนี้ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต นอกจากนั้นชุมชนยังได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการจัดตั้งองค์กรท่องเที่ยวของชุมชนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารโดยคนในชุมชนอย่างแท้จริง

กิจกรรมทดลองท่องเที่ยว บ้านดอยมด

กิจกรรมทดลองท่องเที่ยวเป็นการทดสอบระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านดอยมดทั้งระบบ รวมถึงเป็นการฝึกให้คนในชุมชนบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากการปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดประสบการณ์และบทเรียนในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งจากการเรียนรู้แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการอบรมที่เกี่ยวข้อง กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนดอยมดจึงได้ออกแบบกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนเพื่อใช้ในกิจกรรมในครั้งนี้ ดังนี้

กิจกรรมในวันแรก เที่ยวชมสวนสมุนไพร เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพและการรักษาโรคด้วยสมุนไพรตามวิถีชาติพันธุ์ลาหู่ ชมลานตีมีด ลานดำข้าว สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและวิถีชีวิตชาวลาหู่ จากนั้นเยี่ยมชมบ้านปู่จารย์ ผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน ชมห้องผี เตาไฟ และเครื่องประกอบพิธีกรรม ในช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมป่าต้นน้ำ พืชสมุนไพร กล้วยไม้ ไม้ผล พื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน เรียนรู้วิถีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชน (จ่อหม้อ) ป่านะเกี ฝิขุนน้ำ ส่วนภาคค่ำ ชมการแสดงดนตรีชนเผ่า การเต้นจะคี กิจกรรมวันที่สองเที่ยวชมความงามและสัมผัสความสดชื่นของสวนดอกไม้จากแปลงเกษตรที่ชุมชนได้รับการส่งเสริมอาชีพจากโครงการหลวง จากนั้นเที่ยวชมและทดลองชิมกาแฟสดจากสวนกาแฟอินทรีย์

จากการทดลองการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้และเกิดผลแก่ในชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา องค์ความรู้ต่างๆ ในชุมชน

วัฒนธรรม ภูมิปัญญา องค์ความรู้ต่างๆ ในชุมชนถือเป็นต้นทุนสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านดอยมด เนื่องจากชุมชนดอยมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่ยังคงปรากฏวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของกลุ่มที่ถือเป็นจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ในการเตรียมความพร้อมเพื่อการจัดการทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชน คนในชุมชนจึงได้ร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันยังได้สร้างแนวทางในการรักษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาเหล่านั้นให้แก่เยาวชนในชุมชน ซึ่งนับเป็นแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลาหู่ชุมชนดอยมดอย่างยั่งยืน

2. กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนดอยมด

จากการจัดกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวทำให้เกิดองค์กรชุมชนในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีที่มาจากกิจกรรมพัฒนาในงานวิจัยระยะที่ 2 ทั้งจากการอบรมแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การศึกษาดูงาน โดยได้เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การเตรียมงานจนจบกระบวนการในกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนดอยมดจะได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

3. ประสบการณ์และบทเรียนจากการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมทดลองการท่องเที่ยวชุมชนดอยมดในครั้งนี้ได้ทำให้กลุ่มท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมดังกล่าวตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการรายได้ ฯลฯ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

4. การสร้างเครือข่ายภาคีด้านการท่องเที่ยว

การจัดการทดลองท่องเที่ยวชุมชนดอยมด ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักในตลาดท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นจากกระบวนการดำเนินงานวิจัยชุมชนยังได้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาโดยร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ได้แก่ โครงการหลวง ผู้ประกอบการในชุมชน บริษัททัวร์ ซึ่งทำให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเหล่านั้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

หลังจากกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลและบทเรียนที่ชุมชนจะได้นำไปปรับใช้ในการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมมากขึ้นในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้รับ

- แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- องค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- พัฒนาศักยภาพด้านการเป็นบุคลากรการท่องเที่ยว
- โปรแกรมการท่องเที่ยวบนวิถีพอเพียงที่เหมาะสม
- องค์กรเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน

ภาพที่ 7 - 8 : แสดงการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยบ้านดอยมด

สถานะโครงการ ส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้ว

3. โครงการ “การปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

ผลการดำเนินงาน

โครงการรู้คุณค่าการใช้ทรัพยากรป่า

กิจกรรมโครงการรู้คุณค่าการใช้ทรัพยากรป่าเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างรูปแบบการปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยออกเป็นโครงการต่างๆ โดยที่ผ่านมาชุมชนหัวทุ่งได้ดำเนินกิจกรรมย่อยการแปรรูปผลิตผลจากป่า โดยแบ่งเป็นการทำสมุนไพรแปรรูปและการแปรรูปไม้ไผ่เพื่อสร้างรายได้

กิจกรรมการแปรรูปสมุนไพรคณะนักวิจัยได้ดำเนินการศึกษารวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรที่พบในชุมชน ทั้งชนิดของสมุนไพร สรรพคุณ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องโดยการสำรวจพันธุ์พืชสมุนไพรในชุมชน รวมถึงการสอบถามข้อมูลจากปราชญ์ด้านสมุนไพรของชุมชน เพื่อการแปรรูปสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมในครั้งนี้ชุมชนได้ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรซึ่งสามารถนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง กระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักความสำคัญของการนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ถึงรวมถึงยังสามารถเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นสินค้าสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วยสร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้ทางหนึ่ง

ส่วนกิจกรรมการแปรรูปไม้ไผ่เพื่อสร้างรายได้ ชุมชนได้ทำการทดลองแปรรูปไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ การผลิตถ่านจากไม้ไผ่ โดยทำให้ชุมชนสามารถลดปริมาณของไม้ไผ่ที่เหลือใช้จากการ

สานกัวยซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยลดปริมาณขยะในชุมชน รวมถึงถ่านจากไม้ไผ่ยังเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

โครงการเกษตรพึ่งตนเอง

โครงการเกษตรพึ่งตนเองเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างรูปแบบการปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง โดยประกอบด้วยโครงการย่อยต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมเกษตรแปรรูป โดยการนำผลผลิตประเภทข้าวมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น

กิจกรรมดังกล่าวคณะนักวิจัยชุมชนได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในด้านที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปข้าวแต่น ตั้งแต่ข้อมูลด้านการเกษตร กรรมวิธีการผลิตที่ปลอดภัย รวมถึงยังมีการทดลองปฏิบัติโดยใช้องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยและการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งจากการทดลองทำให้ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลผลิตจากการเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน

การนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดแนวทางการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากการนำผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนมาทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนแล้ว ยังถือเป็นการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชนจากการเป็นผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของชุมชนอีกด้วย

โครงการอนุรักษ์พิทักษ์น้ำ

โครงการอนุรักษ์พิทักษ์น้ำเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำในชุมชน ซึ่งถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญในชุมชน และเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำต่างๆ รวมถึงยังเป็นการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ และเพิ่มแหล่งอาหารที่หลากหลายให้ชุมชนอีกด้วย

การดำเนินกิจกรรมนี้ คณะนักวิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยสาเหตุที่ทำให้แหล่งน้ำชุมชนเสื่อมโทรม โดยการเก็บตัวอย่างน้ำจากจุดที่กำหนดไว้เพื่อตรวจหาสาเหตุของความเสื่อมโทรม ซึ่งหลังจากทราบสาเหตุแล้วคณะนักวิจัยจะได้สร้างแนวทางในการฟื้นฟูแหล่งน้ำให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยมีแผนในการสร้างแนวทางการลดการปล่อยสารเคมี และการทิ้งของเสียลงสู่แหล่งน้ำ ช่วยให้เกิดแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำตามธรรมชาติสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน รวมถึงจะส่งผลให้ลดการสะสมสารเคมีในสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชนอีกด้วย

โดยการดำเนินโครงการที่ผ่านมา ยังคงอยู่ในช่วงการรวบรวมข้อมูลและการทดลองปฏิบัติการในเบื้องต้นเป็นหลัก ยังคงขาดการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน ซึ่งคณะนักวิจัยจะได้ดำเนินการตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้รับ

- แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ
- แนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และการแปรรูปผลผลิตจากป่าไม้เพื่อการลดปัญหา
- สิ่งแวดล้อม
- กระบวนการแสวงหาความรู้ผ่านการดำเนินงานวิจัย
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินงาน

ภาพที่ 9 - 10 : แสดงการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยบ้านหัวทุ่ง

สถานะโครงการ อยู่ระหว่างดำเนินการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ขอขยายเวลา)

ชุดโครงการ การทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดำเนินโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการขยายผลกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานที่ทำงานกับชุมชน ซึ่งหน่วยงานที่มีบทบาท ภารกิจ ตามกฎหมาย ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุดคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นการขยายแนวความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาร่วมกับชุมชนโดยเฉพาะในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและในหลายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความยั่งยืน หากแต่ยังขาดกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนที่เหมาะสมและเป็นการพัฒนาคน เพื่อเตรียมความพร้อมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะต้องเตรียมความพร้อม พัฒนา เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้ ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือและวิธีการทำงานที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้กับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้บริหาร บุคลากร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชาวบ้านในพื้นที่ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มาจากความพร้อมและความเหมาะสมของบริบทชุมชน

ในการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2557 ที่ผ่านมานั้น มีโครงการวิจัยที่เกิดขึ้น โดยเป็นโครงการที่เป็นความร่วมมือทางด้านงบประมาณระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นโครงการที่ดำเนินการวิจัยร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ 1) เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 2)

เทศบาลตำบลทาบลาตูก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 3) เทศบาลตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 โครงการ ประกอบด้วย

1. โครงการ “ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(ไทลื้อ)โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” รหัสโครงการ RDG 56N0012
2. โครงการ “การฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนทาบลาตูก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาบลาตูก ผ่านการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” รหัสโครงการ RDG 56N0017
3. โครงการ “ พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่” รหัสโครงการ RDG 56N0030

1. โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ไทลื้อ) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เป้าหมายของโครงการ คือ การสร้างคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทลื้อ เพื่อให้คุณในชุมชนหลวงเหนือเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ และการยกระดับคุณค่าของวัฒนธรรมไทลื้อสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

พื้นที่วิจัย

บ้านหลวงเหนือ หมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 5 ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

สถานะโครงการ ดำเนินการในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 2

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการดำเนินงานในช่วยโครงการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผ่านมา เป็นช่วงของการเก็บข้อมูลชุมชนในประเด็นต่างๆ ได้แก่ สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนตลอดจนความเชื่อต่างๆ การจัดเก็บข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้ด้านอาหารท้องถิ่นและขนมพื้นบ้าน รวมทั้งการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย การดำเนินงานในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการปฏิบัติการ ซึ่งได้มีการพัฒนาศักยภาพและเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว การคิดราคา และการฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น ซึ่งผลจากการดำเนินงานภายใต้โครงการวิจัยระยะ สามารถรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆสามารถสรุปได้ 12 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางความรู้ของชุมชนที่ยังคงมีอยู่โดยงานวิจัยได้มีการรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้และสามารถจำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่
 - 1.1. ผู้รู้ด้านภูมิปัญญาในการถนอมอาหารและอาหารท้องถิ่น เช่น การทำน้ำผัก การทำข้าวแคบ การทำขนมและอาหารไทลื้อ

- 1.2. ผู้รู้ด้านหมอยาสมุนไพรและการรักษาโรค
- 1.3. ผู้รู้ด้านการเกษตร
- 1.4. ผู้รู้ด้านศิลปะการแสดงและดนตรีพื้นเมือง
- 1.5. ผู้รู้ด้านการทอผ้า
- 1.6. ผู้รู้ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 1.7. ผู้รู้ด้านวัฒนธรรม จารีต ประเพณี
2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของชุมชน และสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการจัดเวทีรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชนจากผู้เฒ่าผู้แก่
3. ด้านการเกษตร ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งได้มีการศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรโดยจัดทำปฏิทินการเกษตรของชุมชน
4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทลื้อบ้านหลวงเหนือที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านทอผ้าและชุดไทลื้อ ภูมิปัญญาในด้านที่อยู่อาศัย
5. ข้อมูลสถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งได้มีการจัดทำเป็นแผนที่ชุมชนและเพื่อที่จะพัฒนาให้ใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต
6. ด้านอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของบ้านหลวงเหนืออีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีชื่อเสียง เช่น ตักตาไม้ การทำกระดาษสา เป็นต้น
7. สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว ในระหว่างกระบวนการทำงานนั้น มีการเปลี่ยนแปลงด้านสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างรวดเร็ว เนื่องจากชุมชนหลวงเหนือได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบ หมู่บ้านวัฒนธรรมล้านลาเพื่อการท่องเที่ยว ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น
8. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มีการเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการรองรับสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวไทลื้อเมืองหลวง เหนือขึ้นมาดำเนินการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่กำลังเข้ามาในชุมชน
9. การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งได้มีการฝึกอบรมการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว และได้สร้างโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อใช้งานจริงจำนวน 2 โปรแกรม ได้แก่ โปรแกรม 1 วัน (ไป-กลับ) และโปรแกรม 2 วัน 1 คืน โดยจะมีการทดลองโปรแกรมผ่านกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวต่อไป
10. การกำหนดราคา ทีมวิจัยได้มีการอบรมเติมความรู้เรื่องการคิดราคา เพื่อใช้ในการกำหนดราคาด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งได้มีการกำหนดราคาที่ชัดเจนแล้ว
11. การฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการเป็นผู้นำเที่ยวในชุมชน โดยมีทั้งกลุ่มนักเรียนบ้านหลวงเหนือและสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว และเจ้าของฐานการเรียนรู้ในชุมชน โดยเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจหลักการและการ

ทำงานของไคต์ท้องถิ่นที่ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 3 ประการคือ ความปลอดภัย(Safety) การสื่อความหมาย(Meaning) และ การบริการ(Service)

12. ด้านกระบวนการงานวิจัย ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งด้านทักษะและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์สถานการณ์ การประชุมสรุปบทเรียน การบริหารจัดการโครงการ และประสบการณ์ในการทำวิจัย

ภาพที่ 11 - 14 : แสดงการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยตำบลวงเหนือ

ด้านการบริหารจัดการโครงการวิจัย

ทีมวิจัยได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่และการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านการติดต่อประสานงาน มีผู้รับผิดชอบฝ่ายประสานงาน ที่ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้องทางโทรศัพท์ การประสานงานโดยการออกหนังสือจะดำเนินการทีมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่เทศบาล รวมทั้งการใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารผ่าน Social network เช่น Facebook และ Line

2. ด้านการจัดการงบประมาณ มีผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีโครงการและรวบรวมเอกสารการเงินที่ชัดเจน รวมทั้งมีการชี้แจงข้อมูลและสถานการณ์ด้านงบประมาณ ในการประชุมทีมวิจัยเป็นระยะ เพื่อให้ทีมวิจัยตลอดจนที่ปรึกษาโครงการวิจัยทราบ
3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักในการศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละประเด็น ตั้งแต่การออกแบบเวทีหรือการเก็บข้อมูล การเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ
4. การรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานวิจัยให้ผู้นำชุมชน ผู้บริหารเทศบาล และที่ปรึกษาโครงการทราบ โดยมีการสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมและแจ้งให้ทราบทุก 2 เดือน

บทบาทของเทศบาลตำบลลวงเหนือ

ในช่วงการดำเนินงานที่ผ่านมาถือว่า เทศบาลตำบลลวงเหนือ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยในทุกขั้นตอนและทุกกิจกรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ที่มีบทบาทเป็นหัวหน้าโครงการร่วมกับชุมชนเป็นหลักในการทำงานร่วมกับทีมวิจัยของชุมชนเป็นอย่างดีและมีการดึงบุคลากรและผู้บริหารของเทศบาลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และร่วมเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการสนับสนุนปัจจัยในการทำงานด้านต่างๆ ทั้งสถานที่ การเดินทาง และการให้ทุนวิจัยเป็นตัวแทนของเทศบาลในการไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของจังหวัด เป็นต้น อีกบทบาทหนึ่งสำคัญของเทศบาลตำบลลวงเหนือคือการประสานงานกับผู้นำชุมชน ผู้บริหารเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เช่น ผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)สำนักงานเชียงใหม่ และหน่วยงานในชุมชน เช่น โรงเรียนบ้านลวงเหนือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอฝางสะแกต มหาววิทยาลัยแม่ใจ ที่เข้ามาเป็นภาคี สนับสนุนการทำงานและเป็นที่ปรึกษาให้โครงการวิจัย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา กระบวนการทำงานของทีมวิจัยสร้างความตื่นตัวและความตระหนักให้กับคนในชุมชนในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาวไทลื้อ ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้ระหว่างการวิจัยถูกนำไปต่อยอด จนได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมล้านนาเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว อีกทั้งยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขยายตัวจากทีมวิจัย จนเกิดเป็นกลุ่มท่องเที่ยว ไทลื้อเมืองลวงเหนือ ปัจจุบันบ้านลวงเหนือมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรม และมีหลายหน่วยงานเข้าศึกษาดูงานด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่ คณะศึกษาดูงาน อ.กระนวน จ.ขอนแก่น โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น คณะศึกษาดูงานจาก ม.ราชภัฏลำปาง ในด้านการสื่อสารบ้านไทลื้อได้รับการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ในการเป็นหมู่บ้านที่พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และมีการถ่ายทำสารคดี “ร่วมรากเดียวกัน” ทางสถานีโทรทัศน์ TPBS ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

2. โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนทาปลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาล ตำบลทาปลาตุก ผ่านการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เป้าหมายของโครงการคือ การค้นหาองค์ความรู้ท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิต ในสถานการณ์ปัจจุบัน ค้นหาของดีชุมชนเพื่อนำมาสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระดับตำบล โดยใช้กระบวนการในการวิจัยและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่สร้างความสมัคสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

พื้นที่วิจัย

ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทาภู หมู่ที่ 2 บ้านทาป่าสัก หมู่ที่ 4 บ้านทาชมภู หมู่ที่ 5 บ้านทาปลาตุก หมู่ที่ 6 บ้านทาป่าเปา หมู่ที่ 8 บ้านขุนตาน หมู่ที่ 10 บ้านปางอ้อ หมู่ที่ 14 บ้านป่าตึงเหนือ ตำบลทาปลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

สถานะโครงการ

ดำเนินการในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 2

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการดำเนินงานในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผ่านมา เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวและของดีชุมชน ซึ่งผลจากการวิจัยระยะที่ผ่านมา สามารถรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆสามารถสรุปได้ 9 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำแผนที่ทรัพยากรเพื่อให้ทราบถึงแหล่งทรัพยากรของพื้นที่ สถานการณ์ด้านการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรของชุมชน
2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้มีการจัดทำปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีในรอบปี เพื่อให้ทราบถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของคนในชุมชน
3. ด้านการเกษตร มีการจัดทำข้อมูลการเกษตรโดยใช้เครื่องมือปฏิทินการเกษตร เพื่อให้ทราบถึงระบบการผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน
4. ด้านประวัติศาสตร์ มีการศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของตำบลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนโดยใช้เครื่องมือ Time line เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
5. ด้านเศรษฐกิจ ได้มีการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยใช้เครื่องมือโองงชีวิต เพื่อสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์รายรับ รายจ่าย ของชุมชน
6. ด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของตำบลทาปลาตุก โดยใช้เครื่องมือ SWOT

Analysis ในการวิเคราะห์ถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในด้านการท่องเที่ยวของ ตำบลทาบลาดูก

7. เวทีเสวนา “ย้อนมองตัวตน คนทาบลาดูก สู่การก้าวไปในอนาคต” เป็นการย้อนมองอดีตสู่ปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา ตำบลทาบลาดูกในอนาคต
8. เวทีนำเสนอผลการวิจัย เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานภายใต้โครงการวิจัยระยะที่ 1 ต่อหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ อำเภอแม่ทา สถานีรถไฟขุนตาล สถานีรถไฟทาชมพู อุทยานแห่งชาติขุนตาล รพสต. และโรงเรียนในพื้นที่ตำบลทาบลาดูก รวมทั้งชาวบ้านและผู้นำชุมชนในตำบลทาบลาดูก 15 หมู่บ้าน ภายในงานยังเป็นการรวบรวมและนำเสนอของดีชุมชน 15 หมู่บ้านของตำบลทาบลาดูกอีกด้วย
9. ด้านกระบวนการทำงานและการทำวิจัย ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน และการวางแผน เนื่องจากพื้นที่วิจัยมีจำนวนหลายหมู่บ้าน และมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการวางแผนการทำงานและกระบวนการทำงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยได้ใช้วิธีการจัดเวทีสังเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งทำให้ทีมวิจัยทุกคนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การเพิ่มประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือการเก็บข้อมูลและการจัดกระบวนการที่มากขึ้น รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน และมีการสรุปบทเรียนการทำงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ

ภาพที่ 15 - 18 : แสดงการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยตำบลทาบลาดูก

ด้านการบริหารจัดการโครงการวิจัย

ทีมวิจัยได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่และการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านการติดต่อประสานงาน มีผู้รับผิดชอบฝ่ายประสานงาน ที่ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้องทางโทรศัพท์ เนื่องจากพื้นที่วิจัยประกอบด้วยหลายหมู่บ้านจึงมีการกำหนดพื้นที่ความรับผิดชอบในการประสานงานออกเป็น 2 โซน และในส่วนของงานประสานงานโดยการออกหนังสือจะดำเนินการที่ทีมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่เทศบาล
2. ด้านการจัดการงบประมาณ มีผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีโครงการและรวบรวมเอกสารการเงินที่ชัดเจน มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและติดตามการใช้งบประมาณของโครงการวิจัยและแจ้งให้ที่ประชุมทราบเป็นระยะ
3. ด้านการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล ได้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักในการศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละประเด็น ตั้งแต่การออกแบบเวทีหรือการเก็บข้อมูล การเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ และมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนเพื่อเรียนรู้การเก็บข้อมูลในประเด็นอื่นๆ จากการจัดเวทีสัญจร
4. มีการประชุมสรุปบทเรียน เมื่อพบปัญหาหรือข้อติดขัดจากการทำงาน เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา กระบวนการวิจัยช่วยสร้างคณะทำงานระดับตำบลที่ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล เจ้าหน้าที่เทศบาล รวมทั้งผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานวิจัยและงานด้านอื่นๆ ของชุมชน ซึ่งถือเป็นการสร้างพื้นที่ ที่ให้ผู้ที่มิชอบบทบาทและมีใจที่อยากจะพัฒนาชุมชนได้ทำงานร่วมกัน นับเป็นเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในตำบลทาบลาตุก ซึ่งถือเป็นผลพวงจากงานวิจัย อีกทั้งกระบวนการทำงานวิจัยที่ผ่านมาได้สร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนในพื้นที่เป็นจำนวนมากรวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น การรถไฟ อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ที่เห็นความสำคัญต่อการสืบค้นองค์ความรู้ท้องถิ่น จนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต

3. โครงการ พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปาง อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่

เป้าหมายโครงการ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในตำบล เทศบาลตำบลบ้านปาง ผู้ประกอบ หน่วยงานภาคี ต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ฐานความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสร้างการมีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ โดยการบูรณาการการทำงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

พื้นที่วิจัย

ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านปงเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านเก้าเตือ หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งโป่งเหนือ หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งโป่งใต้ หมู่ที่ 10 บ้านใหม่สันชะยอม ตำบลบ้านปง อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่

สถานะโครงการ

ดำเนินการในช่วงโครงการวิจัยระยะที่ 1 (อยู่ระหว่างการเก็บข้อมูล)

องค์ความรู้จากการวิจัย

การดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา อยู่ระหว่างการเก็บข้อมูลชุมชน ถือเป็นการทำงานในช่วงต้นของโครงการวิจัย ซึ่งได้กำหนดหัวข้อการศึกษารวบรวมข้อมูล ในด้านต่างๆไว้ดังนี้ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตร ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลผู้ประกอบการที่พักรีสอร์ท ซึ่งจากการดำเนินการที่ผ่านมาได้ทำการจัดเก็บข้อมูลชุมชนแล้ว 2 หมู่บ้าน เป็นการจัดเวทีสังเคราะห์เพื่อจัดเก็บข้อมูลชุมชนซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้จากการดำเนินการที่ผ่านมาได้ 7 ด้าน ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้มีการจัดทำแผนที่ทรัพยากร เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติและการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน
2. ด้านการเกษตร ได้มีการจัดทำปฏิทินการเกษตรของแต่ละชุมชน ซึ่งทำให้ทราบถึงระบบการผลิต ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของชุมชน ตลอดจนผู้รู้ในด้านการเกษตรของชุมชน
3. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้มีการจัดทำปฏิทินประเพณี ที่แสดงให้เห็นถึงประเพณีและวันสำคัญของชุมชนในรอบปี รวมทั้งการจัดทำแผนที่รอบในที่ระบุถึงแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน
4. ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ได้มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งด้านวิถีชีวิตและการท่องเที่ยว รวมถึงได้ทราบถึงเหตุการณ์สำคัญต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่จะสามารถนำมาสร้างเรื่องราวในกิจกรรมการท่องเที่ยวได้
5. ด้านข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านปง ทั้งด้านธรรมชาติ การเกษตร และวัฒนธรรม
6. ด้านกลุ่มผู้ประกอบการที่พักรีสอร์ทในชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลผู้ประกอบการที่พักรีสอร์ทในชุมชนเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อหาแนวทางการทำงานด้านการท่องเที่ยวร่วมกันในอนาคต
7. ด้านกระบวนการทำงานวิจัย ทีมวิจัยได้เรียนรู้เครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชน กระบวนการทำงานที่มีการวางแผน สรุปบทเรียน และการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน เป็นเพิ่มทักษะและเสริมสร้างความมั่นใจให้กับทีมวิจัยในการดำเนินงาน

ภาพที่ 19 - 22 : แสดงการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยตำบลบ้านปาง

ด้านการบริหารจัดการโครงการวิจัย

ทีมวิจัยได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่และการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านการติดต่อประสานงาน จะใช้รูปแบบการประสานงานที่ทีมวิจัยทางโทรศัพท์ และออกหนังสือแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ ทุกครั้งที่กิจกรรมของโครงการวิจัย ซึ่งเทศบาลตำบลบ้านปางเป็นผู้อำนวยความสะดวก
2. มีตัวแทนนักวิจัยของแต่ละหมู่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมวิจัย เทศบาล กับชุมชน ในการจัดกิจกรรมหรือดำเนินการในพื้นที่
3. ด้านการจัดการงบประมาณ มีผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีโครงการและรวบรวมเอกสารการเงินที่ชัดเจน มีการแจ้งให้ที่ประชุมทราบเป็นระยะ
4. ด้านการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดเวทีสัญจรที่ผ่านมา ได้มอบหมายให้ทีมวิจัยของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานและดำเนินการหลัก โดยมีทีมวิจัยจากหมู่บ้านอื่นๆและเจ้าหน้าที่เทศบาลเป็นทีมร่วมและสนับสนุน
5. มีการประชุมสรุปบทเรียน เมื่อพบปัญหาหรือข้อติดขัดจากการทำงาน เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน

บทบาทของเทศบาลตำบลบ้านโป่ง

การดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมาถือว่าเทศบาลตำบลบ้านโป่ง มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนงานวิจัย ตลอดจนการทำงานร่วมกันของชุมชนและเทศบาล ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานในส่วนต่างๆของโครงการวิจัยไว้อย่างชัดเจน และคณะผู้บริหารได้มอบหมายให้รองนายกเทศมนตรี เป็นผู้ติดตามการดำเนินงานโครงการวิจัยอย่างใกล้ชิด

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา พบว่า คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี และจากการลงพื้นที่ที่ผ่านมาช่วยจุดประกายให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญขององค์ความรู้ในท้องถิ่น และมีโอกาสได้ทบทวนตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายอันดีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ให้เข้มแข็งต่อไปในอนาคต

การหนุนเสริมจากพี่เลี้ยง

เพื่อให้การทำงานวิจัยของชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การหนุนเสริมกระบวนการทำงานวิจัยของชุมชนในชุดโครงการการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในช่วงโครงการระยะที่ 1 และ 2 ที่ผ่านมา จึงมีการติดตามสนับสนุนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามสถานการณ์ของพื้นที่และปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องต่อการทำงาน โดยสามารถสรุปบทบาทในการหนุนเสริมโครงการวิจัยได้ ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพด้านการเก็บข้อมูลชุมชน
2. การสนับสนุนกระบวนการและเครื่องมือเก็บข้อมูลชุมชน
3. การสรุปทบทวนการทำงาน
4. การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่
5. การประสานความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง
6. การจัดกระบวนการศึกษาดูงาน
7. การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพ
8. การจัดกระบวนการเรียนรู้นอกเหนือกิจกรรมในโครงการวิจัย
9. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของพื้นที่วิจัยต่อหน่วยงานต่างๆ และสื่อออนไลน์
10. การร่วมวางแผนการดำเนินงาน
11. การเป็นที่ปรึกษาในด้านงานพัฒนาและการท่องเที่ยวของชุมชน

เวทีนำเสนอความก้าวหน้าและสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัย “ชุดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น”

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดกิจกรรมการนำเสนอความก้าวหน้าและสรุปบทเรียนการทำงานโครงการวิจัยชุด “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” ระหว่างวันที่ 27-28 กันยายน 2557 ณ บ้านลวงเหนือ ต.ลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการวิจัย ชุด “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น”
2. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานวิจัยที่ผ่านมา

จากการจัดกิจกรรมดังกล่าวมีตัวแทนนักวิจัยจาก 3 โครงการวิจัย ได้แก่ โครงการวิจัยตำบลลวงเหนือ 24 คน โครงการวิจัยตำบลทาปลาดุกจำนวน 14 คน และโครงการวิจัยตำบลบ้านปางจำนวน 12 คน รวม 50 คน สามารถสรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

1. เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการวิจัย ชุด “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น”

ทั้ง 3 โครงการวิจัย ได้นำเสนอความก้าวหน้าในการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตลอดจนวิธีการในการดำเนินงาน รวมทั้งการทบทวนเป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อประเมินความสำเร็จในการทำงานของช่วงที่ผ่านมา

2. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นักวิจัยจากตำบลทาปลาดุกและตำบลบ้านปางได้เรียนรู้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านลวงเหนือ ที่มีความก้าวหน้าในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว โดยได้มีการกำหนดประเด็นในการศึกษาเรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านลวงเหนือ 5 ประเด็น ประกอบด้วย 1) แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การนำเสนอกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 3) ด้านการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน 4) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) การนำไปปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเป็นนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละชุมชน รวมทั้งการเติมพลังและกำลังใจในการทำงานซึ่งกันและกันของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3. เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานวิจัยที่ผ่านมา

จากการสรุปบทเรียนการทำงานเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของทั้ง 3 โครงการวิจัย สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตำบลลงเหนือ	ตำบลทาลาดุก	ตำบลบ้านปง
1. ขาดการสนับสนุนของผู้นำชุมชน 2. สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวมีหลายบทบาท ภาระหน้าที่ในชุมชน	1. ความสนใจผู้บริหารท้องถิ่น 2. การสื่อสารข้อมูล ความเข้าใจในเรื่องงานวิจัยกับชาวบ้าน เนื่องจากมีพื้นที่วิจัยกว้างขวาง 3. บุคลากรผู้รับผิดชอบมีภาระงานมาก 4. การแบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการโครงการวิจัย 5. ความต่อเนื่องของงบประมาณจากเทศบาล	1. การเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่น 2. ปัญหาการเมืองท้องถิ่น 3. ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนของคนในพื้นที่ 4. การแบ่งบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการโครงการวิจัย

จากการสรุปบทเรียนการทำงานและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้ทีมวิจัยทราบถึงสาเหตุที่เป็นอุปสรรคในการทำงานและจะเป็นประเด็นที่นำไปหารือเพื่อแก้ไขปัญหาสถานการณ์ดังกล่าวกับทีมวิจัยในชุมชนต่อไป และการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นสร้างพลังและจุดประกายความคิดให้กับนักวิจัยทั้ง 3 พื้นที่เพื่อไปพัฒนาและสร้างสรรค์การทำงานในพื้นที่ของตนเองต่อไป

ภาพที่ 23 - 26 : แสดงกิจกรรม รายงานความก้าวหน้าและสรุปบทเรียนการทำงานของโครงการวิจัยชุด “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น”

โครงการ PUG เรื่อง “พัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือ และสร้างเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน”

ความเป็นมา

เป็นโครงการศึกษาระยะสั้น ในลักษณะของสัญญา PUG เพื่อพัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือของหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้รับการยอมรับเป็นที่กว้างขวางมากขึ้นในฐานะการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ทำให้หลายองค์กรหน่วยงานเลือกใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากความหลากหลายขององค์กรพี่เลี้ยงที่ทำงานกับชุมชน ซึ่งมีองค์ความรู้และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความหมาย กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือแม้แต่เป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และมีวิถีปฏิบัติพื้นฐานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเพื่อให้เกิดการยอมรับต่อสังคมในวงกว้าง จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์กรพี่เลี้ยง ที่ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อถอดบทเรียน และชุดประสบการณ์การทำงาน ขององค์กรพี่เลี้ยงและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนและพัฒนา CBT
3. เพื่อสร้างแนวทางความร่วมมือในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรภาคี และการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้บทเรียนจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผลักดันให้เกิดแนวทางในการประสานความร่วมมือ

ผลการดำเนินงาน

1. ประชุมวางแผนการทำงาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ และเจ้าหน้าที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ประชุมเพื่อวางแผนการทำงาน ตามแผนการดำเนินการที่ระบุไว้ในโครงการ รวมทั้งได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบจากการประชุมวางแผนการทำงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1.1. กำหนดให้มีการค้นหาข้อมูล หน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยงชุมชน ที่ขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.2. จัดทำฐานข้อมูลหน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยงชุมชนที่ขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.3. จัดประชุมคณะทำงานโครงการ โดยได้มีการจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทนจากภาคส่วนต่าง เพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 1.4. จัดทำแบบสอบถาม เพื่อส่งไปยังหน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยงชุมชน ตามฐานข้อมูล
- 1.5. สัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยงชุมชน ที่ขับเคลื่อนงานในระดับเครือข่ายจังหวัด
- 1.6. การจัดประชุมสัมมนาหน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยงชุมชน ที่ขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ประชุมคณะทำงาน โครงการ “พัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือ และสร้างเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 14 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2557

การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหน่วยงานต่างๆ

สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน อพท.

ดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ โดยการบริหารองค์กรในระบบองค์กรมหาชนเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงาน เน้นกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทั้งระบบ co-creation ตั้งแต่กระบวนการคิด เน้นการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการรับใช้ชุมชน ห้ามารถดำรงอยู่อย่างสมดุล (ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ) โดยมีคณะกรรมการมาจากองค์กรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายองค์กร โดยการทำงานในระยะนี้เน้นการผลักดันให้เกิดกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในแต่ละพื้นที่

กรมการท่องเที่ยว

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำงานเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายใน 2 ส่วน ได้แก่ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสำนักพัฒนาบริการการท่องเที่ยว โดยเน้นการให้งบประมาณสนับสนุนการพัฒนา แต่ยังขาดการทำงานในพื้นที่ เนื่องจากบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังมีจำกัด

สถาบันฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนางานด้านสิ่งแวดล้อม โดยจัดการอบรมและพัฒนาบุคลากรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ภาคเอกชนและประชาชน การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีการฝึกอบรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยงานที่องค์กรเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ หลักสูตรเกี่ยวกับการอบรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผศ. ดวงพร อ่อนหวาน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตภาคพายัพ

ปกติทำงานสอนและวิจัยเกี่ยวกับผู้ประกอบการ จากนั้นมีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริม OTOP จึงมีโอกาสได้เรียนรู้กระบวนการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเริ่มดำเนินงานวิจัยเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาบ้างแล้วระยะหนึ่ง

อาจารย์สุรินทร์ มหาวรรณ หัวหน้าโครงการ “การจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน” วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้โครงการ “การจัดการความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยที่ผ่านมาได้ดำเนินการพัฒนาในเขต 5 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม อำเภอสบเมย และอำเภอแม่สะเรียง โดยมีการขับเคลื่อน 5 ประเด็น ได้แก่

1. การสร้างองค์การบริหารเพื่อเชื่อมโยงการทำงานกับแต่ละพื้นที่
2. การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. หลักสูตรยุวชนนำเที่ยว
4. สร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. พัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเริ่มก่อตั้งตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 โดยดำเนินการเพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน หลังจากเมื่อประมาณ 2-3 ปีก่อน เกิดกรมการท่องเที่ยวขึ้นทำให้ถูกตัดงบประมาณในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามปัจจุบันกลุ่มฯ ยังคงดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากยังคงมีบุคลากรในการดำเนินการ แต่ต้องนำงบประมาณการดำเนินงานมาจากแหล่งทุน หรือโครงการอื่น โดยเน้นการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาเจ้าหน้าที่ในด้านการให้การส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นแหล่งทุนในการวิจัย ซึ่งมีหลายหน่วยงานที่ได้ดำเนินการวิจัยในด้านการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแม้ว่าในหลายชุมชนจะได้ดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวกระทั่งสามารถสร้างเครือข่ายในระดับต่างๆ แล้วในหลายพื้นที่ แต่ปัจจุบันยังคงพบว่ายังขาดการพัฒนาให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ

ชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ

- เพื่อการยกระดับองค์ความรู้ด้านการพัฒนาองค์กรในฐานะพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละองค์กร
- เพื่อเข้าใจกระบวนการดำเนินงานของแต่ละองค์กรในฐานะองค์กรพี่เลี้ยง นำไปสู่การหาแนวทางในการประสานความร่วมมือขององค์กร
- เพื่อสร้างมาตรฐานการบริหารจัดการองค์กร
- เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ และเป้าหมายของการดำเนินงาน
- เพื่อทราบอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์กรพี่เลี้ยง

- เพื่อสร้างมาตรฐานการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงเพื่อให้องค์กรมีหลักในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรพี่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพ

แผนการดำเนินงานในระยะต่อไป

- ประมวล/จัดทำข้อมูลองค์กรพี่เลี้ยง โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่
 - องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น สถานศึกษา ภาครัฐกิจ
 - องค์กรที่ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการทำงาน เช่น วิทยาลัยชุมชน เครือข่ายพี่เลี้ยงงานวิจัย ททท. เป็นต้น
- พัฒนาแบบสอบถามเพื่อทราบข้อมูลขององค์กรพี่เลี้ยง
- สำรวจ และสัมภาษณ์เชิงลึกในองค์กรพี่เลี้ยงที่คัดเลือกไว้
- จัดเวทีการสัมมนาเครือข่ายพี่เลี้ยงระดับชาติ
- ถอดบทเรียนความรู้ขององค์กรพี่เลี้ยง

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะทำงานต่อโครงการ

นายสุเทพ เกื้อสังข์ : ควรสร้างความเข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่ระดับล่าง โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา เครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของการสร้างพื้นฐาน ระบบการบริการ การให้บริการ โดยปัจจุบันองค์กรพี่เลี้ยงมีความหลากหลาย อาจคัดเลือกบางองค์กรเพื่อร่วมการวางแผนการพัฒนาในระดับโครงสร้างก่อนที่จะผลักดันไปสู่นโยบายสาธารณะ

นายไมตรี พุทธวงศ์ : ในส่วนของกรมการท่องเที่ยว การผลักดันนโยบายจากระดับล่างสู่ระดับบนค่อนข้างเป็นไปได้ยาก ทำให้ยังไม่เกิดแผนการพัฒนาที่ชัดเจน ควรมีการผลักดันอย่างค่อยเป็นค่อยไป รวมถึงความเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังมีความหลากหลายและยังไม่ชัดเจน เห็นได้จากกิจการที่พิกหรือรีสอร์ทบางแห่งใช้การประชาสัมพันธ์ว่ามีลักษณะแบบโฮมสเตย์ ต้องมีการสร้างตัวตนของพี่เลี้ยงให้ชัดเจนก่อน ในระหว่างการดำเนินงานอาจพบพันธมิตรใหม่ๆ เพิ่มเติม

อาจารย์สุรินทร์ มหารวรรณ : ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานกับชุมชนสนับสนุนให้มีเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยง และมาตรฐานการดำเนินงานที่เป็นระบบ

นางสาวเบญจวรรณ วงศ์คำ : เวทีการพูดคุยในครั้งนี้เป็นเวทีเบื้องต้นเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ส่วนตอนปลายของโครงการอาจได้ความรู้ขององค์กรเครือข่ายเพื่อสร้างมาตรฐานการดำเนินงาน เป้าหมาย บทบาทขององค์กรพี่เลี้ยงร่วมกัน

ผศ. จิตศักดิ์ พุฒจรัส : จากการพูดคุยเบื้องต้นพบว่าความเข้าใจกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ กระบวนการศึกษาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม คน ฯลฯ แต่กระบวนการทำงาน และระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละองค์กรมีความแตกต่างกัน ดังนั้น เสนอให้คัดเลือกองค์กรเพื่อสร้างแผนการดำเนินงาน (mapping) เป็นหลักในการดำเนินการเพื่อนำไปใช้พัฒนาต่อไปในอนาคต

นายวิชาญ สุขสว่าง : ความเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละองค์กรยังไม่ตรงกันควรมีมาตรฐานเพื่อเป็นหลักในการทำงานที่ตอบสนองทั้งความต้องการของชุมชนและระดับบริหารของแต่ละหน่วยงาน

ผศ. ดวงพร อ่อนหวาน : จากประสบการณ์ที่ผ่านมางานวิชาการมักจะอ้างชื่อว่าเป็นการทำงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ในหลายกรณีไม่ถูกต้องตามหลักหรือแนวคิด

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. คณะทำงานทราบความเป็นมา แนวคิด และวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. แลกเปลี่ยนข้อมูลในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับองค์กร
3. คณะทำงานมีความเข้าใจเป้าหมายของการดำเนินงานร่วมกัน และสามารถให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงในพื้นที่ของตน
4. ทราบกระบวนการดำเนินงานในระยะยาวของโครงการ

จากการประมวลข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า

กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามมาจำนวนทั้งหมด 8 ราย ประกอบด้วย

ชื่อ	องค์กร
1. อารง ชมบุญศรี	Andaman Discovery
2. วันชัย สุวัฒน์ศิริผล	Noble Truth Travel
3. ชีวสิทธิ์ สุวรรณปักษ์	Peak Adventure Travel SEA
4. ดวงกมล จันสุรภาส	Wild Thailand
5. พอใจ ไชยวงศ์ญาติ	บ.บัพฟาโลทัวร์ส (ไทยแลนด์) จำกัด สาขาเชียงใหม่
6. สุมิตรา มิทรุนนท์	บจก.เพื่อนธรรมชาติ
7. รัชณี รัชชนะสี	Royal Silk holiday
8. คุณิกา หลิมแก้ว	Nutthy Adventure

กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ มีผู้ตอบแบบสอบถามมาจำนวนทั้งหมด 5 ราย ประกอบด้วย

ชื่อ	องค์กร
1. จินตนา สิงห์เทพ	อพท.เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง
2. เจตนา พัฒนจันทร์	อพท.อุ้มทอง
3. ปรัชญากร ไชยคช	ททท.สนง.หาดใหญ่
4. วรณวิภา ภาณุมาต	อพท.
5. กนกฤทธิ์ วรรณรัตน์	กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว สำนักพัฒนาเกษตรกรรม ส่งเสริมการเกษตร

กลุ่มผู้สถาบันการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามมาจำนวนทั้งหมด 17 ราย ประกอบด้วย

ชื่อ	องค์กร
1. ดร.อรุณศรี อื้อศรีวงศ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.ราชภัฏอุดรธานี
2. ผศ.ดวงพร อ่อนหวาน	คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์/ศูนย์จัดการข้อมูลเพื่อการวิจัย
3. ผศ.ดร.ชูลีรัตน์ จันทร์เชื้อ	สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
4. อ.อำนาจ รักษาพล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ชุมพร
5. อ.อมร ไชยแสน	วิทยาลัยชุมชนตราด
6. อ.ธัญยธรณ์ ตันโน	วิทยาลัยชุมชนตาก
7. ผศ.วาลิกา โพธิ์หิรัญ	สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
8. ผศ.สอรัฐ มากบุญ	คณะศิลปศาสตร์และการจัดการ ม.สงขลานครินทร์ จ.สุราษฎร์ธานี
9. อ.ปริยานันท์ สิทธิจินดารัตน์	คณะเทคโนโลยีการเกษตร ม.ราชภัฏรำไพพรรณี
10. ผศ.ดร.สมพงษ์ อำนวยเงินตรา	วิทยาลัยนานาชาติ ม.มหิดล
11. ว่าที่ ร.ต.วิเชษฐ หลุดพา	วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร
12. อ.อังสุมาลิน จำนงขอบ	คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มศว.
13. อ.ฤกษ์รัตน์ ปักกันต์ธร	คณะวิทยาการจัดการ ม.ศิลปากร
14. อัสวายุช เทนอาเซ็น	วิทยาลัยชุมชนสตูล
15. ดร.ปวีรพรต สมนึก	คณะศิลปศาสตร์ ม.อุบลราชธานี
16. อ.ชุลีกาญจน์	ม.ราชภัฏเชียงใหม่
17. อ.เลอสรร ศรีวัฒน์	วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว. มีผู้ตอบแบบสอบถามมาจำนวนทั้งหมด 17 ราย ประกอบด้วย

ชื่อ	องค์กร
1. จำนงค์ มาเยอะ	สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอาข่า เชียงราย
2. ญัฎญา เสกธีระ	เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนอันดามันเหนือ
3. ภัทรา มาน้อย	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง
4. พรนันท์ เทพหัสติน ฦ อยุธยา	แผนกประชาสัมพันธ์และท่องเที่ยว มูลนิธิโครงการหลวง
5. ธนชัย มุ่งจิตร	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน

ผลการสรุปข้อมูลจากแบบสอบถาม ในแต่ละข้อคำถาม

1. ข้อมูลด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 ลักษณะความเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ใช้ CBT เป็น เครื่องมือในการ พัฒนาชุมชน ผ่าน โครงการ กิจกรรม	ศึกษา/วิจัย CBT โดยใช้พื้นที่เป็น กรณีศึกษา	สอนรายวิชา CBT	เป็นที่ปรึกษาด้าน CBT	เป็นนโยบายของ องค์กร	อื่นๆ ระบุ
1. กลุ่ม ผู้ประกอบการ บริษัททัวร์	7	1	0	1	3	1) กรรมการประเมินมาตรฐาน โฮมสเตย์
2. กลุ่มหน่วยงาน ภาครัฐ	5	2	0	1	4	1) การจัดการความรู้ด้านการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) ประสานงาน
3. กลุ่ม สถาบันการศึกษา	12	13	6	5	2	1) เลขานุการสมาคมเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.ชุมพร 2) ใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการ สร้างสำนึกให้เยาวชนหวงแหน แผ่นดินเกิด
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	4	1	0	2	1	1) จัดตั้งเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนใน พื้นที่ชายฝั่งอันดามันตอนบน

1.2 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนปี
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์	3 - 14 ปี
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	3 - 11 ปี
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	2 - 12 ปี
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	2 - 15 ปี

1.3 องค์กรท่านใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในด้านใด

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	แก้ไขปัญหาความยากจน ส่งเสริมให้เกิดรายได้	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่	เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างวัฒนธรรม	อื่นๆ ระบุ
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์	5	5	6	6	6	1) อาสาสมัครสอนภาษาอังกฤษ
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	4	3	5	5	5	
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	4	12	13	14	10	1) ใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนาบนฐานกระบวนการวิจัย 2) สร้างความสามัคคีในชุมชนและพัฒนาเยาวชนในชุมชน 3) เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษา

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	แก้ไขปัญหาคความยากจน ส่งเสริมให้เกิดรายได้	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่	เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างวัฒนธรรม	อื่นๆ ระบุ
						และอาจารย์ 4) พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) บูรณาการกับการเรียนการสอนและสร้างอาชีพเสริมให้เยาวชน
4. กลุ่มสมาคมมูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	3	4	5	4	4	1) การจัดการตนเองของชุมชนเชื่อมโยงในทุกมิติ

1.4 พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม CBT ที่เสร็จสิ้นแล้ว มีจำนวนกี่พื้นที่

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	1 - 3 พื้นที่	4 - 6 พื้นที่	7 - 9 พื้นที่	มากกว่า 10 พื้นที่
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์	4	1	1	0
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	1	1	0	0
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	9	2	2	0
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	3	0	0	2

2. หากองค์กรของท่านศึกษา/วิจัย CBT โดยใช้พื้นที่เป็นกรณีศึกษา โปรดตอบข้อย่อยต่อไปนี้

2.1 จำนวนโครงการในการศึกษาวิจัย CBT ที่เสร็จสิ้นแล้ว

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	1 - 3 โครงการ	4 - 6 โครงการ	7 - 9 โครงการ	มากกว่า 10 โครงการ
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัท ทั่วรั	1	0	0	0
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	0	0	0	0
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	8	1	1	0
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.	1	0	0	0

2.2 จำนวนโครงการในการศึกษาวิจัย CBT ที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	1 - 3 โครงการ	4 - 6 โครงการ	7 - 9 โครงการ	มากกว่า 10 โครงการ
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัท ทั่วรั	1	0	0	0
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	0	0	0	0
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	9	2	0	0
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.	0	0	0	0

2.3 ภูมิภาคที่กำลังดำเนินการศึกษาวิจัย CBT ในปัจจุบัน

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคตะวันออก	ภาคใต้	จังหวัดที่กำลัง ดำเนินการศึกษาวิจัย CBT
1. กลุ่มผู้ประกอบการ บริษัททัวร์	0	0	1	0	0	เลย
2. กลุ่มภาครัฐ	0	0	0	0	0	
3. กลุ่ม สถาบันการศึกษา	3	0	2	2	3	หนองคายชุมพร, ระนอง, พิษณุโลก, สุโขทัย, กำแพงเพชร ระยอง, จันทบุรี, ตราด, สระแก้ว, สตูล, อุบลราชธานี, ยโสธร, อำนาจเจริญ
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.	0	0	0	0	0	

ลำดับ ที่	วิชาหลัก หรือวิชา บังคับใน หลักสูตร	เป็นวิชา เลือก เฉพาะใน หลักสูตร	เป็นวิชา เลือกเสรีใน หลักสูตร	เป็นหัวข้อ หนึ่งใน รายวิชาอื่น	เป็น รายวิชาใน ภาควิชา นานาชาติ	ภายใต้รายวิชา	อยู่ภายใต้ภาควิชา	คณะ	มหาวิทยาลัย
12		1		1		ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยว	วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
13									
14	1			1			สาขาวิชาการท่องเที่ยว	ศิลปศาสตร์	วิทยาลัยชุมชนสตูล
15	1		1				มนุษยศาสตร์	ศิลปศาสตร์	ม.อุบลราชธานี
16									
17			1				การปกครองท้องถิ่น		วิทยาลัยชุมชน แม่ฮ่องสอน

3.2 ระยะเวลาในการเรียนการสอน รายวิชาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ลำดับที่	จำนวนปี	ปี พ.ศ.
1	7	2551 - 2557
2	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
3	7	2550 - 2557
4	1	2555 - 2556
5	ไม่มี	
6	ไม่มี	
7	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
8	2	2545 - 2547
9	1	2557
10	5	2552 - 2557
11		
12	1	2556 - 2557
13		
14	2	2556 - 2557
15	5	2552 - 2556
16	0	
17	1	2556 - 2557

3.3 ทำเคยใช้พื้นที่ CBT เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษาหรือไม่

ลำดับที่	เคย	ไม่เคย
1	1	
2	1	
3	1	
4	1	
5		
6	1	
7	1	
8	1	
9	1	
10	1	
11		1
12	1	
13		
14	1	
15	1	
16	1	
17	1	

3.4 หากท่านเคยใช้พื้นที่ CBT เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาโปรตระกูลพื้นที่ดังกล่าว

ลำดับที่	ชื่อชุมชน	ระยะเวลาในการลงพื้นที่
1	1. ต.ห้วยแร่ จ.ตราด	2 วัน
	2. ต.เตาไถ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี	1 วัน
	3. อุ่มจาน นongหาน	1 วัน
	4. ต.เมืองพาน	1 วัน
	5. บ้านปากโสม-ลำภูพาน	2 วัน
2	1. อ.กัลยาณิวัฒนา	3 - 7 วัน
	2. บ.บ้านปง-ห้วยลาน	3 - 7 วัน
	3. บ้านโป่งบัวบาน ต.แม่ปิ้ง อ.พร้าว	3 - 7 วัน
3	ชุมชนหนองแม่นา,ชุมชนพัฒนวรพงษ์,ชุมชนบ้านดง,บ้านร่องกล้า,ชุมชนบางขลัง,ชุมชนนครชุม,บ้านรักไทย,ชุมชนบางกระน้อย	ไม่ระบุ
4	1. ชุมชนเกาะพิทักษ์	3 วัน
	2. ชุมชนท้องตมใหญ่	2 วัน
	3. บ้านทอนอม	1 วัน
	4. โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่	2 วัน
	5. เทวโหลมโฮมสเตย์	2 วัน
5	ไม่มี	
6	ไม่ระบุ	
7	1.บ้านร่องกล้า	1 - 2 วัน
	2. ชุมชนหนองแม่นา	1 - 2 วัน
	3. ชุมชนนครชุม	1 - 2 วัน

ลำดับที่	ชื่อชุมชน	ระยะเวลาในการลงพื้นที่
	4. ชุมชนบางขลัง	1 - 2 วัน
	5. ชุมชนห้วยน้ำอุ่น	1 วัน
8	1. บ้านถ้ำผึ้ง	3 - 5 วัน
	2. ชุมชนในบาง	3 - 5 วัน
9	1. ต.ตะปอน อ.ขลุง จ.จันทบุรี	1 - 2 วัน
	2. ต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี	1 - 2 วัน
	3. ต.เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	1 - 2 วัน
10	1. ชุมชนเจริญไชย	1 วัน
	2. ชุมชนกะดีจีน	1 วัน
11	ไม่มี	
12	บ้านช่องกุ่ม จ.สระแก้ว	3 วัน
13	ไม่มี	
14	1. ชุมชนปากันเคย	3 วัน
	2. ชุมชนทุ่งหว่า	8 วัน
	3. ชุมชนรังตง	3 วัน
15	1. บ้านสลักคอก จ.ตราด	3 วัน
	2. บ้านลาไค้ว จ.อุบลราชธานี	2 วัน
	3. บ้านชะยอม จ.อุบลราชธานี	2 วัน
	4. บ้านทำอ้ง จ.อุบลราชธานี	2 วัน
	5 บ้านโป่ง จ.เชียงใหม่	2 วัน
16	ไม่ระบุ	
17	บ้านห้วยแก้วบน จ.แม่ฮ่องสอน	3 วัน

4. หากท่านเป็นองค์กรที่ปรึกษาด้าน CBT โปรดตอบคำถามต่อไปนี้

4.1 ประเภทขององค์กรที่ท่านเป็นที่ปรึกษา

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	หน่วยงานราชการ	บริษัทเอกชน	องค์กรพัฒนา เอกชน	สถาบันการศึกษา	หน่วยงาน ต่างประเทศ	อื่นๆ ระบุ
1. กลุ่ม ผู้ประกอบการ บริษัททัวร์	0	0	1	0	0	1) ชุมชนที่สนใจ
2. กลุ่ม หน่วยงาน ภาครัฐ	1	0	0	0	0	1) ชุมชนที่สนใจ
3. กลุ่ม สถาบันการศึ ษา	6	1	1	2	0	
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	1	0	0	0	0	1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดย ชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน

4.2 โปรตรอบรู้ชื่อองค์กรที่ท่านเป็นที่ปรึกษาและระยะเวลาในการเป็นที่ปรึกษาให้กับองค์กร

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	ชื่อหน่วยงานองค์กรที่เป็นที่ปรึกษา	จำนวนที่เป็นที่ปรึกษา
1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์	1) TEATA	6 ปี
2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	1) จังหวัดตราด	7 ปี
3. กลุ่มสถาบันการศึกษา	1) พอช.อีสานบน 2) ชมรมธุรกิจท่องเที่ยวพิษณุโลก, ททท.เขต3, สนง.ทกจ.พิษณุโลก, สุโขทัย, เพชรบูรณ์, ม.นเรศวร 3) อบต.คันธุลี อ.ท่าชนะ, อบต.สวนแตง อ.ละแม จ.ชุมพร 4) เทศบาลตำบลบางช้าง จ.สุโขทัย 5) สนง.ทกจ.สุราษฎร์ธานี 6) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก 7) จังหวัดแม่ฮ่องสอน	1 - 7 ปี
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.	1) บ้านแสนใจพัฒนา 2) วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน	1 - 13 ปี

4.3 ความเชี่ยวชาญพิเศษในการให้คำปรึกษาของท่านคือด้านใด

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ด้านการตลาด CBT	ด้านการพัฒนาเชิง พื้นที่	ด้านการวางแผน และนโยบาย	ด้านการวิจัย/วิจัยเพื่อ ท้องถิ่น	ด้านการจัดทำหลักสูตร และการเป็นวิทยากร
1. กลุ่ม ผู้ประกอบการ บริษัททัวร์	2	1	0	0	0
2. กลุ่มหน่วยงาน ภาครัฐ	0	1	1	0	1
3. กลุ่ม สถาบันการศึกษา	1	9	6	6	3
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Nodeสกว.	0	0	0	1	0

5. ข้อคิดเห็น ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

5.1 ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ดำเนินการมาถูกทิศทางแล้วหรือไม่ อย่างไร

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ถูกทิศทาง	ผิดทิศทาง	ไม่แน่ใจ	อธิบาย
1. กลุ่ม ผู้ประกอบการ บริษัททัวร์	6	0	2	1. ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมไปมา นักท่องเที่ยวต่างชาติอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและเข้าถึงชุมชนมากกว่ามาเที่ยวพักผ่อน 2. ระบบการวางแผน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำเสนอของดี 3. ชุมชนที่มีองค์กรพี่เลี้ยงที่มีความรู้ความเข้าใจหรือเป็นชุมชนที่ความเข้มแข็งในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมก็จะสามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกทิศทาง แต่หากชุมชนมุ่งเน้นเรื่องของรายได้ก็จะขาดชุดยีนที่ชัดเจน 4. มีการทำวิจัยและประชุมหารือกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการด้วยตนเองและมีหน่วยงานองค์กรต่างๆเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน 5. พยายามให้ชาวบ้านเข้าใจและมีส่วนร่วม 6. ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการ มีทักษะในการให้บริการนักท่องเที่ยว 7. มีกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่องและยกระดับการทำงานของชุมชนสู่ระดับเครือข่าย
2. กลุ่มหน่วยงาน ภาครัฐ	2	1	2	1. การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาท้องถิ่นของตนเองโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทำให้เกิดการตระหนักหวงแหนในทรัพยากร วัฒนธรรม ประเพณี ไม่ละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชน แก้ไขปัญหาในสังคม 2. มีหลักการที่ชัดเจนแต่การปฏิบัติยังไม่ชัดเจน 3. การพัฒนา CBT ในประเทศไทยมีหลายหน่วยงาน หลากหลายวิธีการ ซึ่งบางครั้งไม่ได้เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง 4. หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยตรงยังไม่มีและขาดนโยบายการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ถูกทิศทาง	ผิดทิศทาง	ไม่แน่ใจ	อธิบาย
3. กลุ่มสถาบัน การศึกษา	15	0	2	1. การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน 2. เป็นการนำต้นทุนของชุมชนมาใช้ประโยชน์และสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในชุมชน,เกิดการพัฒนาตนเองผ่าน CBT,หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนและเข้าใจ CBT มากขึ้น 3. มีนโยบายการทำงานในทุกระดับ,ดำเนินงานภายใต้เจตนารมณ์ร่วมกัน เพื่อเป็นหนทางแห่งการสร้างสุขของสังคม 4. ประเทศไทยใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คน สร้างกระแสการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการพัฒนาชุมชนและสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่น 5. เพื่อให้ชุมชนรู้จักหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเอง 6. CBT ช่วยให้คนในชุมชนมาแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองโดยผ่านกระบวนการทำงานโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว และทำให้เกิดการทำงานร่วมกันให้เกียรติกันของคนในชุมชน 7. การใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ช่วยพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน 8. เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สร้างเศรษฐกิจจากฐานราก 9. เรามาถูกทางตามหลักวิชาการและได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการแต่ภาครัฐไม่จริงจังในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนเมือง 10. CBT เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดการและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กลุ่มผู้ตอบ แบบสอบถาม	ถูกทิศทาง	ผิดทิศทาง	ไม่แน่ใจ	อธิบาย
				11. CBT ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและเป็นรายได้เสริมให้กับชุมชน 12. ใช้ CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนา สร้างการมีส่วนร่วม 13. CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมทั้งด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม 14. หลายหน่วยงานส่งเสริม CBT ต่างกัน 15. CBT เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ สืบสาน วิถีชีวิต วัฒนธรรม
4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.	4	0	1	1. เพราะชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 2. เนื่องจากชุมชนมีพลวัต ณ ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่ ยอมรับได้แต่ไม่แน่ใจในอนาคต 3. เห็นด้วยกับการใช้ CBT เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนการสอน แต่ยังต้องการรูปแบบ ที่เหมาะสมเพื่อให้ชุดความรู้ CBT สามารถเคลื่อนงานในระดับโครงสร้างของสถาบัน ได้อย่างเป็นรูปธรรม 4. หลายชุมชนมีการพัฒนา CBT ได้ประสบความสำเร็จและชุมชนได้รับประโยชน์ 5. เริ่มต้นด้วยการสร้างฐานความรู้ คน และพื้นที่รูปธรรม ในระดับชุมชนท้องถิ่น,มี กระบวนการในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมี เป้าหมายร่วมกัน,มีการขับเคลื่อนสู่ระดับนโยบาย ไปสู่แวดวงวิชาการ และขับเคลื่อน ในระดับนานาชาติ

5.2 ความท้าทาย ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนคืออะไร โปรดให้ความคิดเห็น

1. กลุ่มผู้ประกอบการบริษัททัวร์

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
1	ชุมชนมักเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดความแน่นอน	ความขัดแย้งของคนในชุมชน	ความพร้อมในการรับมือกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบ	ไม่ระบุ
2	แนวทางการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
3	การสร้างความเข้าใจในแนวคิด CBT ของชุมชน(จุดประสงค์ของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวไม่ตรงกัน)	ทัศนคติต่อนักท่องเที่ยว	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
4	ทำอะไรชุมชนจะยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมและมีรายได้สม่ำเสมอจากการท่องเที่ยว	การรักษามาตรฐานในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	การตั้งราคาที่เหมาะสมไม่สูงเกินไป	ไม่ระบุ
5	ความแตกต่างในชุมชน	ความร่วมมือของคนในชุมชน	ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ	การสนับสนุนจากภาครัฐ
6	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
7	การพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			ไม่ระบุ
8	การตลาด การมีนักท่องเที่ยวต่อเนื่องในชุมชน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ

2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
1	สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่อง CBT กับชุมชน	การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม	ปัญหาการเมืองท้องถิ่น ความเข้าใจของผู้นำท้องถิ่น	ไม่ระบุ
2	การทำ CBT ที่ไม่มุ่งเน้นเรื่องเศรษฐกิจ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
3	การผลักดัน CBT ไปสู่นโยบายสาธารณะ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
4	การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง CBT ต่อชุมชน	การเข้าถึงการตลาดที่เหมาะสม	การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว	ไม่ระบุ
5	การบูรณาการหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์	การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ไม่ระบุ

3. กลุ่มสถาบันการศึกษา

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
1	ปัญหาการเมืองท้องถิ่น	นโยบายการพัฒนาของ อปท. และจังหวัด	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
2	ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน	การบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่น	ผลักดันให้ CBT ถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาของท้องถิ่น	ไม่ระบุ
3	การสร้างเครือข่าย CBT	การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	การทำงานร่วมกับวัด	การดึงคนวัยเกษียณในชุมชนมาร่วมพัฒนา

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
4	นโยบายสาธารณะ	การเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ที่ทำ CBT	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
5	ความเข้าใจของชุมชนใน CBT และการท่องเที่ยวกระแสหลัก	หน่วยงานที่รับผิดชอบด้าน CBT มีน้อยเกินไป	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
6	วิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน	การเมืองท้องถิ่น	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
7	แนวคิด CBT ที่ไม่ยึดติดการ ท่องเที่ยวกระแสหลัก	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
8	กระแสนิยม	การพัฒนาต่อยอดการท่องเที่ยว โดยชุมชน	การพัฒนาคนรุ่นใหม่สืบทอดการ พัฒนา	ไม่ระบุ
9	การเข้าถึงนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
10	ความเข้าใจคุณค่ามรดกทาง วัฒนธรรมของภาครัฐ	ความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา	การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน	ไม่ระบุ
11	การเปลี่ยนแปลงของระบบ เศรษฐกิจ การเมืองและนโยบาย	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
12	การพึ่งพาตนเองในการ พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
13	การทำซ้ำในพื้นที่	ผลกระทบจากการท่องเที่ยว	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
14	การส่งเสริมการตลาด	การจัดสรรผลประโยชน์จากการ ท่องเที่ยว	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
15	ความร่วมมือของชุมชน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
16	ความเข้าใจของคนในชุมชน	ความเข้าใจของหน่วยงานที่ส่งเสริม	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
17	การขยายตัวของสังคมเมือง	กระแสการท่องเที่ยวหลัก	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ

4. กลุ่มสมาคม มูลนิธิ เครือข่าย Node สกว.

ลำดับที่	ความคิดเห็น 1	ความคิดเห็น 2	ความคิดเห็น 3	ความคิดเห็น 4
1	ด้านการตลาด	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
2	ความเป็นเอกภาพของชุมชน	ความโปร่งใสในการเงิน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
3	การกำหนดหลักสูตร CBT ให้เทียบเท่ากับการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
4	งบประมาณ	ความพร้อมของชุมชนในด้านการบริหารจัดการ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
5	การใช้การ CBT ในการสร้างแบรนด์ของผู้ประกอบการและหน่วยงานโดยขาดความรู้ความเข้าใจ	การสร้างและพัฒนาคนรุ่นใหม่ในชุมชนCBT	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ

กล่าวโดยสรุป เมื่อมีการประมวลฐานข้อมูลหน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยงในการสนับสนุนการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วนั้น ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
องค์กรพี่เลี้ยง เมื่อวันที่ 11 - 12 กันยายน 2557 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม โดยได้ข้อสรุป
ดังนี้

โดยช่วงระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา คณะทำงานได้ทำการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญและแต่งตั้งเป็น
คณะทำงานขึ้นเพื่อร่วมผลักดันโครงการนี้ อาทิ ตัวแทนจาก ภาครัฐ องค์กรมหาชน ภาคเอกชน
สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน คณะทำงานยังได้ออกสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในระดับ
เครือข่าย และจัดทำแบบสอบถามเพื่อจัดเก็บฐานข้อมูลองค์กรพี่เลี้ยงที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการ
พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั่วประเทศ

สำหรับการจัดสัมมนาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ให้องค์กรพี่เลี้ยงได้มีโอกาส พบปะ
แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นถึงกระบวนการและเครื่องมือ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
กระบวนการในการเป็นพี่เลี้ยงชุมชน การใช้ชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา
ซึ่งมีองค์กรที่ตอบรับการเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแทนจากผู้ประกอบการด้านการ
ท่องเที่ยว 12 บริษัท สถาบันการศึกษา 10 สถาบัน หน่วยงานราชการ 10 หน่วยงาน เครือข่าย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 9 ศูนย์ประสานงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ที่เป็นคณะทำงาน 10 คน ตัวแทนจากชุมชน 7 คน และเจ้าหน้าที่จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5
คน รวมทั้งสิ้น 61 คน

โดยกระบวนการสัมมนา จะประกอบด้วย 1) การเสวนาและรับฟังเสียงสะท้อนจากชุมชนที่
ทำงานร่วมกับพี่เลี้ยง 2) การเสวนาเพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อมูล มุมมองและทัศนคติ ของฝ่าย
ผู้ประกอบการและการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) การจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น ระดมสมอง ถอดบทเรียน และจัดรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
เพื่อเสนอแนะให้สังคมรับทราบ ถึงเจตนารมณ์ขององค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจน
การนำประเด็นที่ได้จากการสัมมนาในครั้งนี้ เสนอต่อระดับนโยบายให้เกิดการขับเคลื่อนสู่เวทีสาธารณะ
อย่างมีแบบแผนและแนวทางที่ชัดเจน เป็นเอกภาพร่วมกันทั้งประเทศต่อไป

ผลสรุปจากที่ประชุม พบว่าเกิดแนวทางการทำงานร่วมกัน ดังต่อไปนี้

1. จัดทำฐานข้อมูลองค์กรพี่เลี้ยงทั่วประเทศ
2. เครือข่ายนักวิชาการรับใช้สังคม เพื่อประสานงาน ร่วมมือด้านการเรียนการสอน
3. ประสานหน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยงเพื่อทำความเข้าใจ CBT ร่วมกัน
4. นำมาตรฐาน CBT มาเป็นตัวเดินเรื่องเพื่อพัฒนา และผลักดัน CBT ในระดับนโยบาย
5. จัดตั้ง “สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับชาติ”
6. เชื่อมโยงภาคชุมชน ภาคการศึกษา และภาคธุรกิจ
7. จัดทำฐานข้อมูลบริษัททัวร์ที่เข้าใจ CBT

8. ให้บริษัททัวร์มีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและการเตรียมความพร้อมชุมชนตั้งแต่ต้นทาง
9. ขยายแนวคิด CBT สู่บริษัททัวร์อื่นๆ
10. ขยายแนวคิดและทำความเข้าใจ CBT กับชุมชนให้เข้าใจตรงกัน

ภาพที่ 25 : แสดงการประมวลผลการประชุมสัมมนาแนวทางความร่วมมือ
ของหน่วยงานองค์กรสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการประชุมดังกล่าว หลังจากนั้นได้มีการพูดคุยร่วมกันกับคณะทำงานพิเศษเพื่อระดมแนวทางหาข้อเสนอแนะสู่การขับเคลื่อนนโยบาย โดยมีความตั้งใจจะนำเสนอข้อเสนอนี้ต่อการจัดทำนโยบายชาติด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำการพูดคุยโดย คุณภราเดช พยัฆวิเชียร โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เชิงนโยบายเพื่อบูรณาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การท่องเที่ยวกระแสหลัก

1. การสร้างความรักชาติ ความอยู่ดีมีสุข การรักษาสถานทุนของชุมชน
2. ยุทธศาสตร์การกระจายโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว (แก้ปัญหารายกระจุก จนกระจาย) การตลาดเชิงสร้างสรรค์

3. การสร้าง Cluster ใหม่เพื่อตอบโจทย์เศรษฐกิจจุลภาค และบูรณาการกับการท่องเที่ยวกระแสหลัก
4. การเป็นกลไกการบริหารจัดการในทุกระดับ CBT เป็นเครื่องมือให้เกิด Partnership (ช่วยลดภาระของภาครัฐ) เช่น G to C (เดิมเป็นรัฐกับเอกชน แต่ควรให้พื้นที่ของภาคประชาคมที่มากขึ้น)
5. การสร้างความสัมพันธ์ข้ามชาติและ ความร่วมมือในระดับอาเซียน

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว จะได้มีการนำไปจัดทำข้อมูลสนับสนุนเพิ่มเติม เพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อการจัดทำนโยบายด้านการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาต่อไป

งานจัดการความรู้และการเผยแพร่

การดำเนินงานในปีที่ผ่านมา ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้นำเสนอผลงานวิจัย และการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในช่องทาง www.cbt-i.org และ fanpage: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดทำ RE ส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และในปีที่ผ่านมา ได้มีการนำเสนอการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในสื่อหนังสือพิมพ์และทีวี จากตัวอย่างพื้นที่วิจัย ดอยอินทนนท์ ในช่วงที่ผ่านมา โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

การใช้ประโยชน์	โครงการวิจัย	เวลา
1. สกู๊ปข่าว สามปัญหา-สามงานวิจัยวิถี “ใช้ผี-ใช้คน-ใช้ธรรม” ต่างพื้นที่ แต่ชีวิตมีเป้าร่วม : การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาติพันธุ์บ้านดอยมด จังหวัดเชียงราย	(RDG55N0012) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการจัดการทรัพยากร	ส่งสกว. 24 ก.พ.57
2. เยาวชนบ้านห้วยทุ่งจัดทำสารคดี“ดิน/น้ำ/ป่า/อาหาร บนฐานทรัพยากรชุมชนห้วยทุ่ง” ออกอากาศรายการสองกำลังสื่อ	(RDG55N0021) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านสื่อสาธารณะ	ส่งสกว. 24 ก.พ.57
3. ฐานความรู้จากงานวิจัย บ้านไผ่สู่การเป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	(RDG56N0012) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงนโยบาย ด้านการท่องเที่ยว	ส่งสกว. 24 ก.พ.57
4. อบจ.ชุมพร หนุนสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว การจัดการขยะอินทรีย์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวด้วยไส้เดือนดิน	(RDG54N0001) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ส่งสกว. 16 พ.ค.57

การใช้ประโยชน์	โครงการวิจัย	เวลา
5. การศึกษาโครงการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนบูรณาการร่วมกับการวางแผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการทำงานร่วมกับชุมชนและสถานศึกษา	(RDG54N0002 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงนโยบาย ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน)	ส่งสกว. 16 พ.ค.57
6. อปท.บางน้ำผึ้ง สนับสนุนตำบลสี่ช้าง หลังพบข้อมูลจากงานวิจัย โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล	(RDG53N0004 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงนโยบาย ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน)	ส่งสกว. 16 พ.ค.57
7. การยกระดับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนแม่กำปองผ่านความร่วมมือร่วมกับ โรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบลห้วยแก้ว	(RDG54N0003) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงนโยบาย ด้านสุขภาพ	ส่งสกว. 16 พ.ค.57
8. นักวิจัยชาวบ้านได้รับปริญญาบริหารธุรกิจกิตติมศักดิ์ สาขาการจัดการ : กรณีตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาศักยภาพ “คน” ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	(RDG49N0038) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในเชิงพื้นที่ ด้านการพัฒนา	ส่งสกว. 16 พ.ค.57

บทที่ 5

อภิปรายผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้ มุ่งเน้นที่จะจัดการองค์ความรู้ และกระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัย ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนกลไกทางสังคม โดยได้กำหนดระยะเวลาในการทำงานในภาพรวมไว้เป็นระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2557 – พ.ศ. 2560) โดยในปีงบประมาณ 2557 นี้ มุ่งเน้นการจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ภายใต้ชุดโครงการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากโครงการวิจัยของชุมชนในระดับพื้นที่ สู่การตอบคำถามของสังคมและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นหรือแวดวงวิชาการ นับเป็นการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ในประเด็นการจัดการความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ เพื่อตอบคำถามต่อสถานการณ์ ภัยคุกคามด้านความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่ภาคเหนือ รวมทั้งการค้นหารูปแบบการสร้างและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ดังนั้นการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับชุมชนในพื้นที่ ที่มีแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพ ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว จะช่วยให้การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คนในท้องถิ่นและบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดการพัฒนาศักยภาพ เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในระยะยาว ยุทธศาสตร์การส่งเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 โดยมีโครงการวิจัยเกิดขึ้นจำนวน 3 โครงการ(อยู่ในระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย) และในปี พ.ศ. 2557 ได้วางเป้าหมาย ในการพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ที่ 3 - 4 โครงการ ซึ่งอยู่ในการพัฒนาโครงการวิจัย และในโครงการวิจัยนี้คาดว่าจะสามารถถอดองค์ความรู้จากการสนับสนุนงานวิจัยในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในโครงการที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ถือว่าเป็นการสร้างฐานและพื้นที่รูปธรรมในการขับเคลื่อนงานในระดับนโยบาย ที่เริ่มต้นจากนโยบายระดับท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง ชัดเจน เป็นรูปธรรม ในการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อขับเคลื่อนสู่ประเด็นสาธารณะนั้น ได้มีการขับเคลื่อนผ่านโครงการ “พัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่าย องค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งมีเป้าหมายที่จะจัดทำฐานข้อมูล หน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยง ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งถอดประสบการณ์องค์ความรู้จากการทำงานของหน่วยงาน องค์กรพี่เลี้ยงต่างๆ เพื่อหาแนวทางความร่วมมือในการ ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปของเครือข่าย เพื่อผลักดันสู่ระดับนโยบาย ที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยมีพื้นฐานทางความคิดที่ตรงกัน ดังนั้นในการกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะสามารถทำให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มี

บทบาทสำคัญต่อการสร้างกลไกทางสังคม ในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย และภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนกลไกทางสังคมสู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ยุทธศาสตร์ปี พ.ศ. 2557 - 2560” ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ
4. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

จากการดำเนินการวิจัยของชุดโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร” จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการ “วิถีพอเพียงแบบพึ่งตนเองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โครงการ “การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” และโครงการ “การปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” พบว่าชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ได้รับผลจากการดำเนินการวิจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถแบ่งเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ

จากการดำเนินงานวิจัย พบว่า ทั้ง 3 ชุมชนสามารถดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเป็นระบบผ่านการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง โดยเฉพาะชุมชนแพมบก และชุมชนดอยมดซึ่งเป็นพื้นที่ที่รองรับการท่องเที่ยวมาอย่างยาวนาน แต่ที่ผ่านมามีคนในชุมชนยังไม่สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง หลังจากการดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จทำให้ชุมชนมีความเข้าใจกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งกระบวนการ ผ่านการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ของดีชุมชน การออกแบบโปรแกรม โดยเฉพาะการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และสามารถจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงเกิดการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนจนสามารถรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะทรัพยากรที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เช่น ทรัพยากรป่าไม้ น้ำ ที่เป็นปัจจัยสำคัญในระบบการผลิตของชุมชน ซึ่งโครงการวิจัยทั้ง 3 พื้นที่ยังคงมีวิธีการผลิตแบบการเกษตรเป็นพื้นฐานของชุมชน โดยชุมชนสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นต้นทุนสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยผ่านการวิเคราะห์ และจัดการโดยชุมชนเอง เช่น การนำองค์ความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้มาเป็นกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติของชุมชนดอยมดซึ่งได้เผยแพร่วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้อีกด้วย โดยนอกจากกลไกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะได้รับการนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยวแล้ว ยังกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนในด้านต่างๆ อย่างแนบแน่น ทั้งด้านปัจจัยการผลิต หรือแหล่งวัตถุดิบด้านอาหาร การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นกลไกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. การรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน

ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นถือเป็นหนึ่งในพื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาทำให้ชุมชนสามารถฟื้นฟูวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการศึกษารวบรวม และวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น กิจกรรมการเรียนรู้เครื่องดนตรีชนเผ่าของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ชุมชนบ้านดอยมด หรือการท่องเที่ยวแบบพอเพียงที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่บ้านแพมบก โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

4. แนวทางสู่ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

จากการดำเนินการวิจัยชุดโครงการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร” ที่ผ่านมา ทำให้แต่ละชุมชนสามารถสร้างแนวทางการเป็นชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหารได้อย่างเป็นรูปธรรมตามปัจจัยและเงื่อนไขของชุมชน ดังเช่น การฟื้นฟูสวนสมุนไพรขึ้นในชุมชน กิจกรรมการเจาะเลือดตรวจหาสารเคมีในร่างกายเพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัย การนำอาหารท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนั้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังทำให้เกิดกลไกในการจัดการทรัพยากรที่เป็นต้นทุนด้านอาหารที่ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรด้านอาหารได้อย่างทั่วถึง และการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัยมากขึ้น

การหนุนเสริมเพิ่มเติม

1. องค์ความรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นองค์รวม

แม้ว่าการดำเนินการวิจัยชุดโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารของทั้ง 3 พื้นที่จะทำให้ชุมชนสามารถสร้างแนวทางในการปรับตัวสู่การเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางอาหารได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวยังคงเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนได้เพียงบางด้าน เช่น สร้างความตระหนักถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร การฟื้นฟูสวนสมุนไพรเพื่อเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ฯลฯ ดังนั้น ชุมชนจึงควรได้รับการส่งเสริมความรู้ในด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนในประเด็นอื่นๆ ดังเช่น การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบการเกษตรเพื่อการบริโภคอาหารอย่างปลอดภัยแต่ยังคงมีความมั่นคงทางด้านรายได้ หรือแนวทางที่ชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดแนวทางการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างครอบคลุมหลากหลายมิติ

2. การสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานในพื้นที่

การดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาได้มีความพยายามเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการวิจัยร่วมกับชุมชนแต่ละช่วงของโครงการวิจัย อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของหน่วยงานกับชุมชนยังคงจำกัดอยู่ในช่วงของการดำเนินงานวิจัย ซึ่งหากชุมชนสามารถสร้างแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานเหล่านี้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม และยั่งยืนต่อไป

3. การจัดการองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นระบบ

แม้ว่าองค์ความรู้ที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัยชุดโครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารจะทำให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกในการจัดการชุมชนเพื่อความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นรูปธรรม แต่องค์ความรู้เหล่านี้ยังคงจำกัดอยู่ในขอบเขตของชุมชนและยังไม่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาชุมชนอื่นได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยทั้งสามโครงการมาใช้ในการสังเคราะห์ชุดความรู้ในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหารโดยเชื่อมโยงกับชุมชนในบริบทต่างๆ จะทำให้เกิดองค์ความรู้ในมิติที่หลากหลายมากขึ้น สามารถนำมาใช้กับการศึกษาในพื้นที่อื่นอย่างครอบคลุม รวมถึงอาจนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการผลักดันนโยบายการพัฒนาในประเด็นความมั่นคงทางอาหารในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นต่อไปในอนาคต

2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการดำเนินงานในระยะแรกของโครงการวิจัย ในการดำเนินการติดตามสนับสนุนของโครงการวิจัยทั้ง 3 โครงการ ภายใต้ชุดโครงการวิจัย การส่งเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 โครงการวิจัย ประกอบด้วย

1. โครงการ “ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(ไทลื้อ)โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”
2. โครงการ “ การฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนทาปลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาปลาตุก ผ่านการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”
3. โครงการ “ พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่”

จากการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมาสามารถวิเคราะห์ได้ถึงสถานการณ์ภายในและภายนอกในการดำเนินงานวิจัยของโครงการวิจัยต่างๆในภาพรวม ที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานได้ ดังนี้

จุดแข็ง

1. อปท.มีงบประมาณในการสนับสนุนการทำงานของชุมชน
2. มีบุคลากรที่มีความพร้อม ในการทำงานร่วมกับชุมชน / บุคลากรเป็นคนในท้องถิ่น
3. มีนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดชุมชน ทราบปัญหาในพื้นที่เป็นอย่างดี
5. ผู้บริหารให้การสนับสนุนงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
6. มีบุคลากรของ อปท. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยร่วมกับชุมชน

จุดอ่อน

1. อปท. มีภาระหน้าที่รับผิดชอบที่หลากหลาย
2. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง วาระทางการเมือง
3. บุคลากรมีจำนวนจำกัด
4. มีระเบียบการทำงานที่เป็นขั้นตอน ทำให้เกิดความล่าช้า

โอกาส

1. มีหน่วยงานภาคี เครือข่าย
2. สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ง่าย
3. กฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

อุปสรรค/ภัยคุกคาม

1. ความขัดแย้งทางการเมือง
2. การเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร และสมาชิกฯ
3. นโยบายจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่า

รูปแบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางธรรมชาติ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และปราชญ์ชาวบ้าน ฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร สภาท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่บุคลากร โดยทีมวิจัยมีบทบาทในการ

ประสานความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวในการขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัย และพี่เลี้ยงมีบทบาทในการหนุนเสริมกระบวนการดังกล่าวของทีมวิจัยให้มีประสิทธิภาพรวมทั้งการเข้าไปเป็นผู้เชื่อมประสานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้ด้วย ทำให้กระบวนการวิจัยเปิดกว้างและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในหลายระดับ

3. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ

ภายใต้การดำเนินงานภายใต้โครงการวิจัย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นวิธีการในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและมีพลังอำนาจในการผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นวาระแห่งชาติและไปสู่การเป็นนโยบายสาธารณะได้ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การสนับสนุนเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มีการรวบรวมฐานข้อมูล และสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย โดยการศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยงรวมทั้งสิ้น 35 รายโดยแบ่งตามลักษณะองค์กรออกเป็น 4 ลักษณะคือ 1) หน่วยงานภาครัฐ 2) ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว 3) สถาบันการศึกษา 4) เครือข่ายภาคประชาชน NGOs และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยเป็นการศึกษาถึงแนวคิดด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ตลอดจนพื้นที่ดำเนินการ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ และความเห็นต่อนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ผลจากการศึกษาข้อมูลสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

- 1.1 หน่วยงาน องค์กรส่วนใหญ่ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ผ่านโครงการ กิจกรรมต่างๆ
- 1.2 หน่วยงาน องค์กรส่วนใหญ่ ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติ
- 1.3 มีการบรรจุการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในหลักสูตรของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี และใช้พื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวเป็นแหล่งศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัย
- 1.4 หน่วยงาน องค์กรส่วนใหญ่มองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยดำเนินการมีถูกทิศทางแล้ว

2. การสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บทสรุปจากการจัดเวทีสัมมนา “การพัฒนาแนวทางในการประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายองค์กรพี่เลี้ยงด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ทำให้เห็นถึงแนวทางการขับเคลื่อนองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 ระดับคือ 1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด 2) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับภูมิภาค และ 3) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับประเทศ โดยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละระดับ มีแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่

มีจุดร่วมกันคือ สร้างพื้นที่รูปธรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพิ่มบทบาทสร้างอำนาจการต่อรอง และผลักดันแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ระดับนโยบาย สามารถอธิบายได้ ดังนี้

- 2.1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด การจะจัดตั้งตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดจำเป็นต้องมีชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปริมาณหนึ่ง เพียงพอที่จะรวมกันเป็นเครือข่ายที่มีอำนาจการต่อรองได้ การมีองค์กรพี่เลี้ยงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดที่มีความเข้มแข็งได้ และเครือข่ายระดับจังหวัดเองมีความคล่องตัวและประสิทธิภาพในการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในพื้นที่ เช่น สำนักงานท่องเที่ยวกีฬาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และส่วนราชการ ผู้ประกอบการในพื้นที่ เป็นต้น
- 2.2 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับภูมิภาค เกิดขึ้นแล้ว 2 ภูมิภาคคือภาคเหนือและภาคใต้ การรวมตัวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับภูมิภาค เกิดจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด แล้วจึงรวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาคเป็นเครือข่ายที่มีเป้าหมายร่วมกัน และยกระดับเครือข่ายเป็นองค์กรนิติบุคคลในรูปแบบสมาคมเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ได้เอง ซึ่งยังอยู่ในช่วงการดำเนินการจัดตั้งองค์กร และจะต้องอาศัยกระบวนการสนับสนุนและระบบการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน
- 2.3 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับประเทศ เป็นการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของเครือข่ายหน่วยงานองค์กรพี่เลี้ยง และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด โดยมีเป้าหมายเพื่อผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่นโยบายสาธารณะ

4. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมบนฐานการจัดการความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เพื่อให้แนวทางจากระดับปฏิบัติสามารถส่งต่อถึงระดับนโยบายได้อย่างแท้จริง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงร่วมกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการจัดประชุมคณะทำงานนำร่อง เพื่อระดมสมอง วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวไทย โอกาสในการผลักดันนโยบายการท่องเที่ยว โดยผนวกรวมแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สนองนโยบายคืนความสุขให้ประชาชนของรัฐบาล จากการประชุมดังกล่าว หลังจากนั้นได้มีการพูดคุยร่วมกันกับคณะทำงานพิเศษ เพื่อระดมแนวทางหาข้อเสนอแนะสู่การขับเคลื่อนนโยบาย โดยมีความตั้งใจจะนำเสนอข้อเสนอนี้ต่อการจัดทำนโยบายชาติด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำการพูดคุยโดย คุณภราเดช พยัฆวิเชียร ประธานมูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เชิงนโยบายเพื่อบูรณาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การท่องเที่ยวกระแสหลัก

1. การสร้างความรักชาติ ความอยู่ดีมีสุข การรักษาฐานทุนของชุมชน
2. ยุทธศาสตร์การกระจายโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว (แก้ปัญหาการกระจุก จมกระจาย) การตลาดเชิงสร้างสรรค์
3. การสร้าง Cluster ใหม่เพื่อตอบโจทย์เศรษฐกิจจุลภาค และบูรณาการกับการท่องเที่ยวกระแสหลัก
4. การเป็นกลไกการบริหารจัดการในทุกระดับ CBT เป็นเครื่องมือให้เกิด Partnership (ช่วยลดภาระของภาครัฐ) เช่น G to C (เดิมเป็นรัฐกับเอกชน แต่ควรให้พื้นที่ของภาคประชาคมที่มากขึ้น)
5. การสร้างความสัมพันธ์ข้ามชาติและ ความร่วมมือในระดับอาเซียน

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว คณะทำงานได้นำไปทำข้อมูลสนับสนุนทั้งตัวเลขเชิงสถิติของการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งข้อมูลชุมชน กรณีตัวอย่างของความสำเร็จในหลากหลายด้าน อาทิ ชุมชนที่สามารถใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการตอบโจทย์เชิงเศรษฐกิจ และอีกหลากหลายมิติ เพื่อให้ข้อมูลสนับสนุนมากพอต่อการส่งมอบต่อรัฐบาลเพื่อนำไปเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนและนโยบายการสนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งคณะทำงานจะได้มีการนำไปจัดทำข้อมูลสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อการจัดทำนโยบายด้านการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และรัฐบาลต่อไป การดำเนินงานนี้ต่อเนื่องและทำคู่ขนานไปกับแนวทางของภาคชุมชนและภาคีในระดับปฏิบัติการ เพื่อให้ฐานระดับปฏิบัติการเข้มแข็ง ประกอบกับ ระดับนโยบายขานรับแนวทางการทำงานและการส่งเสริมดังกล่าว เพื่อให้เป็นภาพต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่มีฐานแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานคิดสำคัญ สู่การนำพาการท่องเที่ยวของประเทศไทยตอบโจทย์คนในประเทศอย่างแท้จริงและนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมาของโครงการวิจัยนี้ ในการค้นหาเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะมีความพยายามศึกษาและทดลองปฏิบัติในสามระดับด้วยกัน ได้แก่

1. ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นรูปธรรมของการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ระดับนโยบายท้องถิ่นได้ชัดเจนขึ้น แต่ในระดับนโยบายสาธารณะ(Public Policy) จำเป็นต้องขยับในระดับพื้นที่ที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา(2553-2556) เริ่มเห็นได้ชัดเจนในระดับจังหวัดว่ามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและนโยบายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในหลายจังหวัดเริ่มให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีแผนงานโครงการต่างๆที่สนับสนุนกลุ่มเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว โดยรูปการสนับสนุนมีหลายระดับและหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งระดับกลุ่มจังหวัด(Cluster) ซึ่งเป็นการบูรณาการงบประมาณและการทำงานจากทุกกระทรวงและกรม และหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปีและมีชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวกระจายตัวอยู่ทั่วพื้นที่ที่มีการสนับสนุนโครงการในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัดทุกปี และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีฐานมาจากชุมชนที่ผ่านกระบวนการพัฒนาโดยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชนอื่นๆโดยมีสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่ปรึกษาเครือข่าย เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำงานผ่านนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดของหน่วยงานต่างๆและกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 แต่ที่ผ่านมานั้นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้มีส่วนในการกำหนดทิศทางหรือนโยบายของหน่วยงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งล้วนแต่เป็นหน่วยงานที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวงกว้าง ดังนั้นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่มีสมาชิกกว่า 80 ชุมชน จึงควรมีบทบาทในการผลักดันความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายและชุมชนสมาชิกให้เป็นนโยบายระดับจังหวัด ที่เป็นนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดในภาพรวม

2. ระดับพื้นที่ (Area Based) “ดอยอินทนนท์”

การผลักดันนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่ เพื่อให้เห็นภาพการขับเคลื่อนเชิงนโยบายพื้นที่ร่วมกับท้องถิ่นและหน่วยงานในพื้นที่เป็นสำคัญ พื้นที่ “ดอยอินทนนท์” ได้รับการคัดเลือกจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่และปัญหาที่เกิดขึ้น ความพยายามในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชนในการแก้ไขปัญหาและร่วมด้วยช่วยกันในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อินทนนท์ จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างรูปธรรมของการผลักดันนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่ ซึ่งในปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นกลไกในการสร้างความร่วมมือของกลไกทางสังคมในพื้นที่อินทนนท์ และนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายระดับพื้นที่ด้วยกัน จำนวน 2 โครงการวิจัยได้แก่

- (1) โครงการ “กลไกการบริหารจัดการระบบท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านแม่กลางหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”
- (2) โครงการ “การจัดการความรู้เพื่อเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มเยาวชนปกาสัยเกอญอ บ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”

ในช่วงของการดำเนินงานของโครงการวิจัยในปีที่สองนี้จะเป็นการสนับสนุนและความพยายามในการหาคำตอบเพื่อร่วมกันกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ (Areas Based) ร่วมกันและสามารถนำไปเชื่อมร้อยร่วมกับภาพใหญ่ของนโยบายสาธารณะระดับชาติร่วมกันต่อไป

3. นโยบายสาธารณะระดับชาติ

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความเข้าใจและความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีทั้งงานวิจัยและพัฒนาดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และบทเรียนอันจะเป็นประโยชน์ต่อ

ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตน ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานให้กับชุมชน เครือข่าย และพี่เลี้ยงให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ จากเวทีการสัมมนาภาคีพี่เลี้ยงในการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อวันที่ 11-12 กันยายน 2557 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม พบว่ามีประเด็นที่พี่เลี้ยงควรเรียนรู้ ติดตามและสรุปประสบการณ์ในกระบวนการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยในด้านการพัฒนาที่ละก้าว เรียนรู้ไปที่ละด้าน ไม่ก้าวกระโดดและมีภาพแนวทางการพัฒนาที่ไม่ไกลกันเกินไป พี่เลี้ยงกลุ่มสำคัญที่ควรมีกระบวนการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ พี่เลี้ยงจากสถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโหนด สกว. ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ เวทีดังกล่าวจะเชื่อมประสานการทำงานกับสัมพันธ์กับสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนืออีกด้วย ดังนั้นเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวางแผนและดำเนินการผลักดันนโยบายสาธารณะด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องในอีกสามปีของภารกิจ ยุทธศาสตร์ของโครงการวิจัยนี้

แผนการดำเนินงานในปีต่อไป (พ.ศ. 2558 - 2559)

1. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
 - 1.1 ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
 - 1.2 จัดเวทีถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัย CBT กับความมั่นคงทางอาหาร 3 โครงการ รวมโครงการใหม่อีก 1 โครงการวิจัย
 - 1.3 จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัยร่วมกับเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
2. เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 2.1 ติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเดิมจำนวน 5 โครงการ ได้แก่ อบต.หลวงเหนือ เทศบาลท่าปลาตุก อบต.บ้านปง และอบต.โป่งแยง
 - 2.2 ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้งต่อโครงการ
 - 2.3 พัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับเครือข่าย CBT เชียงใหม่ อบจ.เชียงใหม่ และทกจ. เชียงใหม่
 - 2.4 สรุปบทเรียนการดำเนินงานร่วมกัน
 - 2.5 จัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่เมืองชายแดนภาคเหนือ
 - 3.1 ลงพื้นที่เชียงใหม่เพื่อสำรวจและศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการวิจัย
 - 3.2 พัฒนาโครงการวิจัยระดับพื้นที่ (ท้องถิ่น) ร่วมกับชุมชนในพื้นที่เชียงใหม่
 - 3.3 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่ร่วมกับนักวิชาการ เพื่อวางแผนการศึกษาและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเมืองชายแดน

4. เพื่อยกระดับงานวิจัยผ่านการสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ
 - 4.1 จัดประชุมทีมวิจัยและทีมสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสังคมไทย
 - 4.2 จัดประชุมเพื่อประมวลชุดความรู้ และถอดบทเรียนจากการทำงานของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับภาคีความร่วมมือ
 - 4.3 จัดเวทีวิชาการ Forum ภาคประชาชนร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับชาติ เพื่อสร้างแนวร่วมและสื่อสารสังคมในพื้นที่ภาคเหนือ
5. ต่อยอดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นอื่นสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - 5.1 หาหรือร่วมกับโหนดพื้นที่ภาคเหนือในการวิเคราะห์โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นต่างๆ
 - 5.2 พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อต่อยอดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นอื่นๆ สู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์งานวิจัยอย่างแท้จริงในมิติการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ณพิศิษฐ์ จักรพิทักษ์. 2552. **ทฤษฎีการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : บริษัทธนาเพรส จำกัด, กรุงเทพฯ
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด. 2556. **จุดอ่อนการท่องเที่ยวไทยกับนโยบายสาธารณะ**. สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่
- เพชรศรี นนท์ศิริ. 2550. **การพัฒนาการท่องเที่ยวชนบทของประเทศไทย : การถ่ายทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ในประเทศฝรั่งเศส**. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ
- ชุกกลิน อุนวิจิตรและคณะ. 2549. **ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- ทศพล วรรณกุลพันธ์. 2549. **“สู่ทางในการเยียวยาสิทธิด้านอาหารของปัจเจกชน”**. หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 26-27.
- วิภา อุดมฉันท. (2544). **ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม: หลักคิดและบทเรียนจากนานาชาติ**. กรุงเทพฯ: ไอคอน พรินติ้ง.
- อรุณี เวียงแสง. 2555. **การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร**. กลไกกลางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- Chareesri, Anupol. 2009. **“Food security indicators in Participatory Guarantee System for Thai sustainable rice farming”**. Bachelor Thesis. Van Hall Larenstein University, Wageningen, the Netherlands.
- Dachanee Emphandhu. 2005. **Strategic Policy Options for Enhancement of National Park and Local Community Linkage in Tourism Management of Thai National Parks**. Kasetsart Journal . Kasetsart University.
- Devereux. S. et al. 2004. **“Food Security and Livelihoods”**, *Thematic Brief*, FAO Livelihood Support Programme. FAO.
- Dye, Thomas R. (1984). **Understanding Public Policy**. Englewood Cliffs. Prentice Hall.

- Frankenberger, Timothy R. 1992. **“Indicators and Data Collection Methods for Assessing Household Food Security”**. In Maxwell, Simon and Frankenberger, Timothy R. *Household Food Security: Concepts, Indicators, Measurements: A Technical Review*. UNICEF and IFAD.
- Hoddinott, John. 1999. **“Choosing Outcome Indicators of Household Food Security”**. Technical Guide. No. 7. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute.
- McKeown, David. 2006. **“Chapter 1: Definitions of Food Security”**. In *Food Security: Implications for the Early Years*. Background Paper. Toronto Public Health: Toronto.
<http://www.toronto.ca/health/children/pdf/fsbp_ch_1.pdf>
- Riely, Frank. 1999. *Food Security Indicators and Framework for Use in the Monitoring and Evaluation of Food Aid Programs*. Food and Nutrition Technical Assistance. Washington D.C.: FANTA and FAM.
- Sharkansky, Ira. (1971). **Policy Analysis in Political Science**. Chicago : Markham.
- Tarasuk, Valerie. 2001. **“Discussion Paper on Household and Individual Food Insecurity”**. Health Canada.
- The Parliamentary Office of Science and Technology. 2006. **“Food Security in Developing Countries”**. Postnote. No. 274 . London: The Parliamentary Office of Science and Technology.
- Via Campesina. 1996. **“The Right to Produce and Access to Land: Food Sovereignty : A Future without Hunger”**. November 11-17, Rome, Italy.
- Via Campesina et al. 2007. **“Developing and strengthening the concept of peoples’ food sovereignty”**. *Nyéléni 2007*. Forum for Food Sovereignty. 23rd - 27th February 2007. Sélingué, Mali.
<<http://www.voiceoftheturtle.org/library/1996%20Declaration%20of%20Food%20Sovereignty.pdf>, 6 October 2009.>